

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jan Nevyjel

**Kořeny britského parlamentu v anglosaském
období**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Katedra: Právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 10. 4. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 179 477 znaků včetně mezer.

Jan Nevyjel

V Praze dne

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval prof. JUDr. Janu Kuklíkovi, DrSc. za vedení této diplomové práce a za jeho pedagogickou činnost, při které vzbudil můj zájem o oblast anglických právních dějin. Zároveň bych rád poděkoval svým rodičům za podporu během mého studia.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Původ Witenagemotu	9
2.1 Etymologie termínu.....	9
2.2 Kořeny shromáždění	11
2.3 Vliv křesťanství.....	14
2.3.1 Northumbria	16
3. Povaha Witenagemotu	19
3.1 Witan of the English people	22
4. Složení Witenagemotu	25
4.1 Panovník.....	25
4.2 Panovníkova rodina.....	26
4.3 Církev.....	27
4.4 Moc světská.....	30
4.5 Ostatní účastníci.....	34
4.6 Velikost shromáždění	35
5. Organizace zasedání Witenagemotu	39
5.1 Čas.....	39
5.2 Místo	41
5.3 Předvolání	44
5.4 Povaha jednání a síla hlasů	45
6. Funkce Witenagemotu	47
6.1 Administrativní funkce.....	48
6.1.1 Vydávání listin a patronátů	48
6.1.2 Udělování prelatur	51
6.1.3 Jmenování do úřadů a šlechtických stavů	53
6.1.4 Výběr daní	55
6.2 Soudní funkce	56
6.3 Legislativní funkce.....	60
6.4 Volba panovníka	66
6.4.1 Sesazení krále a složení podmínky spravedlivé vlády	69
7. Ústavní vývoj do konce anglosaského období.....	72
7.1 Æthelredova smlouva s Witenagemotem	73
7.2 Vláda Knuta I. Velikého	74
7.2.1 Zákoník Knuta I. Velikého	75
7.3 Vláda Edwarda III. Vyznavače.....	78
8. Závěr	83
Seznam zkratk	85
Seznam použitých pramenů a literatury.....	87
Abstrakt.....	96

1. Úvod

Jakýkoliv autor se při hledání kořenů britské ústavnosti nevyhne zlomovým událostem roku 1215. Uplynuly už téměř tři roky od oslav osmistých narozenin Magny charty, Velké listiny svobod, která byla stvrzena královským pečetidlem anglického panovníka Jana I. Bezzemka dne 19. 6. 1215 v Runnymede. Právě zde se Magna charta stala vyústěním občanské války baronů proti neúspěšné vládě anglického panovníka, charakteristické porušováním práva a zneužíváním řady královských výsad, a právě zde otevřela cestu k vytvoření britského parlamentu.

Listina se od svého přijetí také navždy stala symbolem a inspiračním zdrojem demokracie a ochrany základních lidských práv v západní Evropě. K jejímu odkazu se napříč dějinami hlásila různá hnutí od anglické buržoazní revoluce přes americkou válku za nezávislost až k sufražetkám nebo Chartě 77. Bývalý britský premiér David Cameron se v roce 2015 při příležitosti osmistých oslav také zařadil do nespočetného zástupu osob, kterým Velká listina posloužila k interpretaci současné politické situace. Tehdy ještě David Cameron nevěděl, že přesně za rok už nebude úřadovat v Downing Street a jedna z jeho programových priorit minimálně na dlouhou dobu nebude na vládním programu dne. Ve své slavnostní řeči tehdy zdůraznil národní charakter Velké listiny a potřebu ve světle jejího odkazu reformovat (tj. zrušit) neoblíbený transformační zákon Evropské úmluvy, Human Rights Act, který od svého přijetí za vlády Tonyho Blaira roku 1999 dle jeho mínění nenaplnil očekávání ochrany základních práv britských občanů.¹ Za svá slova sklidil kritiku, nicméně Listina opět ukázala, jak mocným interpretačním nástrojem je již po více než osm set let.

Právě tato skutečnost je důkazem nesmrtelné a do velké míry fluidní vlastnosti, kterou Velká listina nejen v britských dějinách zaujímá. K nejslavnějším ze zástupu osob, které vdechovaly v průběhu věků Listině život, patří bezpochyby sir Edward Coke. Právě jemu je přisuzováno vštěpení základu anglického ústavního vývoje do Velké listiny v 17. století.² Když se však Coke pomocí Magny charty

1 MCTAGUE, Tom. Cameron vows to 'safeguard' Magna Carta by pushing ahead with plans to scrap the 'devalued' human rights act.

2 KUKLÍK, Jan.; SELTENREICH, Radim. Dějiny angloamerického práva, s. 40–41.

dovolával ochrany „odvěkých práv“ a svobod proti Stuartovcům, to samé činila Velká koalice baronů, rytířů a několika měst proti Janu Bezzemkovi, když se snažila omezit panovníkovu moc odvoláváním k „odvěkým obyčejům“ (*ancient custom*) zachyceným v zákonech anglosaského krále Edwarda III. Vyznavače.³

Stejně jako parlament Šimona z Monfortu, zřízený na základě Oxfordských a Westminsterských klauzulí z roku 1258, rovněž Magna charta nebyla zjevením ve vzduchoprázdnu. Byla jednoduše historickou fází, argumentem ve sporu o ústavní podobu anglického státu. Spor, jehož počátek je nutné hledat hlouběji v dějinách anglického království, a to v období vlády Æthelreda II. Bezradného. V podmínkách, kde se první opozice vůči panovníkovi zformovala v anglosaském zemském shromáždění zvaném Witenagemot nebo Witan.

Podoba tohoto shromáždění předních zástupců moci světské a církevní v anglickém království se v průběhu čtyř set let své existence měnila. Na rozdíl od Magny charty svých výdobytků dosažených během 11. století z velké části pozbyla pod tíhou normanského záboru a centralistické vlády Viléma I. Dobyvatele. Normané nestrpěli žádnou opozici. V rámci konsolidace moci, která s sebou přinesla další radikální změny, jakými byly například implementace normanské šlechty a zanesení francouzského jazyka, došlo také pod patronátem krále Viléma I. k soupisu veškerého majetku v Anglickém království pod názvem Kniha posledního soudu, který stvrdil výsledek úspěšné invaze.

Ačkoliv události roku 1066 a následujících let politický vývoj do velké míry oslabily, Dobyvatelova shromáždění, tzv. Curia regis, neměla původ v Normandii, ale kuriózně navazovala na anglosaskou tradici Witenagemotu.⁴ Bez zajímavosti také není, že dobové prameny nadále používaly termín Witan pro shromáždění Curie regis až do 12. století.⁵ Navzdory současným snahám odvozovat původ britského parlamentu z Witenagemotu je ovšem potřeba přistupovat k podobným

3 HOLT, James C. Magna Carta, s. 17.

4 MADDICOTT, John R. The Origins of The English Parliament: Selden Society lecture delivered in the Old Hall of Lincoln's Inn 12th July, 2011, s. 5.

5 Anglosaská kronika při nástupu Jindřicha I. na anglický trůn. „*On þæne þunresdæg he wæs ofslagen; þæs on morgen bebyrged, syðþan he bebyrged wæs; þa witan þe þa neh handa wæron; his broðer Heanrig to cyngre gecuran.*“ ASC E 1100.

tvrzením střízlivě. V 18. století vznikl oblíbený saský mýtus, který tvrdil, že anglosaský Witan vznikl jako demokratické těleso sdružující anglické svobodné vlastníky půdy, dokud nebyl následně rozpuštěn normanskými agresory, aby posléze znovu vznikl v podobě anglického parlamentu. Své zastánce našel především v řadách amerických revolucionářů včetně Thomase Jeffersona a Jonathana Mayhewa.⁶ Představa, že Witan znamenal národní demokratický parlament v hlubokém středověku, byla vyvrácena a kritizována mnoha autory.⁷

Skeptické hlasy posiluje také skutečnost, že Witenagemot nikdy nebyl schopen během minimálně dvou staletí své existence jako zemského shromáždění pro celou Anglii přesně definovat svou ústavní pozici jako nezávislé politické instituce, která by byla vedena určenými pravidly svolávání svých zástupců a měla by stanovené místo a čas zasedání, vymezené kompetence a výkonnou moc, která by mohla soupeřit s králem. Nabízí se tedy odpověď na otázku vznesenou prof. Johnem Maddicottem: *„Máme zde co do činění s institucí, Witanem s velkým W, anebo pouze ad hoc shromážděním nejvýznamnějších postav království, které byly panovníkovými poradci?“*⁸

Navzdory těmto skutečnostem Witenagemot několikrát úspěšně soupeřil s mocí svých panovníků na základě svého práva je volit. V případě sesazení a restaurace Æthelreda II. dokonce s ústavními implikacemi, které navždy ovlivnily vývoj anglického práva. Nebylo to ovšem pouze právo volit panovníka, které hrálo zásadní roli. Jak už podotkl Frederic Maitland, klíčovým aspektem anglické ústavnosti v 11. století byla skutečnost, že žádný anglosaský král si nedovolil vydávat zákoníky nebo ukládat daně bez souhlasu Witenagemotu.⁹ A právě skrze jeho legislativní funkci, tj. tvorbu anglosaských zákoníků, se můžeme pokusit dohledat stopy anglické ústavní tradice, které vedly až k Velké listině svobod a vzniku anglického parlamentu.

6 MIDDLEKAUFF, Robert. *The Glorious Cause – The American Revolution, 1763–1789*, s. 124.

7 STURDY, David J. *Alfred the Great*, s. 124.; CHADWICK, Henry M. *Studies on Anglo-Saxon Institutions*, s. 355.; WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 94.

8 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 102.

9 MAITLAND, Frederic W. *The Constitutional History of England*, s. 60.

Úkolem této diplomové práce tak bude nejen zanalyzovat původ, vývoj a organizaci anglosaského zemského shromáždění během jeho existence, ale také kriticky zhodnotit dobové materiální výstupy shromáždění, které pod tíhou dobových událostí vydláždily cestu k Runnymede a prvnímu anglickému parlamentu.

2. Původ Witenagemotu

2.1 Etymologie termínu

Debatu o významu a postavení anglosaského zemského shromáždění lze již na začátku ilustrovat na problémech s jeho samotným jménem. Obskurnost především raného období anglosaského sněmu co do povahy a funkcí platí rovněž i pro jeho označení. Když máme začít hovořit o původu Witenagemotu, narazíme tak už u názvu samotného. Ten pochází ze staroanglického *witena gemōt*, který by se dal přeložit jako *meeting of wise men*, tj. setkání moudrých. Není to však jediné označení sněmu, které se objevuje v anglických dobových pramenech. Zatímco pozdější *witena gemot* se objevuje až v 11. století, pro dřívější období se setkáváme se slovem *witan*, jak s ním nejčastěji operuje zejména Anglosaská kronika.¹⁰ O správnou podobu se ale dodnes vedou spory.

V moderní anglické historiografii se autoři termínu Witenagemot nebo Witan čím dál tím více vyhýbají. Nejsilněji se v tomto ohledu vyjádřil Geoffrey Hindley, který kategoricky označil Witenagemot za zásadně viktoriánský výmysl.¹¹ Blackwellova encyklopedie anglosaské Anglie dává spíše přednost označení *king's council*, tj. královská rada,¹² zatímco anglický historik a odborník na dějiny anglického parlamentu prof. John Maddicott preferuje neutrální slovo *assembly*, tj. shromáždění či sněm.¹³ Se stejnou terminologií se můžeme setkat jak u Felixe Liebermanna, tak u Frederica Maitlanda, který jako první navzdory viktoriánským autorům uvedl, že Witan nikdy neměl povahu oficiálního názvu.¹⁴ Maddicott své stanovisko v souladu s Maitlandem právě odůvodňuje nespolehlivě zodpovězenou otázkou, nakolik byl dřívější Witan ustavenou politickou institucí nebo

10 V rukopise D Anglosaské kroniky najdeme 21 záznamů, kde figuruje witan. ASC D 775, 868, 911, 947, 948, 978, 979, 992, 994, 999, 1002, 1004, 1005, 1009, 1010, 1011, 1012, 1014 a 1016.

11 HINDLEY, Geoffrey. A Brief History of the Anglo-Saxons, s. 220.

12 YORKE, Barbara in LAPIDGE, Michael et al. The Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England, s. 125.

13 MADDICOTT, John R. The Origins of The English Parliament 924-1327, s. 4.

14 U Liebermanna ovšem důvody k použití tohoto označení plynuly ze skutečnosti, že se ve své práci věnoval i církevním synodálním shromážděním a jeho práce se netýkala výlučně shromáždění Witanu. Navíc sám považoval Witenagemot za oficiální název zemského sněmu minimálně v 11. století. LIEBERMANN, Felix. The National Assembly in the Anglo-Saxon Period; MAITLAND, Frederic W. The Constitutional History of England, s. 60.

ad hoc svolaným shromážděním králových rádčů. Otázka, která rozhodně nemohla být zodpovězena před sjednocením Anglie.

Maddicott se však vyhýbá i označení Witenagemot, byť jej Anglosaská kronika používá od smrti Knuta I. Velikého a okolností volby Harolda I. Rychlonohého anglosaským králem roku 1035.¹⁵ Uznává, že za připojením anglosaského slova *gemot* (shromáždění, nebo také soud) může stát snaha zdůraznit již institucionální ráz sněmu, ale s pouhými devíti zmínkami v době přednormanské jej přesto označuje spíše za výjimku.¹⁶ Podobně se vyjádřil i Patrick Wormald, který Witenagemot označil za výraz vzácný a před rokem 1035 nikdy nedoložený.¹⁷ Dodává nicméně, že ačkoliv všechny případy v Anglosaské kronice ukazují, že se jedná spíše o dvě jasně oddělená slova ve větné stavbě než o jednotný, institucionalizovaný termín, slovo *witena* se objevuje často v podobném kontextu v dobové poezii, homiliích, anglosaských zákonících i listinách. Navíc *witena gemot* můžeme jako označení římského Senátu najít v epilogu staroanglického překladu Knihy Soudců anglosaského autora a opata Ælfrica z Eynshamu, datovaného mezi lety 1001 až 1005.¹⁸ Nebylo to poprvé, co Ælfric použil termín *witena gemot*. Najít jej můžeme i v jeho Gramatice, kde je uveden jako překlad latinského slova *synodus*.¹⁹ Tento výraz používala řada tehdejších latinsky píšících autorů jako označení pro zemské shromáždění.²⁰

Wormald tak podobně jako Maddicott nevyklučuje, že náhlé užívání termínu *witena gemot* v 10. a 11. století může být výrazem větší institucionalizace zemského sněmu, obzvláště ve světle krize anglosaského státu mezi lety 1050–1052, kde se termín

15 První zmínka se objevuje v zápisu o smrti Knuta I. Velikého roku 1035, po které následovala volba jeho syna Harolda I. Rychlonohého v Oxfordu. Rukopis E událost ale mylně připisuje roku 1036. Chyba vznikla tím, že rukopis E neregistroval žádnou událost v roce 1036 a mezeru v záznamu uvedl před, nikoliv po smrti Knuta I. Velikého. „*Sona æfter his forsiðe wæs ealra witena gemot on Oxnaforða.*“ ASC E 1036.

16 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 50.; kromě rukopisu E Anglosaské kroniky v roce 1035 najdeme termín také v záznamech C 1050, D a E 1051, C a D 1052 a C a E 1055.

17 WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 94.

18 CRAWFORD, Samuel J. (ed.). *The Old English Version of the Heptateuch: Aelfric's Treatise On the Old And New Testament And His Preface to Genesis*, s. 415.

19 ZUPITZA, Julius (ed.). *Aelfrics Grammatik und Glossar*, s. 30.

20 Především v díle anglosaského mnicha a kronikáře Bedy Ctihodného. STEVENSON, Joseph (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, s. 99–100, 322–323 a 389.

v Anglosaské kronice vyskytuje nejčastěji.²¹ Maddicott dodává, že ačkoliv nemohlo jít za žádných okolností o běžný usus, jeho použití v daných případech vykazuje do jisté míry uniformitu a dostatečně svědčí o tom, že jeho současníci věděli s určitostí, že pod souslovím *witena gemot* se myslí onen zemský sněm s danou úlohou v anglosaském státě.²²

Jelikož se tato práce bude věnovat vývoji a podobě anglosaského shromáždění od vlády Æthelberta I., tj. od 7. století, kdy se poprvé setkáváme s výrazem Witan v dobových pramenech, bude pracovat s oběma termíny. Witan bude především otázkou prvotního údobí anglosaského zemského shromáždění a po sjednocení Anglie zůstane termínem pro regionální sněmy, které navzdory vzniku jednotného anglického státu v první polovině 9. století nadále fungují. Stejným způsobem operoval s oběma termíny F. Stenton.²³

2.2 Kořeny shromáždění

Kořeny anglického parlamentu tkví ve starodávné a primitivní praxi – tou byly porady kmenového náčelníka či krále se členy kmenové společnosti. Pokud bychom se chtěli dopátrat přímého předchůdce Witanu, musíme vycházet z původního germánského kmenového uspořádání. Nejstarší dochovaný pramen o politickém životě germánských kmenů máme od Tacita. Ten ve svém díle o Germanii podává zprávu o průběhu kmenových shromáždění takto:

„O věcech méně důležitých se radí předáci, o důležitějších všichni, ale tak, že i to, o čem rozhoduje lid, napřed projednávají předáci. Není-li nic nepředvídaného a náhlého, scházejí se v určité dny, když je buď nový měsíc, nebo úplněk. Tyto dny považují totiž za nejpříznivější pro začátek porad.

Z jejich svobody vyplývá jeden zlovyk, do sněmu se nescházejí naráz, ani jako lidé, kteří dostali rozkaz, ale liknavostí přicházejících se promarní dva i tři dny. Místa zaujímají tak, jak se komu líbí, a jsou ozbrojeni. Kněží, kteří mají při tom i právo trestat, nařídí ticho. Potom mluví král nebo někdo z předáků, pořadí je závislé na věku,

21 ASC C, D, E 1050, 1051 a 1052.

22 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 50.

23 STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*, s. 548, 234–235, 299, 345, 347–348, 458, 542–546 a 614.

urozenosti, válečné slávě a na schopnosti mluvit. Víc záleží na tom, jak důležitá je rada, než na tom, jakou úřední moc má rádce. Jestliže se jím pronesený názor nelíbí, dávají hlukem najevo svůj nesouhlas, jestliže se jim líbí, bijí o sebe oštěpy.“²⁴

Germánské kmeny Anglů, Jutů a Sasů se po svém příchodu do Anglie spravovaly na specifických kmenových shromážděních zvaných *things* (ze staroanglického *þing*) či *folkmoets* (ze staroanglického *folcgemōt*), kterým předsedal náčelník či král. Podstatným rysem těchto shromáždění bylo, že se konaly pod širým nebem na místech přístupných, zpravidla na různých vyvýšeninách či pahorcích. Lokality musely být bohaté na dřevo a vodu a často byly vybírány na základě určitého duchovního významu.²⁵ Ať už regionální, nebo královská shromáždění byla vedena mluvčím a konala se za účasti všech svobodných mužů. Při těchto příležitostech se probíraly zásadní otázky správy kmenové společnosti jako převody majetku a spory o vlastnictví či výkon trestního práva, například *wergeldu* – výkupu z krevní msty. Nejstarší kmenová shromáždění byla založena na širším sociálním rozsahu politické účasti a do jisté míry fungovala jako první forma politické reprezentace v dobách nejtemnějšího středověku.²⁶

Hranice mezi těmito shromážděními a prvními zmínkami o Witanu, které se objevují na začátku 7. století,²⁷ je ale velice neostrá. Mohou za to odlišnosti a nejednotnost anglosaských kmenů, které po úspěšném vytlačení římsko-britského obyvatelstva v průběhu 5. a 6. století vytvářejí tzv. anglosaskou heptarchii – fenomén vlády sedmi anglosaských království. Mezi těchto sedm archaických států řadíme království západních Sasů Wessex, jižních Sasů Sussex a východních Sasů Essex, anglosaskou East Anglia, jutský Kent a království Anglů Mercia a Northumbria (doslova země severně od řeky Humber). Těchto sedm anglosaských království bylo navíc mnohdy dále rozdrobeno do dalších sub-království jako v případě Northumbrie,

24 HATTENHAUER, Hans. Evropské dějiny práva, s. 31–32.

25 GOMME, George L. Primitive Folkmoets; or, Open-Air Assemblies in Britain, s. 32.

26 BARNWELL, Paul S. a MOSTERT Marco (ed.). Political Assemblies in the Earlier Middle Ages.

27 „*Qui inter cetera bona, qua genti suse consulendo conferebat, etiam decreta illi judiciorum, juxta exempla Romanorum, cum consilio sapientium constituit.*“ STEVENSON, Joseph (ed.). Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum, s. 110.

jež se skládala ze starších království Rhegedu, Elmetu, Bernicie, Deiry a Lindsay.²⁸

Byla by rovněž chyba chápat anglosaskou heptarchii jako soustátí s přesně definovanými hranicemi a obyvatelstvem. Stejně jako Northumbrie nebyla jen výhradně královstvím Anglů, Essex nebyl obýván pouze Sasy. V Mercii se Anglosasové rovněž mísili s velšským obyvatelstvem. K tomu můžeme přidat pochybnost nad termínem heptarchie, který rozhodně neznamenal formu vlády, neboť v anglické historiografii se fenomén „sedmikrálovství“ objevuje až ve 12. století v díle Jindřicha z Huntingtonu.²⁹ Za žádných okolností nešlo o dobový usus. Navíc samotný termín je ještě pozdějšího data – poprvé byl použit na dřevorytině mapy Viléma Lambarda z roku 1568.³⁰

S jistotou také nemůžeme říci, že by v anglosaských dějinách bylo období, kdy všech sedm království existovalo nezávisle a stabilně vedle sebe. Rovněž nikdy nešlo o žádnou formu konfederace. Drtivě většině anglosaského období dominovala nadvláda Mercie.³¹ Před ní panovala v Anglii hegemonie kentského krále Æthelberta I. (cca 560–616). Anglosaský mnich a kronikář Beda Ctihodný přisuzoval Æthelbertovi jako jednomu ze sedmi anglosaských králů *imperium* nad celou Anglií jižně od řeky Humber.³² Po bitvě u Ellendunu a vítězství wessexského krále Ecberta nad Mercii roku 825 zase ukončil její nadvládu Wessex.³³ Samotnému Ecbertovi Anglosaská kronika přisuzuje titul *bretenanwealda*.³⁴ Ten, podobně jako Bedovo *imperium*, byl staroanglickým výrazem pro nadvládu nad ostatními anglosaskými královstvími. Ecbertovi potomci, mezi které patří také Alfréd Veliký, pak pod vlivem vikinských nájezdů později sjednocují Anglii.

Z výše zmíněného vyplývá, že do 9. století ostrov zmítaly snahy jednotlivých anglosaských králů o konsolidaci moci. Tyto snahy často neměly dlouhodobého trvání

28 KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. Dějiny angloamerického práva, s. 24.

29 GREENWAY, Diana (ed.). Henry, Archdeacon of Huntingdon: *Historia Anglorum*, s. 17.

30 GOFFART, Walter. The First Venture into 'Medieval Geography': Lambard's Map of the Saxon Heptarchy (1568). In ROBERTS, Jane; NELSON, Janet L. a GODDEN, Malcolm R. (ed.). *Alfred the Wise*, s. 53–60.

31 BROOKS, Nicholas. The Formation of the Mercian Kingdom. In BASSETT, Steven. *The Origins of Anglo-Saxon Kingdoms*, s. 159.

32 STEVENSON, Joseph (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, s. 110.

33 STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*, s. 229–230.

34 ASC C 827.

a potomci králů, které dobové prameny označovaly za vládce celé Anglie, nedokázali titul udržet.³⁵ Na základě této skutečnosti si tak musíme uvědomit, že ani Witan nemohl za žádných okolností v prvotních údobích své existence reprezentovat vůli celé Anglie. Jeho povaha byla zcela závislá na rozsahu moci toho kterého anglosaského panovníka.

Než došlo ke sjednocení anglosaských království v první polovině 10. století, máme mnoho záznamů o svolávání witanů království Essexu, Kentu, Mercie, Northumbrie, Sussexu a Wessexu, a dokonce ani po sjednocení Anglie nepřestávají regionální shromáždění zasedat. V takových případech ale jejich zasedání podléhala souhlasu anglického krále.³⁶ Příkladem za všechny budiž sesazení hraběte Tostiga, bratra Harolda II. Godwinsona, northumbrijským witanem na samém sklonku anglosaského období v roce 1065.³⁷

2.3 Vliv křesťanství

Významným předělem v této otázce je také christianizace Anglie. Ta, pokud pomineme římské období, probíhala ze severu ve formě iroskotských misí a z jihu pod vedením sv. Augustina, vyslance tehdy úřadujícího papeže Řehoře Velikého.

Augustin byl přijat Æthelbertem I. roku 597 v Thanetu.³⁸ Sám Æthelbert přišel do styku s křesťanstvím už dříve. Devět let před příchodem sv. Augustina v rámci diplomatických styků s franskou říší si kentský král vzal za manželku Berthu, dceru franského krále Chariberta. Ta dorazila do Kentu ve společnosti franského biskupa Liudharda.³⁹ Je tak zřejmé, že královskému dvoru v Kentu nebylo před příchodem Augustina křesťanství novinkou. Sám král byl ovšem pokřtěn až Augustinem. Na samém konci 6. století křesťanství totiž stále ještě nebylo rozšířeným náboženstvím pro většinu anglosaské Anglie. Æthelbert následně daroval Augustinovi půdu v Canterbury, kde bylo založeno první arcibiskupství. Odtud se misijní činnost šířila po celém jihu Anglie. Krátce na to (v roce 602 nebo 603) král rovněž vydal po poradě

35 Kromě Æthelberta a Ecberta Beda Ctihodný přisuzuje *imperium* i Ællovi ze Sussexu (488–514), Ceawlinovi z Wessexu (560–592), Rædwaldovi z Východní Anglie (600–624), Edwinovi z Deiry (616–633), Oswaldovi z Northumbrie (633–642) a Oswiovi z Northumbrie (642–670). STEVENSON, Joseph (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, s. 109–110, 119, 249 a 273.

36 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 19.

37 ASC D 1065.

38 STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*, s. 105.

39 Ibid.

s Witanem svou první sbírku zákonů, která měla za úkol především upravit ochranu vlastnictví církve. Vliv církve na její podobu dokonale ilustruje skutečnost, že je to hned první článek zákoníku, který upravuje finanční kompenzaci za škodu způsobenou na majetku církve a církevních hodnostářů.⁴⁰ Æthelbertův zákoník je také vůbec prvním zaznamenaným právním aktem, o kterém s jistotou víme, že byl probírán před Witanem. Zmínku o vydání sbírky na zemském shromáždění podává také výše zmíněný Beda, který pochopitelně chválí její snahu chránit církevní majetek.⁴¹

Obrovský vliv římskokatolické církve na podobu prvních anglosaských kodifikací jižních království pokračoval také po smrti Æthelberta I. Tvorbu zákoníku dalšího kentského panovníka Withreda (690–725) ovlivnili canterburský arcibiskup Brithwald a rochesterský biskup Gebmund. Hned první článek této sbírky upravuje osvobození církve od daní.⁴² Stejnou paralelu najdeme také u prvního legislativního počínu wessexského krále Ineho (688–726). Jeho zákoník se nám dochoval v podobě appendixu ke sbírce Alfréda Velikého. Také jeho úvodní ustanovení jsou věnována církvi a na jeho podobě se podíleli londýnský a winchesterský biskup.⁴³

V této souvislosti také není bez zajímavosti původ a povaha pozdějšího zákoníku mercijského krále Offy (757–796). Ten se v žádné formě nedochoval. Dlouho se také důkaz jeho existence vykládá z předmluvy Alfréda Velikého k jeho vlastnímu zákoníku. Zde Alfréd uvádí, že po poradě s Witanem vybral osvědčené právo z dob krále Ineho, mercijského krále Offy a Æthelberta, prvního pokřtěného krále.⁴⁴ Alfréd zde zmiňuje Offu ve společnosti panovníků, jejichž zákoníky se dochovaly, což může znamenat, že i Offa vydal vlastní sbírku zákonů. Nicméně když Alfréd hovořil o „osvědčeném právu“, použil staroanglické slovo *synop-bec* (*synod book*), jež bylo označením pro sbírku synodálních dekretů či kapitulářů, které bývaly výsledkem

40 Finanční kompenzace za delikt činila dvanáctinásobek za majetek církve, jedenáctinásobek za majetek biskupa, devítinásobek za majetek kněze, šestinásobek za majetek jáhna a trojnásobek za majetek klerika. “*Godes feoh ciricean XII. gylde; Biscopes feoh XI. gylde; Preostes feoh IX. gylde; Diacones feoh VI. gylde; Cleroces feoh III. Gylde.*“ Abt [1-5].

41 STEVENSON, Joseph (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, s. 110.

42 „*Ciricean freolsdome gafola.*“ Wi [1].

43 Ine [Prol., 1–6].

44 „*on Ines dæge, mines mæges, oððe on Offan Myrcna cyninges oððe on Æpelberhtes, þe ærest fulluht onfeng on Anglecynne.*“ Af [49.9].

církevních shromáždění.⁴⁵ Zatímco zákoník krále Offy neexistuje, *synop-bec* z jeho vlády se dochoval. Jedná se o kapitulář papežských legátů Jiřího, biskupa z Ostie, a Theofila, biskupa z Todi, z roku 786, který vyslanci představili northumbrijskému witanu krále Ælfwolda, stejně jako v Mercii králi Offovi. Patrick Wormald naznačoval, že právě tento kapitulář mohl mít Alfréd Veliký na mysli, neboť obsah jeho zákoníku na mnoha místech koresponduje s obsahem kapituláře a názory papežských vyslanců na právní úpravu manželství a dědictví.⁴⁶ Tuto interpretaci také podporuje dobová epistola arcibiskupa z Yorku Alcuina, která zdůrazňuje význam „dobrých, skromných a cudných pravidel (mravů), které Offa, král Mercie blahé paměti nařídil“.⁴⁷ Alcuinova volba jazyka, především použití slov „cudných mravů“, ukazuje spíše směrem k církevní legislativě, a ne k zákoníku anglosaského panovníka.

Problém ovšem vyvstává, jak uvádím níže, ze skutečnosti, že sám Alfréd nezacházel s terminologií ve vztahu k zemským a církevním shromážděním úplně jednoznačně. Když použil výraz *synop-bec*, mohl tím také myslet knihy, které byly výsledkem witanů (jejichž součástí byli samozřejmě i členové církve) výše zmíněných panovníků, nikoliv dekrety z čistě církevních shromáždění. Profesorka staroangličtiny Carole Hough, ačkoliv nezpochybňuje poznatky Patricka Wormalda, tvrdí, že lingvistické paralely mezi Alfrédovým zákoníkem a kapitulářem naznačují, že právní normy Alfréd přejal skrze další text, který byl ve staroangličtině. Tím podle ní musel být jedině Offův zákoník.⁴⁸

2.3.1 Northumbria

Na severu Anglie probíhala christianizace z iniciativy iroskotské církve keltského ritu se střediskem na ostrově Iona. První úspěchy byl ovšem přerušeny dobytím Northumbrie pohanským králem Cadwallonem z Gwynnedu. Ten byl posledním britským králem keltského původu, který vládl nad územím anglosaské Anglie. Ve spojení s mercijským králem Pendou porazil northumbrijského krále Edwina

45 „on monegra *synopbec* hy writon.“ Af [49.8].

46 WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 106–107.

47 „*mores bonos et modestos et castos diligenter observent, quos beatæ memoriæ Offa illis instituit.*“ DÜMMLER, Ernst L. (ed.) *Alcuini Epistolæ In Monumenta Germaniæ Historica, Epistolæ Karolini Aevi (II)*, s. 179.

48 HOUGH, Carole. *An Ald Reht: Essays on Anglo-Saxon Law*, 12–13.

v bitvě u Hatfield Chase roku 633.⁴⁹

Nedlouho na to ale Cadwallonovu nadvládu na Northumbrii ukončil právoplatný dědic northumbrijského trůnu Oswald.⁵⁰ Ten strávil většinu svého života v exilu skotského království Dál Riata, kde byl také pokřtěn kněžími z Iony. Zároveň je jeho vítězství nad Cadwallonem součástí dobové hagiografie sv. Kolumby, sepsané ionským opatem Adomnánem. Podle Adomnána se měl sv. Kolumba zjevit Oswaldovi v předvečer bitvy a za vítězství proti Cadwallonovi se mu Oswald zavázal, že nechá pokřtít celou Northumbrii.⁵¹ Tak se i stalo. Díky svému vztahu k Ioně tak ke konci roku 634 Oswald poslal pro misionáře z irského kláštera. Ještě ten rok do Northumbrie dorazil biskup Aidan ve společnosti několika mnichů. Oswald daroval Aidanovi poloostrov Lindisfarne, kde kněží vybudovali klášter. Během následujících dvaceti let Aidan a jeho následovníci dovršili proces christianizace v severní Anglii, přičemž Lindisfarne bylo ještě dalších třicet let jediným biskupstvím v Northumbrii.⁵²

Latinský ritus katolického vyslance Augustina se nedlouho na to začal dostávat do konfliktů s iroskotským severem. Jablkem sváru obou církví bylo správné určení času k oslavě Velikonoc. Zatímco jih následoval k výpočtu novější tabulky skytského mnicha Dionýsa Exiguua, Iona používala k výpočtu starší tabulky Augustalida, biskupa z Toulonu. Ty mimo jiné umožňovaly, aby oslavy Velikonoc proběhly čtrnáctého dne židovského měsíce nisanu, pokud šlo o neděli. Tato praxe byla v rozporu s Římem, který v takových případech Velikonoce posunul.

Spory mezi katolickým a iroskotským ritem začala řešit církevní shromáždění, v tomto případě koncil ve Whitby roku 664.⁵³ Dalším významným koncilem anglosaského období byl synod v Hertfordu roku 672, vedený arcibiskupem Theodorem z Tarsu. Představitelé církve zde potvrdili přijetí římského datování Velikonoc z Whitby, zákaz zásahů biskupů z jedné diecéze do druhé či do klášterních řádů a ukládání

49 ASC D a E 633.

50 STEVENSON, Joseph (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, s. 156.

51 REEVES, William (ed.). *Life of Saint Coumba*, s. 5–6.

52 STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*, s. 119.

53 STEVENSON, Joseph (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, s. 156.

restrikcí přespolním mnichům nebo duchovním, kteří putovali mezi diecézemi.⁵⁴

Tyto synody později začínají mnohdy splývat s Witanem, a církev tak získává své místo na shromážděních. Povšimnout si toho můžeme i u anglosaského kronikáře Bedy Ctihodného, který překládá Witan do latiny jako synodus.⁵⁵ Časté splývání synodů s Witanem v 7. století vytvářelo pro mnoho autorů,⁵⁶ kteří se jako první zabývali studiem dobových pramenů z těchto shromáždění, složitou situaci při hodnocení povahy takových shromáždění. Synody a Witan v dobových pramenech někdy nesly stejný název, k jejich setkání docházelo na stejném místě, byly svolávány králem, který jim také předsedal,⁵⁷ a účastnili se jich biskupové a šlechtici. Církevní shromáždění ale nikdy nezasahovala do světských záležitostí. Na druhou stranu však všechny prvotní legislativní počiny anglosaských králů reflektovaly zájmy církve, která se na jejich utváření podílela. Ačkoliv se ve většině případů ze 7. a 8. století daří nalézt dělicí linie mezi církevními a světskými shromážděními, u některých záznamů z tohoto období je skutečně obtížné s jistotou určit, zdali se jedná o církevní shromáždění, nebo Witan, na kterém už má neodmyslitelné místo církev.⁵⁸

Problematiku dobře ilustrují i slova Felixe Liebermanna: „*Dokonce i Alfréd Veliký nerozlišoval mezi církevním koncilem, tak jak jej znaly ostatní křesťanské země, a shromážděním moci světské usnášejícím se na anglosaském trestním právu. Takovéto pochybení u tak vzdělaného a duchaplného zákonodárce, jakým byl Alfréd, může být vysvětleno jedině tím, že církev a stát byly tou dobou už neoddělitelně propojeny.*“⁵⁹

Proces sbližování obou shromáždění je ukončen cca po roce 850, kdy v Anglii už nenalezneme čistě církevní shromáždění. Znovu se objeví až v době normanské.⁶⁰

54 STEVENSON, Joseph (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, s. 156.

55 Viz pozn. č. 20.

56 HADDAN, Arthur W.; STUBBS, William (ed.). *Councils and Ecclesiastical Documents Relating to Great Britain and Ireland*; KEMBLE, John M. (ed.). *Codex Diplomaticus Aevi Saxonici*.

57 To byl případ Whitby. Koncil byl svolán northumbrijským králem Oswaldem, který mu rovněž předsedal. Obsahově se ale koncil týkal výlučně církevních záležitostí, jak bylo uvedeno již výše.

58 LOYN, Henry R. *Anglo Saxon England and the Norman Conquest*, s. 234; STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*, s. 235.

59 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 13.

60 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 6.

3. Povaha Witenagemotu

Ačkoliv se mnoho historiků snažilo najít jakýkoliv důkaz o stálém zasedání Witenagemotu, jeho povaha, obzvláště v raném údobí jeho existence, zůstává nadále zahalena tajemstvím. Uspokojivý konsensus v anglické literatuře o podobě a definici Witenagemotu nenajdeme. Obzvláště složitým se jeví také hodnocení pramenů z období před sjednocením Anglie, kde je Witan zcela závislý na rozsahu moci jednotlivého anglosaského panovníka, který mnohem spíše k rozšiřování sféry vlivu využívá vojenské prostředky.⁶¹

Kromě několika desítek zmínek o Witenagemotu v Anglosaské kronice jsou nejdůležitějším pramenem o existenci a povaze shromáždění anglosaské *charters* – listiny udělující vlastnické právo či privilegium, v kterých postupitel, většinou panovník, formálně uznává výsady adresáta k výkonu práv v listinách obsažených. Jejich prostřednictvím adresát především nabýval vlastnictví, tzv. *bookland*.⁶² Jejich nedílnou součástí byly seznamy svědků ze zástupců přítomných na shromážděních, kde se listiny udělovaly, tzv. *lists of witnesses*. Ty listiny stvrzovaly a staly se významným zdrojem informací o členech těchto shromáždění, a tím také nezastupitelným pramenem tohoto období.

Felix Liebermann odvedl nesmírný kus práce analýzou těchto listin (jejich počet v anglosaském období dosahuje dvou tisíc), obzvláště z období před sjednocením Anglie. Můžeme ale na jejich základě odpovědět kladně na otázku, zdali Witenagemot byl institucí s pevnou členskou základnou, svolávanou v pravidelných intervalech, nebo šlo jen o sofistikovanější verzi *foolk mootů* anglosaských panovníků? Jak bychom měli hodnotit tvrzení jako toto: „*Kdekoliv je dána rada, souhlas, svědectví či licence*

61 STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*, s. 347.

62 *Bookland* – ze staroanglického „*bocland*“, byl v anglosaském právu jeden ze dvou typů vlastnictví, které bylo zakládáno výhradně listinou (*charter*) na rozdíl od druhého, dřívějšího typu *folcland* (*folcland*), který vycházel z obyčejového práva a původní rodové společnosti. *Folcland* byl po dlouhou dobu jediným způsobem, jak vlastnit půdu v anglosaské Anglii. Ta byla pevně připoutána k určitému rodu, který byl reprezentován určitým jedincem, hlavou rodu, a vlastnické právo, pokud k tomu nedošlo skrze manželství, mohlo být převedeno jen za mimořádných okolností, a to se souhlasem krále a Witanu. Svým způsobem tak může připomínat institut českého nedílu. *Bookland* se začíná objevovat až v 7. století a to z důvodu zakládání klášterů na základě listin a nutné ochrany vlastnického práva církve. Svou praktičností se ale rychle rozšířil i mimo církev. KEYNES, Simon D. *Church Councils, Royal Assemblies, and Anglo-Saxon Royal Diplomas*. In OWEN-CROCKER, Gale R. a SCHNEIDER, Brian W. (ed.). *Kingship, Legislation and Power in Anglo-Saxon England*, s. 43.

několika členů anglosaské aristokracie vyjádřena v jakékoliv podobě, všichni musí souhlasit, že se jedná o Witenagemot. “?63

Takovýto přístup k hodnocení pramenů není příliš přesvědčivý. Rozhodně nezodpoví otázku, zdali se ve všech případech jedná o pevně zakotvenou instituci, anebo shromáždění, jehož složení bude výrazně proměnlivé, přítomnost jeho členů založena na aktuální situaci (nikoliv na permanentním charakteru členství) a které se bude konat kdekoliv a kdykoliv. Liebermannovo tvrzení spíše inklinuje k druhému.

Zároveň ovšem Liebermann jinde píše: *„Ne každý královský dokument pochází z Witenagemotu. Malá trvalá královská rada musí být nutně oddělena od velkého počtu biskupů a magnátů, kteří byli plánovaně svoláváni ke shromážděním, kde se setkávali dvakrát až třikrát ročně. Tato rada, s největší pravděpodobností vedená královským biskupem nebo kaplanem, vydávala všechny královské writy, které se objevily od doby Æthelreda II. Jelikož je král sám nepsal, a tyto záznamy také zpravidla obsahují jména několika svědků, nejedná se o soukromé královské písemnosti. Dokumenty královské rady mohou být jen ty, které byly vydány jménem krále, které neobsahují žádnou stopu shromáždění a ukazují velmi malý seznam svědků (zároveň nebyly zkráceny líným zhotovitelem kopií) a jsou nedatované. Pokud se naopak udává místo a den a zvláště pokud se shodují s oblíbenou shromážděnou lokalitou a obdobím Vánoc, Velikonoc nebo svatodušních svátků, domněnka mluví spíše o původu takových dokumentů z Witenagemotu. “64*

Z výše uvedeného můžeme dojít k závěru, že Witenagemot bude podle Liebermanna formálním zemským shromážděním většího počtu představitelů moci světské i církevní, jehož organizace musí být plánovaná, založená na skutečnosti, že jej zřejmě v podobě writu bude svolávat král a že se bude konat dvakrát či třikrát do roka v opakující se lokalitě a během nejdůležitějších křesťanských svátků.

63 LIEBERMANN, Felix. The National Assembly in the Anglo-Saxon Period, s. 18.

64 Ibid, s. 13.

Vzhledem ke skutečnosti, že se writ objevuje s jistotou až v 11. století,⁶⁵ Liebermann ještě na dalším místě více kvalifikuje formální a ceremoniální charakter těchto shromáždění, ovšem opět s nevelkou jistotou: „*Kdykoli se setkáme s více než, například, tuctem biskupů nebo velmožů s králem v jeho panství nebo loveckém sále, nemůžeme nic jiného než předpokládat, že je předtím musel svolat (summon), protože bez přípravy by obyčejné panství nebylo schopno uživit královský dvůr se všemi vznešenými hosty, každý s několika dalšími osobami jako družinou a několika koňmi.*“⁶⁶

Na základě tohoto tvrzení tak bude podle Liebermanna ještě více rozhodující forma plánovaného svolání než lokalita či čas. Rozdíl mezi Liebermannovou královskou radou, kterou zřejmě chápal spíše jako předchůdce *chancery*, tj. královské kanceláře, a Witenagemotem tak zřejmě tkví ve formálnosti, svolávání a větším počtu účastníků. Ani Liebermann nicméně nemohl vyloučit shromáždění pouze několika málo osob jako shromáždění Witenagemotu.⁶⁷

Relativně protirečící si Liebermannova tvrzení jen dokládají, jak i největší autorita v oblasti historie anglosaského zemského shromáždění nebyla schopna jasně definovat, jak má Witenagemot vypadat. Nejasnost v samotném vymezení vyplývá ať už z vědomé, či nevědomé domněnky Liebermanna, že Witenagemot musel být mnohem jasněji definovaná instituce, než ve skutečnosti byl, že se skládal ze skupiny osob, které zastupovaly lid a jeho místní zájmy v podobném duchu, jak později činil parlament. Taková snaha přisuzovat podobné kvality tomu, o čem vyprávějí dobové prameny, ale bohužel neobstojí. Naopak nejasnosti spočívající ať už v měnící se terminologii, nebo ve formálnosti a složení samotného shromáždění spíše ukazují opak.

Zároveň však nelze říct, že by snad tyto skutečnosti svědčily o menším významu a politické síle shromáždění. Spíše jen dokazují, že dobové myšlení anglosaských

65 Dokument z vlády Æthelreda II. na přelomu 10. a 11. století poprvé zmiňuje královo nařízení v psané podobě adresovaného soudu kraje (*shire court*) v Berkshiru. ROBERTSON, A. J. *Anglo-Saxon Charters*, s. 136.

66 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 13.

67 Existují listiny, které byly podepsány jedním až třemi biskupy, anebo dvěma až pěti ealdormany a označeny explicitně jako Witan. LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 9; HADDAN, Arthur W.; STUBBS, William (ed.). *Councils and Ecclesiastical Documents Relating to Great Britain and Ireland*, s. 654–659.

zástupců nepotřebovalo podobné představy o jasně definované organizaci. Sami takovým způsobem ani nepřemýšleli. Ani v 11. století, kdy se setkáváme s pravidelnými shromážděními Witenagemotu svolávanými ve formě králových writů, neexistovalo nic jako formální anglická ústava a představa tehdejších aktérů o ní. Existovala pouze představa věčného práva, které král měl povinnost zachovávat, a všichni ostatní se jím měli řídit. Ke krokům královské politiky, které vybočovaly z „osvědčeného“ práva, pak musel panovník vyhledat konsensus (*consent*).

Panovník ovšem nebyl formálně svázán tím, jakým způsobem k vyjednání souhlasu musí dojít. Ve svém významu tak při hodnocení, co je Witenagemot, převažuje spíše materiální kvalita shromáždění, na kterou poukazoval již Frederic Maitland,⁶⁸ a to, že existovala zásadní množina činností správních, justičních i legislativních, kterou si panovník z určitého důvodu nedovolil učinit bez účasti Witenagemotu, tedy zemského konsensu.

3.1 Witan of the English people

Ještě než přistoupíme k analýze složení a pravomocí samotného shromáždění, zbývá se vypořádat ještě s jedním posledním aspektem. Ačkoliv nelze zpochybňovat důležitost witanů 7. až 9. století pro vývoj samotného shromáždění, až s Witanem anglosaského krále Athelstana (927–939) dochází k doplnění posledního chybějícího znaku pro přesvědčivého kandidáta na předchůdce anglického parlamentu – celostátní charakter.⁶⁹ Poprvé v anglických dějinách se na zemském shromáždění setkávají biskupové, *ealdormani*⁷⁰ a *thegnové*⁷¹ Wessexu s představiteli moci světské i církevní ze všech koutů středověké Anglie. Na základě listiny z 23. března 931 víme, že se Witanu zúčastnilo 37 thegnů, 13 ealdormanů (ze kterých bylo 6 dánského původu), 3 opati, 15 biskupů a arcibiskup z Canterbury.⁷² Rovněž s ohledem na pravidelnost, návštěvnost a povahu spravovaných záležitostí se jedná o první shromáždění celostátního charakteru.

68 MAITLAND, Frederic W. *The Constitutional History of England*, s. 60.

69 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 13.

70 Ealdorman, viz níže s. 30.

71 Thegn, viz níže s. 30.

72 CS 674.

Důvodem této změny bylo sjednocení anglického království na pozadí úspěšného vojenského odporu vůči vikinským dobytelským pokusům. Ten byl zahájen Alfrédem Velikým v druhé polovině 9. století; poté pokračoval úspěšným podrobením východního Danelaw⁷³ jeho nástupcem Edwardem I. Starším mezi lety 917 a 920 a zakončen byl Athelstanovým dlouhodobějším úspěchem na severu Anglie, který vedl k poražení zbylých britských a skotských panovníků a dobytí vikinského Yorku.

V rámci hranic nově vzniklého anglického státu začala koruna efektivně uplatňovat svou moc skrze anglosaský správní model⁷⁴ založený na hrabstvích (*ealdormanries*), která se rozpadala na jednotky krajů (*shires*), setnin (*hundreds*), měst (*boroughs*), a nově vznikající roli šerifa (*shire-reeve*).⁷⁵ Velikost anglického království rovněž představovala nové výzvy ve výkonu panovníkovy vlády na delší vzdálenosti, v udržení loajality periferních *ealdormanů* a ostatních panovníků na Britských ostrovech a v zajištění přítomnosti královny moci i v takových oblastech, ve kterých panovník nikdy nesetřvával. Právě odpověď na tyto výzvy představoval Witenagemot, který se začíná setkávat pravidelně. Během pouhých dvanácti let Athelstanovy vlády došlo ke třidvaceti zasedáním.⁷⁶

Další novinkou je také skutečnost, že se shromáždění účastní i vládci z ostatních částí Britských ostrovů. Jejich přítomnost měla především stvrdit suverenitu nových anglických panovníků nad celou Británií. Za vlády Athelstana a Edgara

73 Oblast ovládaná usazenými dánskými Vikingy na základě Dohody Alfréda a Guthruma. Hranici dánského a anglického území tvořila řeka Temže až k přítoku řeky Lei, po které se táhla severně k městu Luton, a dále pak přes Bedford řekou Ouse navázala na Waltling Street, starou římskou cestu vedoucí do Walesu. Prakticky hranice rozdělila Anglii napůl, přičemž Alfréd Veliký získal k Wessexu západní polovinu Mercie a Guthrum, dánský válečník, k East Anglii polovinu východní. Dohoda se dochovala jednak ve staroangličtině jako rukopis Corpus Christi College Cambridge Manuscript 383, jednak také v latině jako součást latinské právní sbírky anglosaského práva *Quadripartitus* vydané Jindřichem I.

74 Anglosaské rodiny se ze správních důvodů a povinností zemské hotovosti organizovaly do setnin po 100 rodinách, tzv. *hundreds*. Tyto setniny pak podle určitého geografického modelu tvořily kraje, *shires*, a ty poté *ealdormanries*, které v 11. století za vlády Knuta I. Velikého střídají *earldoms*, neboli hrabství.

75 Reeve – ze staroanglického *gerefa*, byl anglosaský nižší zemský úředník, magistrát odpovědný koruně. Podle jeho působnosti rozlišujeme *town-reeve* pro město, *port-reeve* pro přístav, *reeve in charge of manor* pro panství. Na každou setninu pak připadal jeden *reeve of the hundred*. U krajů působil potom *shire-reeve*, tedy šerif. Specifickým úřadem v anglosaské Anglii byl také *high-reeve*, ten se objevoval v 10. a 11. století a s největší pravděpodobností vykonával svůj úřad na úrovni *ealdormanries* a zastával povinnosti *ealdormana*.

76 KEYNES, Simon D. *An Atlas of Attestations in Anglo-Saxon Charters*, c. 670–1066, tabulka č. 36.

se Witenagemotu nejčastěji účastnil západovelšský vládce Hywel Dda z Deheubarthu, který stvrdil jedenáct Athelstanových a pět Edgarových listin. Mezi další panovníky se řadí další velšský vládce Morgan ap Owain z Morgannwy a Gwentu, který se účastnil sedmi Athelstanových a šesti Eadredových shromáždění, Owen Mac Domnaill, král malého království Strathclyde, který se účastnil třech Athelstanových shromáždění, a skotský král Konstantin. Ten stvrdil dvě listiny za vlády Athelstana.⁷⁷

Z výše uvedeného vyplývá, že období Athelstanovy vlády bylo také neobyčejné pro detailní informace z listin, které byly probírány na Witenagemotu. Jejich anonymní písař, akademicky označován jako *Athelstan A*,⁷⁸ vytvářel listiny s dlouhými seznamy svědků a s konkrétními daty a místy konání s nebývalou přesností. Jeho listiny obsahovaly nejen rok vlády, ale také indikci, epakta a stáří měsíce. Takové míře detailu se už žádný písař v anglosaském období nepřiblížil.⁷⁹

Od první poloviny 10. století tak můžeme sledovat nejen sjednocení anglosaských království a dánských držav jako předpoklad pro vznik celostátních zemských shromáždění, ale rovněž obrovský vývoj v efektivním výkonu královské moci na území celé Anglie. Proces svolávání Witenagemotu začíná mít jasnější rysy a k jeho zasedání dochází pravidelně. Dochované prameny z tohoto období také poprvé vykazují obrovskou míru pečlivosti a přesnosti. Kvalita v organizaci a funkčnosti zemského sněmu už přetrvává do dalších let. Od Athelstanovy vlády tak můžeme s jistotou najít počátek celostátního Witenagemotu s neodmyslitelnou účastí na správě anglického království, a to až do počátku normanského období.

77 S 399–400, S 403, S 405, S 412, S 413, S 1604, S 450, S 416, S 417, S 418a, S 418–419, S 379, S 422–3, S 420, S 391, S 425, S 407, S 426, S 427, S 1792, S 434–6 a S 1211.

78 Sarah Foot ve svém díle o prvním anglickém králi podává přesvědčivé důkazy, že písařem byl s největší pravděpodobností Ælfwine, biskup z Lichfieldu (zemřel někdy mezi 937–941). Ælfwine pravděpodobně znal Athelstana ještě dříve, než se stal králem. Oba totiž pocházeli z Mercie. Podezřelá je také skutečnost, že navzdory svému relativně nízkému statusu byl jako svědek u všech listin vydaných během Athelstanovy vlády. Konec detailnosti a rukopisu Athelstana A na anglosaských listinách rovněž koresponduje s absencí Ælfwina na seznamech svědků. FOOT, Sarah. *Æthelstan: The First King of England*, s. 72 a 96.

79 WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 434–435.

4. Složení Witenagemotu

4.1 Panovník

Naším nejlepším zdrojem informací o složení anglosaského zemského shromáždění jsou dochované seznamy svědků, kteří stvrzovali platnost anglosaských listin. Jen díky nim můžeme získat představu o etnickém i sociálním původu jeho účastníků. Tady samozřejmě nelze začít jinak než u krále, který byl nejdůležitější postavou na shromáždění. Král zasedání svolává, předsedá mu a je postaven nad všemi ostatními ze zúčastněných.⁸⁰ Zároveň je v listinách jako první ze všech ve své roli oddělen od ostatních účastníků, kteří „pouze“ vyjadřují souhlas, stvrzují či osvědčují výsledek.

Z ceremoniálního hlediska mělo pro shromáždění rovněž význam nošení koruny, tzv. *crown-wearing*. Byla to právě koruna, která ve středověké společnosti propůjčovala panovníkovi legitimitu k vládě a spravování středověkého státu a byla významným symbolem během shromáždění. Ačkoliv dobová svědectví o tomto zvyku v anglosaském království nejsou tak častá jako například v případě Svaté říše římské, několik málo případů přesto můžeme najít.

První z nich je listina krále Eadreda (946–955) z velikonoční neděle roku 949 v Somertonu. V ní se píše, že král byl „*vyvýšen královskými korunami*.“⁸¹ Další, mnohem kurióznější svědectví pochází z korunovační hostiny krále Eadwiga (956–959) roku 956. O té pojednává, už ale zprostředkovaně, hagiografie Osberna z Canterbury s názvem *Život sv. Dunstana*, datovaná do druhé poloviny 11. století. V ní Osbern píše, že král měl korunovační hostinu rychle opustit, přičemž tehdejší glastonburský opat Dunstan a jeden další kněz se jej jali hledat. Oba muži nedlouho nato našli Eadwiga při souloži s dvěma ženami a královskou korunou pohozenou na zemi. Šokovaný opat korunu hbitě posadil králi na hlavu a hnal jej zpět na hostinu.⁸²

80 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 31.

81 „*regalia sublimavit diademata paschali sollempnitate*.“ S 549.

82 STUBBS, William (ed.). *Memorials of Saint Dunstan, Archbishop of Canterbury*, s. 32–33.

Poslední dochovaný případ z anglosaského období pak pochází ze zasedání Witenagemotu o Velikonocích roku 965, o kterém hovoří anglosaský kronikář Byrhtferth z kláštera v Ramsey. Zde měl předsedat král Edgar (959–975) „*mocný ve zbroji a vyvýšen korunami a žezlem.*“⁸³

O symbolickém významu nošení koruny během Velikonočních svátků v tradičním sídle wessexských králů Winchesteru pojednává zpětně také Norman Goscelin z Canterbury. Ten uvádí, že král Knut I. Veliký dorazil na shromáždění do Winchesteru ke svátku Velikonoc a odmítl zde nosit královskou korunu, jak bylo v Anglii zvykem, neboť by se to při těchto svátcích nehodilo. Svou korunu poté údajně posadil na hlavu ukřižovaného Ježíše.⁸⁴ Tato zmínka je rovněž zajímavá, neboť je to poprvé, kdy dobová svědectví spojují Winchester se slavením Velikonoc. Znovu se objeví až po normanském záboru v Anglosaské kronice:

„*Král Vilém I. se rovněž těšil velké důstojnosti. Třikrát do roka nosil svou korunu, tak často, jak jen byl v Anglii. O Velikonocích ji nosil ve Winchesteru, o Letnicích ve Westminsteru a o Vánocích v Gloucesteru, a tehdy s ním vždy byli nejmocnější mužové z celé Anglie, arcibiskupové a biskupové, opati a hrabata, thegnové a rytíři.*“⁸⁵

4.2 Panovníkova rodina

Co se týče důležitosti účastníků, Liebermann jako další po panovníkovi uvádí členy královské rodiny.⁸⁶ Tato skutečnost je v souladu s představami o starogermánském uspořádání rodové společnosti, nicméně v 10. a především v 11. století význam členů královské rodiny na shromážděních Witenagemotu už nebyl tak zásadní. Lépe řečeno, skutečnost, že byli členy královské rodiny, nezajišťovala jejich účast na těchto shromážděních *per se*. Královi příbuzní ale často zastávali důležité pozice v království anebo minimálně drželi významný šlechtický titul, jenž byl určujícím faktorem.

83 LAPIDGE, Michael (ed.). Byrhtferth of Ramsey: The Lives of St. Oswald and St. Ecgwine, s. 72–81.

84 ROLLASON, D. W. Goscelin of Canterbury's Account of the Translation and Miracles of St. Mildrith, s. 140 a 163.

85 „*Eac he wæs swyðe wurðful. þriwa he bær his cynehelm ælce geare; swa oft swa he wæs on Englelande. On Eastron he hine bær on Winceastre, on Pentecosten on Westmynstre, on midewintre on Gleaweceastre; þænne wæron mid him ealle þa rice men ofer eall Englaland; arcebiscopas, leodbiscopas, abbodas, eorlas, þegnas, cnihtas.*“ ASC E 1086.

86 LIEBERMANN, Felix. The National Assembly in the Anglo-Saxon Period, s. 31.

Například za vlády Edwarda III. Vyznavače (1042–1066) se z řad královské rodiny v listinách setkáváme už pouze s královnou matkou Emmou Normanskou a s Edwardovou královnou Edith.⁸⁷ Královnina přítomnost nicméně byla samozřejmostí, neboť společně s králem zastávala důležitou ceremoniální úlohu při zasedání. Z dalších členů královské rodiny se na sklonku anglosaského období výslovně objevili už jen představitelé nižší šlechty, thegnové Robert a Esbern, a to na jedné listině, kde jsou označeni s dodatkem k jejich titulu jako *regis consanguineus*.⁸⁸ Nic ale nenavádí k tomu, že by jejich přítomnost na shromáždění tkvěla v jejich příbuzenském vztahu ke králi. Ani jeden z nich nefiguruje na samém vrcholu seznamu svědků, nýbrž ve společnosti dalších thegnů, kteří se Witenagemotu účastnili. Víc ovšem o obou členech královské rodiny nevíme.

Výše zmíněné platí také o zbylých králových příbuzných. O tom, že herefordský hrabě Ralf, stejně jako Oddo, hrabě z Deerhurstu byli s králem rodově spřízněni, se dovídáme od anglického kronikáře Viléma z Malmesbury o sto let později, nikoliv z listin, které za svůj život stvrdili.⁸⁹ I oni v seznamech figurují pouze mezi dalšími šlechtici jejich postavení.

4.3 Církev

Dále se Witenagemot skládal z hierarchicky členěných zástupců moci církevní a světské. Obrovský vliv církve na shromáždění a jejich činnosti byl již částečně demonstrován výše. Nikoho tak nepřekvapí, že již Felix Liebermann zdůrazňoval význam zástupců církevní moci na Witenagemotu v anglosaském období.⁹⁰ Dom Knowles zase konkrétně vyzdvihoval účast opatů, především v kontextu rozšiřování a zakládání nových klášterů, a jejich vliv na panovníka.⁹¹ Je dobré také připomenout skutečnost, že veškeré literární památky tohoto období, včetně dokumentů z anglosaských zemských shromáždění, byly napsány rukama církevních hodnostářů. Samotné listiny z Witenagemotu jsou ovlivněny církevním jazykem, obzvláště z období *Athelstana A*, jehož listiny byly psány ve složitém hermeneutickém stylu.

87 OLESON, Trygvvi J. Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor, s. 96.

88 S 1036.

89 GILES, J. A. (ed.). William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England, s. 220.

90 LIEBERMANN, Felix. The National Assembly in the Anglo-Saxon Period, s. 30.

91 KNOWLES, David D. The Monastic Order in England, s. 407.

Církev na shromáždění zastupovali zpravidla dva arcibiskupové z Canterbury a Yorku. Byl to nicméně obzvláště arcibiskup z Canterbury, jenž měl na jednání Witenagemotu nejvýznamnější postavení. Byl královým hlavním rádcem a plnil důležitou úlohu při výkonu spravedlnosti na shromáždění. Na sněmu mnohdy jednal jako místopředseda krále a některé zákony nesou i jeho jméno. Byl to také on, kterému anglosaský král skládal korunovační slib a z jehož rukou získával svou korunu. Na některých listinách je dokonce výjimečně uveden před králem.⁹²

Z posledních 46 listin 11. století seznamy svědků čítají 1289 podpisů, z čehož církevní hodnostáři zaujímají celkem 577 podpisů.⁹³ Na základě této matematiky a vyjma podpisů krále, královny a královny matky představovala moc církevní na shromáždění 47,3 %. Z možných 92 podpisů arcibiskupa z Canterbury a Yorku máme dochováno 83 podpisů. U drtivé většiny listin najdeme podpisy obou arcibiskupů. Canterburský arcibiskup chybí pouze na dvou listinách⁹⁴ a arcibiskup z Yorku nepodepsal sedm z posledních 46 listin.⁹⁵ Vyjma jednoho případu⁹⁶ vždy platilo, že když chyběl na zasedání jeden arcibiskup, druhý z nich byl přítomen. Uvedená čísla jen dokládají skutečnost, že arcibiskupové se neúčastnili Witenagemotu jen v mimořádných případech. Jejich významné postavení na anglosaském sněmu také dokládá skutečnost, že jejich stvrzující podpisy následují hned po králi a královně.

Mezi další zástupce církevní moci na shromáždění hned za oběma arcibiskupy řadíme biskupy. Jejich podpisy na posledních 46 listinách nechyběly nikdy. Celkem najdeme 289 podpisů biskupů, zaujímajících 23,7 % celého Witenagemotu. Nejnižší účast biskupů byla u převodu půdy ve Fiskertonu, v Lincolnshiru, do rukou opatství v Peterborough na zasedání Witenagemotu z roku 1060. Tehdy se z řad biskupů

92 S 21.

93 S 1044, S 998, S 1000, S 999, S 1001, S 1002, S 1003, S 1004, S 1005, S 1006, S 1055, S 1058, S 1007, S 1008, S 1009, S 1010, S 1011, S 1012, S 1015, S 1016, S 1017, S 1018, S 1019, S 1020, S 1021, S 1022, S 1057, S 1023, S 1024, S 1025, S 1026, S 1053, S 1060, S 1028, S 1029, S 1031, S 1033, S 1034, S 1030, S 1036, S 1037a, S 1038, S 1040, S 1041, S 1042 a S 1043.

94 S 1058 a S 1024.

95 S 998, S 1020, S 1022, S 1023, S 1025, S 1034 a S 1037a.

96 S 1024 – Na listině z roku 1053, na základě které daroval Edward III. Vyznavač půdu (půl jedné hide) v Bashley, Hampshiru svému thegnovi Lustrigovi, jsou nejvýše představenými církevními hodnostáři pouze biskupové.

zasedání účastnil pouze lincolnský biskup Wulfsig.⁹⁷ Z této skutečnosti jednoduše dojdeme k závěru, že jejich přítomnost byla při zasedání Witenagemotu rovněž samozřejmostí. Tento závěr potvrzuje i Liebermann, který říká, že si bez biskupů nelze Witenagemot vůbec představit.⁹⁸

Po biskupech se na anglosaském shromáždění setkáváme také s opaty anglických klášterů. Co se jejich účasti týče, Liebermann tvrdí, že jejich přítomnost na shromážděních nebyla pravidlem.⁹⁹ Tak tomu s určitostí bylo během většiny anglosaského období, především před sjednocením Anglie, nicméně v 10. a 11. století už si tak jistí být nemůžeme. Na dvou zasedáních Witenagemotu v letech 972 a 978 seznamy svědků obsahovaly podpisy 13, resp. 8 opatů.¹⁰⁰

V 11. století a za vlády Edwarda III. Vyznavače, kdy se ocitáme na samém vývojovém sklonku Witenagemotu, listiny dokazují, že opati se shromáždění účastnili již pravidelně. Na posledních 46 listinách z 11. století najdeme 157 podpisů opatů. Na základě této skutečnosti dojdeme k průměru 3,4 podpisu na každou listinu z konce anglosaského období. To není zrovna malé číslo, když si uvědomíme, že k roku 1066 se v Anglii nacházelo 35 klášterů. Většina z nich byla navíc velice malými pozemky, přičemž shromáždění se účastnili spíše opati těch největších klášterů v anglickém království.¹⁰¹ Sami o sobě opati zaujímali v 11. století 12,9 % z celého Witenagemotu. Kromě výše zmíněných církevních hodnostářů můžeme v pramenech někdy narazit také na abatyše.¹⁰²

Dohromady tak arcibiskupové, biskupové a opati zaujímají na posledních 46 listinách 529 podpisů (43,5 %). Zbýlých 48 podpisů ze strany církevní moci patřilo nižším církevním hodnostářům, mezi které patřili kněží, mniši, jáhnové, probošti a královský kaplan. Postavení těchto účastníků Witenagemotu už nebývalo tak významné. Z celých 48 podpisů patřilo 33 kněžím, 6 mnichům, 5 proboštům, 3 jáhnům

97 S 1029.

98 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 31.

99 *Ibid.*, s. 32.

100 CS 1282, CS 1309, CS 201, CS 1145, CS 1176 a CS 1199.

101 OLESON, Tryggvi J. *Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor*, s. 101; KNOWLES, David D. *The Monastic Order in England*, s. 100–102.

102 Listina z doby mercijského krále Conewulfa o převodu pozemků v Kentu do rukou arcibiskupa Wulfreda byla podepsána dvěma abatyšemi Cuoenburg a Seleburg. S 168.

a jeden podpis královskému kaplanovi. Navíc většina z těchto nižších církevních hodnostářů-kněží stvrdila pouze jednu listinu.¹⁰³

4.4 Moc světská

Moc světská byla na shromáždění zastoupena vyššími šlechtici, tzv. *ealdormen*, a nižší šlechtou zvanou *thegns*.

Ealdorman byl šlechtický titul původem z 9. století spojený s výkonem úřadu nad anglosaskými kraji (*shires*) či skupinou těchto krajů, tzv. *ealdormanries*. Ačkoliv jsou známy i případy dědičných ealdormanů (obzvláště u panovnických rodů bývalých menších království, které byly později připojeny k větším celkům), ealdorman byl zásadně jmenován králem z řad jeho družiníků.¹⁰⁴ Byl předchůdcem pro titul *earl*, tj. hrabě, který se poprvé objevuje v kontextu reformy správy anglického království za vlády Knuta I. Velikého. Latinským ekvivalentem, se kterým se setkáváme v dobových pramenech, je *comes*.

Thegn (ze staroanglického *tegn*, tj. služebník, ve staroseverštině také zeman nebo svobodník) byl označením pro nižší šlechtu v anglosaské společnosti. Význam slova a titulu se v průběhu anglosaských dějin měnil. Původně označoval především osobu sloužící v boji, vojáka (latinsky ekvivalent byl *miles*). V 9. století se ale stal titulem pro místní šlechtu, která byla buď podřízena přímo králi (*king's thegns*), nebo ealdormanovi. Po dobytí Anglie Normany byli dle podobného modelu rozděleni na barony (*barons*) a rytíře (*knights*).

Stejně jako bez biskupů, ani bez ealdormanů a pozdějších earlů si nelze Witenagemot představit. Ealdormani jakožto nejvyšší představitelé středověké společnosti hned po králi zasedali už v prvotních witanech 7. století. Jejich počet byl už tehdy rovněž značný. Například na mercijském witanu roku 808 a 824 bylo 10 a 13 ealdormanů.¹⁰⁵

V 11. století tomu nebylo jinak. Co se týče pořadí, na posledních 46 listinách jejich podpisy následovaly po podpisech biskupů a někdy také opatů. Na jejich

103 S 1058.

104 WORMALD, Patrick. *Papers Preparatory to The Making of English Law*, s. 199.

105 CS 326 a CS 378.

důležitosti to ovšem nic neměnilo. Přednost opatů byla spíše výrazem dobové přednosti církevní moci před světskou. Earlové však v seznamech svědků, na rozdíl od biskupů, dvakrát chyběli.¹⁰⁶ Jejich podpisů na posledních 46 listinách bylo 216, což se rovnalo 17,7 % všech podepsaných. Průměrně se setkáváme se 4,7 earlů na jedno zasedání. Jednalo se o nemalé číslo, neboť za vlády Edwarda III. Vyznavače (1042–1066) máme svědectví o existenci pouze 16 earlů.¹⁰⁷ Pro srovnání, v 10. století mezi lety 925–978 ze seznamů svědků prokážeme existenci celkem 68 ealdormanů.¹⁰⁸

Nejvíce podepsaných earlů bylo deset. Jejich podpisy najdeme na dvou listinách z posledních 46.¹⁰⁹ Wessexský hrabě Godwin, prominentní postava sklonku anglosaského období, se zúčastnil minimálně 28 zasedání z posledních 46. Je nicméně třeba uvést, že zemřel v roce 1053. Jeho syn a pozdější král Harold II. Godwinson stvrdil 30 listin. Northumbrijský earl Tostig podepsal 19 listin a jeho předchůdce Siward 24 listin. Mercijský earl Leofric připojil celkem 32 podpisů a jeho syn Æfgar 12.

Prof. Tryggvi Oleson došel k závěru, že seznamy svědků obsahující podpisy arcibiskupů, biskupů a earlů dokládají, že se Witenagemotu zúčastnili jen a pouze tito podepsaní členové, na rozdíl například od thegnů, jejichž počet se vždy odhaduje na mnohem vyšší.¹¹⁰ Toto tvrzení ale nicméně nepodepřel žádným věrohodným důkazem. U arcibiskupů, kteří byli pouze dva a na mnoha listinách vystupovali společně, můžeme takový závěr bezpečně učinit, tj. neexistuje důvod se domnívat, že pokud listina obsahovala podpis pouze arcibiskupa z Canterbury, zasedání se účastnil i arcibiskup z Yorku. U biskupů a earlů vzhledem k jejich počtu tuto možnost ale vyloučit nemůžeme. Vzhledem ke skutečnosti, že hrabat bylo na sklonku anglosaského státu minimálně 16, není vůbec nereálné si představit, že zasedání Witenagemotu se jich zúčastnilo více než těch, kteří byli skutečně podepsáni pod jeho listinami. Otázkou ale samozřejmě zůstává, zdali jejich vysoké postavení *a priori* neznamenaloby jistý podpis v seznamu svědků. Oleson ale přesvědčivé vysvětlení nenabízí.

106 S 1024 a S 1053.

107 OLESON, Tryggvi J. Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor, s. 103.

108 KEYNES, Simon D. An Atlas of Attestations in Anglo-Saxon Charters, c. 670–1066, tabulka č. 32.

109 S 1001 a S 1009.

110 OLESON, Tryggvi J. Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor, s. 104.

Účast nižší anglosaské šlechty, obzvláště v raném období Witanu, už není tak dobře čitelná jako u ealdormanů. Na listinách z 8. století se často setkáváme s obecnými frázemi jako *witan* nebo *the eldest*, tj. nejstaršími.¹¹¹ Až v první polovině 9. století se začíná objevovat *thegn* v podobě svého latinského ekvivalentu *miles* nebo *minister*.¹¹² Jinde se *thegnové* objevují také pod termíny *principes* nebo *nobiles*.¹¹³ Pokud také současně zastávali důležitý úřad, objevují se spíše pod takovýmto přízviskem.¹¹⁴

Co se týče jejich přesné účasti, mnohdy se setkáváme s blíže neurčeným počtem thegnů. Často bývá například řečeno, že se zasedání Witenagemotu účastnili všichni thegnové toho kterého kraje, ve kterém se zasedání pořádalo. V některých dochovaných dokumentech také nejsme s to rozlišit, zdali thegnové, kteří se shromáždění účastnili, byli podřízeni přímo králi, tzv. *king's thegns*, nebo šlo o thegny místních či vzdálenějších ealdormanů nebo earlů, popřípadě byli z obou skupin. Na listině z roku 1015 ze zasedání Witenagemotu v Oxfordu je pouze uvedeno, že se shromáždění účastnilo „*mnoho thegnů oxfordského kraje*.“¹¹⁵ Z jedné listiny z období vlády Edwarda III. Vyznavače se zase dočítáme, že „*všichni thegnové Norfolkku*“ jsou součástí anglického Witenagemotu.¹¹⁶

Podobná svědectví nás vedou k přesvědčení, že kromě těch thegnů, kteří byli explicitně podepsáni v seznamech svědků, se zasedání Witenagemotu účastnilo i mnoho dalších příslušníků této nižší šlechty. Skutečnost, kterou Liebermann bral jako samozřejmou, ovšem zpochybňoval Oleson, neboť existovalo relativně podstatné množství listin, jež nenesly žádný podpis thegna.¹¹⁷ Domnívat se ale, že ealdormanů či earlové i v případech těch zasedání, která jsou nejskoupější na počet účastníků, by na Witenagemot dorazili bez svých družin, které se nepochybně z thegnů skládaly, je mylné. Pokud určitý thegn nezastával úřad spojený s královským dvorem nebo nebyl žádným jiným způsobem významnou osobností, nebylo moc důvodů, proč jej explicitně zmiňovat.

111 CS 386 a CD 1341.

112 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 35.

113 CD 808.

114 CD 811 a CD 813.

115 CS 677 a CS 702.

116 CD 858.

117 OLESON, Trygvvi J. *Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor*, s. 104.

Na posledních 46 listinách z 11. století najdeme 408 podpisů thegnů. Celkově tak zaujmají 33,5 % všech zúčastněných, což z nich činí suverénně nejpočetnější skupinu účastníků. V průměru podepsalo těchto 46 listin 8,7 thegnů. Pouhých 7 listin z posledních 46 nebylo podepsáno ani jedním thegnem.¹¹⁸ Nejvyšší počet podpisů na jedné listině v 11. století čítá 35.¹¹⁹ Tady si můžeme také povšimnout obrovského rozdílu v explicitních zmínkách o zúčastněných thegnech mezi svědectvími ze sklonku anglosaského období a zmínkách z doby vlády Athelstana I. o sto let dříve. Právě velký počet podpisů ze strany thegnů v první polovině 10. století je jedním z důkazů o nevšední detailnosti panovníkova písaře *Athelstana A.*

Mnoho z těchto podepsaných thegnů je ovšem těžké identifikovat s úplnou určitostí. Rovněž můžeme dojít k závěru, že většinou tito mužové zastávali určitý úřad na panovníkově dvoře či byli jinak spřízněni s králem, drželi významný kus půdy, anebo byli *shire-reevem* (šerifem) určitého kraje. Také drtivá většina z podepsaných thegnů na posledních 46 listinách z 11. století podepsala za svůj život pouze jednu listinu. U těch, kteří figurují na více seznamech, ale platí výše zmíněné.

Jeden z mála thegnů, které se daří identifikovat, byl Ralph nebo Radulf (1018–1068). Ten byl maršálkem (*staller*) krále Edwarda III. Vyznavače a podepsal za svůj život nejméně 11 listin. Na listinách je ovšem zmíněn pouze jako *minister* nebo *regis aulicus*.¹²⁰ O jeho osobě víme více díky skutečnosti, že si jej později oblíbil Vilém I. Dobývateľ a učinil z něho hraběte Východní Anglie.¹²¹ Další z identifikovaných thegnů je Beorhtric. Ten podepsal 21 listin; nejsme z nich nicméně schopni určit, jaký úřad zastával.¹²² Nepochybně ale šlo o významného vlastníka půdy a musel být ve službách panovníka. 17 listin podepsal také thegn Ælfstan, který byl šerifem. Jistý Esgar nebo Osgar podepsal 13 listin. Na některých z nich je uveden jako *regiae procurator aulae*.¹²³ Dalších 15 thegnů podepsalo zhruba pět až devět listin. U nich se předpokládá, že byli rovněž buďto šerify, anebo zastávali jiné důležité místo

118 S 1055, S 1058, S 1018, S 1024, S 1053, S 1029 a S 1038.

119 S 1003.

120 S 1021 a S 1036.

121 WILLIAMS, Ann. The English and the Norman Conquest, s. 61–63.

122 Zde uveden jako *conciliarius* S 1034; jinde jako *minister* S 1022.

123 S 1036.

na královském dvoře.¹²⁴

Z výše zmíněného jasně vyplývá, že thegnové byli nedílnou součástí každého Witenagemotu. Byť jejich vliv na shromáždění zřejmě nebyl příliš velký, byli významným prvkem v reprezentativní funkci shromáždění. Jejich počet dokazuje ze sociálního hlediska značnou účast nejnižších vrstev anglické šlechty na správě anglického království a výkonu spravedlnosti. Seznamy svědků nicméně spolehlivě dokazují, že většího významu na shromáždění měli pouze ti thegnové, kteří zastávali důležité úřady v království nebo byli součástí panovníkova dvora. Případy podpisů thegnů, kteří pocházeli z odlehlejších částí Anglie a nezastávali žádný významný úřad, spočítáme na prstech jedné ruky. Takoví thegnové už nikdy listiny znovu nepodepsali.

Zdá se, že praxe zřejmě probíhala takovým způsobem, že prominentní thegnové, především členové královského dvora a ti, kteří zastávali královské úřady, pochopitelně cestovali s králem. Tím pádem podepisovali seznamy svědků častěji, zatímco u zbylých podpisů se vždy vybralo několik málo místních thegnů, případně thegnů, kteří na shromáždění dorazili v doprovodu svého ealdormana či earla. Jelikož se zřejmě vybíralo z druhé skupiny náhodně, případně podle zájmu toho kterého ealdormana na předmětu jednání, tito thegnové už nikdy znovu žádnou listinu nestvrдили.

4.5 Ostatní účastníci

Na shromážděních se mimo jiné také projednávalo udělování úřadů a šlechtických titulů, s nimiž bylo místo ve Witenagemotu neodlučně spojeno. Vedle udělování prelatur a *ealdormanries* král pasoval rovněž do stavu thegnů a jmenoval zemské a dvorské úředníky a královského kaplana. Právě tito královští úředníci se taktéž zasedání Witenagemotu nepochybně účastnili. Drtivá většina těchto zemských úředníků, jako už jsme výše zmínili, byli thegnové. Mezi tyto úředníky řadíme především *reeve*,¹²⁵ královského kancléře (*chancellor*),¹²⁶ komořího (*chamberlain*),¹²⁷ číšníka (*cupbearer*),¹²⁸ majordoma (*steward*)¹²⁹ a maršálka

124 OLESON, Trygvvi J. Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor, s. 109.

125 Viz pozn. č. 75.

126 *regis cancellarius* S 1036.

127 *cubicularius* S 1029, S 1030 a S 1042; *camerarius* S 719.

128 *regis dapifer* S 1036.

(*steller* nebo *master of the horse*).¹³⁰

K dalším z ostatních účastníků Witenagemotu je třeba také zmínit měšťany Londýna, kteří se těší neobvyklé oblibě panovníka při zasedání Witenagemotu v 11. století. Ačkoliv účast londýnských měšťanů nejsme schopni dokázat na žádném z dochovaných seznamů, Anglosaská kronika spojuje právě zasedání Witenagemotu z roku 1016 v Londýně a účast jeho obyvatel se sesazením tehdejšího krále Æthelreda II. a volbou jeho syna Edmunda II. Železobokého anglickým králem.¹³¹ Tato účast je nicméně podmíněna krizovým obdobím anglického státu a za žádných okolností nepředstavovala běžný usus.

Jako poslední ze zbylých účastníků je nutné zmínit panovníky či vládcy přilehlých království a jiných středověkých státních útvarů. V části věnované vývoji Witenagemotu jsme již zmínili účast skotských a velšských králů na zasedání zemského sněmu. S touto praxí se ale setkáváme pouze v 10. století, neboť byla spojena s tehdejšími imperiálními ambicemi anglosaských králů. Podobný usus, kdy suverenitu anglického království nad Británií stvrzovali okolní panovníci, používali i dříve anglosaští králové během období konsolidace anglosaské heptarchie mezi sebou. Najdeme tak důkazy o účasti vládců různých anglosaských „subkrálovství“ z nejranějších období anglosaské historie; jedná se například o přítomnost „subkrále“ kmene Hwicců na mercijském witanu.¹³²

Ve všech zmíněných případech ale nikdy nešlo o stálé členy Witenagemotu. Stejně jako v dřívějších případech byla přítomnost sub-králů na shromážděních historicky podmíněna bojem o moc v rámci anglosaské heptarchie a samotné útvary později zanikly. Také přítomnost velšských a skotských panovníků byla pouze fenoménem vlády anglických panovníků od Athelstana k Edgarovi (927–975).

4.6 Velikost shromáždění

Počet zástupců ve Witenagemotu nebyl nikdy pevně stanoven. Ke změně v tomto ohledu nedošlo ani v 10. a 11. století. V anglické historiografii se také určitou

129 *regis pincerna* S 1036.

130 *steallere* S 1002, S 1030 a S 1037a.

131 ASC E 1016.

132 CS 154, CS 223 a CS 232; *subregulus Merciorum* CS 561.

dobu vedly spory o to, zdali podpisy členů Witenagemotu v seznamech svědků opravdu svědčily o jejich přítomnosti, či nikoliv. Frederic Maitland, Felix Liebermann anebo Tryggvi Oleson ve svých pracích nikdy o přítomnosti podepsaných účastníků nepochybovali. Takovou jistotou ale neoplývala prof. Dorothy Whitelock nebo Norma Adams.¹³³ Ke svým pochybnostem nad přítomnosti podepsaných prof. Whitelock přidala také pochybnosti nad autenticitou míst, ve kterých mělo ke shromážděním docházet. Podobný skepticismus byl ale později úspěšně a výmluvně vyvrácen prof. Simonem Keynesem, který byl autorem posledního kritického zhodnocení anglosaských listin.¹³⁴ Alespoň od vlády Æthelreda II. z přelomu 10. a 11. století vykazuje způsob zapisování seznamů svědků vysokou konzistentnost a neexistuje přesvědčivý důvod nevěřit tomu, že písaři těchto seznamů zapisovali to, co při zasedáních viděli. S Keynesovými závěry souhlasí i prof. Maddicott.¹³⁵ Můžeme si tak být jisti, že seznamy svědků jsou absolutním minimem účastníků anglosaského zemského shromáždění.

Jak už bylo naznačeno výše, vláda prvního anglického panovníka Athelstana I. po úspěšném sjednocení Anglie byla rozhodujícím předělem ve vývoji anglosaského zemského shromáždění, které se od té doby schází pravidelně. Díky nebývalé detailnosti dobových svědectví z těchto sněmů máme rovněž jasnou představu o jejich velikosti, která byla v tomto období významná.

Na zasedání Witenagemotu z roku 932 v Middletonu byl udělen *bookland* k pozemkům ve Východním Meonu thegnovi Æthelgeardovi na základě listiny s 92 podpisy.¹³⁶ Stejný počet podpisů v roce 934 na zasedání ve Winchesteru měla listina udělující *bookland* thegnovi Ælfwaldovi.¹³⁷ Ve stejném roce arcibiskupství z Yorku získalo pozemky v Amounderness na základě listiny ze zasedání Witenagemotu v Nottinghamu, která obsahovala 59 podpisů.¹³⁸ Athelstanova listina, kterou panovník

133 WHITELOCK, Dorothy. Review of The Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor by Tryggvi J. Oleson, s. 642; ADAMS, Norma. Review of The Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor by Tryggvi J. Oleson, s. 848–849.

134 KEYNES, Simon D. The Diplomas of King Æthelred 'the Unready' 978–1016, s. 37 a 130–132.

135 MADDICOTT, John R. The Origins of The English Parliament 924–1327, s. 6.

136 CS 689.

137 CS 702.

138 CS 703.

udělil svému thegnovi Wulfgarovi *bookland* v Liftonu v roce 931, měla v seznamu svědků dokonce 101 podpisů.¹³⁹ Ačkoliv se jedná o rekordní počet podpisů, v 10. století se nadále setkáváme s čísly mezi 80 až 90 podpisy. Detailnost listin písaře *Athelstana A* tak nebyla v porovnání s druhou polovinou 10. století, co se počtů stvrzujících podpisů týče, až tak výjimečná.

Listina ve prospěch opatství v Abingdonu z roku 959 za vlády krále Edgara má v seznamu svědků 80 podpisů,¹⁴⁰ zatímco zakladatelská listina benediktinského opatství v Eynshamu z roku 1005 za vlády *Æthelreda II.* měla 87 podpisů.¹⁴¹ Tato čísla ale samozřejmě nerepresentují běžný počet stvrzujících účastníků. Po celé 10. a 11. století se setkáváme s proměnlivým průměrem mezi 25–40 podpisy. Jak už bylo výše uvedeno, na posledních 46 listinách z vlády Edwarda III. Vyznavače najdeme 1289 podpisů. Při takovém čísle se dostaneme na sklonku anglosaského období k průměru 28 podpisů na jednu listinu.

Na druhou stranu, seznamy svědků občas za posledním podepsaným thegnem uvádějí dovětky jako *et plures alii milites*, tj. a mnoho dalších thegnů.¹⁴² Prof. Simon Keynes při vyvracení pochybností nad jistotou přítomnosti stvrzujících svědků mimo jiné uvedl, že mnohdy k ukončení seznamu, a tudíž k nepokračování v dalších podpisech přítomných účastníků, vedl tak čistě prozaický důvod, že došel pergamen, na kterém se listina stvrzovala.¹⁴³ To samé uvádí i F. Stenton.¹⁴⁴ Společně s dalšími dobovými svědectvími, jakým je například *Anglosaská kronika*, dojdeme jednoznačně k jistému závěru, že seznamy svědků nejenže uvádí absolutní minimum zúčastněných, ale dokazují, že se shromáždění aktivně účastnilo více lidí. Podpisy tak představují pouze výseč *Witenagemotu*, kterou determinovaly faktory ať už náhodného (délka pergamenu, podpisy krajských thegnů), nebo politického a sociálního charakteru.

139 Birch se mylně domníval, že *Leoptun* uvedený na listině byl Luton, *Witenagemot* se ale sešel v Liftonu na hranici s Cornwalllem. Jednání se účastnili také západovělšský král Hywel Dda z Deheubarth a severovělšský král Idwal Foel z Gwyneddu. CS 677.

140 CS 1046.

141 S 911.

142 CS 703.

143 KEYNES, Simon D. *The Diplomas of King Æthelred 'the Unready' 978–1016*, s. 154–156.

144 STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*, s. 543.

Zajímavé je rovněž porovnat počet účastníků s dobou normanskou a angevinskou. Když se podíváme na nejpočetnější a nejdůležitější shromáždění Curie regis při Claredonských konstitucích z roku 1164, dojdeme k číslu 52,¹⁴⁵ zatímco u potvrzení Magny charty Jindřichem III. bylo účastníků celkem 65.¹⁴⁶ Oba případy můžeme hodnotit jako jedny z nejvýznamnějších zasedání své doby. Na nejvyšší čísla z 10. století ale zdaleka nedosahují. U takového srovnání si uvědomíme, že nejpočetnější zasedání Witenagemotu byla vskutku obrovská shromáždění a na dlouhou dobu neměla žádné obdoby.

Nadto již víme, že podpisy svědků nám dávají zásadně minimální počet účastníků. K tomuto minimu bychom měli jednak připočítat další členy zasedání, kteří se sice možná nevelkou měrou, ale přesto podíleli na předmětu jednání, a poté rovněž uvážit, že král, biskupové a ealdormanové cestovali na Witenagemot jistě s doprovodem. Při takové úvaze tak lze předpokládat, že se na důležitá shromáždění sjíždělo průměrně až okolo 300 lidí, byť všichni z nich nebyli k jednání připuštěni.

145 STUBBS, William (ed.). *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History from the Earliest Times to the Reign of Edward the First*, s. 131.

146 *Ibid.*, s. 345–346.

5. Organizace zasedání Witenagemotu

5.1 Čas

Stejně jako nikdy neexistoval fixní počet účastníků zasedajících ve Witenagemotu, nenajdeme za celou historii anglosaského zemského shromáždění pevně stanovený čas jeho zasedání ani pravidlo, určující kolikrát za rok by měl být svoláván. Nadto nejsme rovněž schopni s jistotou určit, jak dlouho zasedání probíhala, neboť většina anglosaských listin obsahovala pouze rok jeho konání a ty, které obsahovaly dny, nám neodpoví, jak dlouho zasedání probíhalo. Na základě porovnání listin ze stejných let například podle účastníků shromáždění jsme nicméně schopni určit, že se v takových případech muselo konat více než jedno shromáždění za rok. Taktéž vzhledem ke skutečnosti, že pro shromáždění byly často důležité křesťanské svátky, je možno usoudit, že zasedání probíhala pravděpodobně po celou dobu těchto svátků. Více se ovšem s jistotou říct nedá.

Za celou dobu existence anglosaského shromáždění proběhlo nejvíce zasedání v rámci jednoho roku za vlády Athelstana I, kdy se jich konalo rovnou pět.¹⁴⁷ Tolik zasedání za rok podle dobových pramenů už nikdy znovu neproběhlo. Čtyřikrát za rok došlo k zasedání třikrát.¹⁴⁸ Tři zasedání Witenagemotu za rok najdeme ve čtyřech případech po sjednocení Anglie.¹⁴⁹ Dvakrát za rok se Witenagemot sešel minimálně dvanáctkrát,¹⁵⁰ zatímco na sklonku 11. století víme jistě, že se Witenagemot průměrně scházel minimálně jednou za rok.¹⁵¹ Nikde ale nenajdeme, že by se

147 Zasedání proběhla v Colchesteru, King's Worthy, Wellow, Kingstonu a Liftonu. S 412, S 413, S 1604, S 450 a S 416.

148 V roce 933 (S 379 ve Wiltonu, S 422–423 v Chippenhamu, S 420 v Kingstonu a S 391 v Dorchesteru), v roce 934 (S 425 ve Winchesteru, S 407 v Nottinghamu, S 426 v Buckinghamu a S 427 ve Frome) a v roce 1065 (S 1042 ve Windsoru, Life King Edward, s. 52 v Britfordu, ASC 1065 v Northamptonu nebo Oxfordu a ASC 1065 ve Westminsteru).

149 V roce 932 (S 417 v Miltonu, S 418a v Exeteru a S 418–9 v Amesbury), v roce 956 (S 607 neznámo kde, S 611 v Cheddaru a S 633 v Cirencesteru), v roce 977 (ASC 977 v Kirlingtonu, ASC 977 v Calne a JWor 977 v Amesbury) a v roce 988 (S 873 neznámo kde, S 869 neznámo kde a S 877 v Londýně). Kromě těchto čtyř případů se před sjednocením Anglie třikrát za rok setkal mercijský witan v roce 811 (CS 335, CS 338 a CS 850.).

150 V letech 930 (S 403 a S 405), 935 (S 1792 a S 434–436), 940 (S 472 a S 473), 949 (CS 882, CS 875 CS 879 a CS 1345), 988 (S 873 a S 869), 993 (S 876), 997 (S 890 a S 891), 1012 (S 927), 1042 (CD 765, CD 1332 a S 993), 1050 (ASC C, E 1050 a S 1021), 1051 (ASC 1051) a 1052 (ASC 1052).

151 OLESON, Trygvvi J. Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor, s. 136–138.

shromáždění konat jednou za rok muselo. Zasedání Witanu ovšem považoval za pravidelné už Alfréd Veliký.¹⁵²

U Athelstanova rekordního počtu půjde opět o výsledek jeho imperiálních snah na Britských ostrovech. Jindy větší počet zasedání mohla někdy determinovat určitá politicky vypjatá období. Například v roce 1012 se Angličané bránili eskalujícím vikinským nájezdům během neoblíbené vlády anglického panovníka Æthelreda II., kdy byl Vikingům vyplacen *danegeld*.¹⁵³ Æthelred, jak budu rozebírat níže, byl později Witenagemotem sesazen, následně restaurován a poté znovu sesazen. Druhý případ se datuje do krize mezi lety 1051–1052, kdy anglickému království hrozila občanská válka mezi panovníkem Edwardem III. Vyznavačem a ambiciózním hrabětem Godwinem z Wessexu, který byl v rámci soudní pravomoci Witenagemotu postaven mimo zákon (*outlawed*) a krátce na to omilostněn a jeho rod restaurován.

Stejně jako nebylo stanoveno, kolikrát k zasedání musí docházet, ani přesný čas v roce nebyl nikdy určen. Praxe shromáždění ovšem naznačuje tři faktory, které ve věci hrály roli. Buď zasedání Witenagemotu byly určeny panovníkovým itinerářem, nebo kritickou situací, jakou byla například invaze, anebo náboženskými svátky, které se zdají být pravidlem pro zasedání sněmu za normálních okolností. Ty s sebou nesly především královské hostiny, které měly specifický význam. Nabízely zástupcům prostor pro ovlivnění otázek, které čekaly na rozhodnutí shromáždění.

V případech, kdy čas zasedání nebyl ovlivněn prvními dvěma faktory, Witenagemot se scházel buď během Velikonoc, Vánoc nebo Letnic. Dochované listiny někdy uvádějí přesné datum, jindy zase uvádějí pouze příslušný svátek, během kterého se zasedání konalo. Ve většině případů bohužel o přesném času mlčí. Někdy si musíme vypomoci zase Anglosaskou kronikou.

Z nejdůležitějších zasedání Witenagemotu z 10. a 11. století, u kterých máme dochovanou alespoň přibližnou dataci, jich 18 proběhlo o Velikonocích,¹⁵⁴ 11 během

152 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 48.

153 *Danegeld*, viz níže s. 55.

154 S 1208, S 399–400, S 403, S 412, S 391, S 505, S 549, S 806, S 776, 779, ASC 977, S 873, ASC F 995, S 893, ASC 1012, S 931ab, S 956, ASC 1020 a ASC C 1066.

Letnic¹⁵⁵ a 6 zasedání se konalo během vánočních svátků.¹⁵⁶ Nejtradičnější byly velikonoční svátky, během kterých se pravidelně konaly již mercijské witany 9. století.¹⁵⁷ Velikonoce byly totiž spjaty s příchodem jara, tedy obdobím, kdy se vedly války. Když Athelstan pořádal velikonoční Witenagemot v Exeteru v roce 928,¹⁵⁸ neobvykle daleko na západě Anglie, není nepravděpodobné, že po zasedání následovala jeho válečná výprava proti Velšanům, kterou zmiňoval Vilém z Malmesbury.¹⁵⁹ Jistějším důkazem o této praxi je listina Æthelreda II., která byla vydána ve dvou fázích. O Velikonocích roku 997 došlo k zasedání Witenagemotu v Calne, ve Wiltshiru, kde král navrátil Old Minsteru pozemky ve Winchesteru. Listina byla pak potvrzena několik dní poté na shromáždění celého anglického vojska (*omni exercitus*) společně s biskupy, opaty, ealdormany a dalšími šlechtici ve Wantage v Berkshiru.¹⁶⁰ Toto druhé shromáždění s největší pravděpodobností bylo vojenskou odpovědí na vikinský nájezd na jihozápadní hrabství Anglie.¹⁶¹

5.2 Místo

Stejně tak jako počet účastníků nebo čas nebylo nikdy upraveno ani stálé místo zasedání. Od sjednocení Anglie v 10. století máme z dochovaných záznamů svědectví alespoň o 64 různých místech, ze kterých většina hostila Witenagemot pouze jedenkrát.¹⁶² Pokud přičteme i zasedání Witanu před sjednocením Anglie, dojdeme až

155 S 405, S 413, S 425, S 646, S 658, S 958, ASC 1023, S 981, ASC C 1050, ASC E 1055 a S 1042.

156 S 418–419, S 379, S 434–6, S 427, S 909 a ASC 1065.

157 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 12.

158 S 399 a S 400.

159 STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*, s. 336; GILES, J. A. (ed.). *William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England*, s. 216–217.

160 S 890 a S 891.

161 ASC 997; MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 13.

162 Abingdon (S 1208 a S 552a), Amesbury (S 418–419, JWor 977 a ASC F 995), Andover (II–III Eg), Axminster (S 364), Bath (VII Atr), Berchore (S 915), Bickleigh (S 372–374 a S 1286), Bradford (St. Dunstan, s. 25), Britford (Life King Edward, s. 52), Bromdun (IV Atr 5–9:3), Buckingham (S 426), Calne (ASC 977 a S 891), Canterbury (S 905, S 1471 a S 1465), Cheddar (S 511, S 611 a S 806), Chippenham (S 405, S 422–423 a S 473), Colchester (S 412 a S 472) Colyton (III Em), Cookham (S 939), Cirencester (S 633, S 896, S 937 a ASC 1020), Dorchester (S 391 a S 434–6), Edington (S 646), Exeter (S 399, S 400, S 418a, S 1021, II Ew a V As), Faversham (III As), Frome (S 427), Gadshill (S 537), Glastonbury (S 802), Gloucester (ASC 1052), Gillingham (S 876), Grately (II As), Hamsey (S 1211), Headington (S 909), Kingston (S 450, S 420, S 520, JWor 946 a S 981), King's Enham (V/VI Atr), King's Worthy (S 413), Kirtlington (S 1810d), Lifton (S 416), Lincoln (S 1478), London (I Em, S 1328, S 1457, S 877, ASC 1012, ASC D 1023, S 1463, ASC E 1048, ASC C 1050, ASC 1052 a ASC E 1055) Lyminster (S 403), Milton (S 417), Nottingham

k číslu 116, které uvádí Felix Liebermann.¹⁶³

Určujícím tak bylo především panovníkovo předvolání (*summon*). Místa nicméně sdílela jisté společné charakteristiky. Musela být lehce přístupná, všeobecně známá a bývala většinou místem s bohatou historií. Z těchto důvodů byla zvolená místa často kultovního či náboženského charakteru, mnohdy s tradicí sahající až k pohanským časům. Dalším vodítkem byla také určitá spojitost místa s korunou, anebo nejprozaičtější důvod – dostatečná kapacita k ubytování obrovského množství zúčastněných. U míst jako Gratley, Andover a King's Enham byla zřejmě rozhodující skutečnost, že se nacházely poblíž křižovatky starých římských cest z Londýna směrem do Old Sarum, Dorchesteru a Exeteru a do Winchesteru směrem z Gloucesteru a Oxfordu. U některých míst, které se nacházely mimo pozemní komunikace anglického království, jako je např. Kingston, Cookham, Chippenham a Bradford zase rozhodujícím faktorem byla důležitá řečiště.

Většinou k zasedáním docházelo v panovníkových panstvích na venkově. Mezi takové patří např. Cheddar, Calne anebo Amesbury. K místům, která byla zvolena více než jednou, patřila města jako Winchester, Gloucester, Cirencester nebo Londýn. S postupným vývojem anglického království a panovníkovy moci se čím dál tím více profiloval právě Londýn. Ten mezi lety 811–1066 hostil Witenagemot dvaadvacetkrát, a drží si tak neochvějně prvenství.¹⁶⁴ Za vlády předposledního anglosaského panovníka Edwarda III. Vyznavače (1042–1066) už zasedání probíhala výhradně ve velkých městech, a to v Londýně jedenáctkrát, v Gloucesteru osmkrát a dvakrát ve Winchesteru.¹⁶⁵ Výjimečně se v tomto období konaly jinde, jako např. v Sandwichi v roce 1052,¹⁶⁶ kdy panovník nouzově řešil hrozbu občanské války ze strany wessexského hraběte Godwina. Poslední zasedání anglosaského období proběhla v nově

(S 407), Northampton (ASC 1065), Oxford (ASC 1015 a Cn 1018), Penkridge (S 667), Puddletown (S 830), Sandwich (ASC 1052), Somerton (S 549), Southampton (S 366 a S 369), Sutton Courtenay (S 993), Thunderfield (IV As), Wantage (III Atr a S 891), Warminster (S 1445), Wellow (S 1604) Westminster (ASC 1065 a ASC 1066), Whittlebury (VI As), Wihthorpesstan (IV Eg), Wilton (S 379), Winchombe (S 479), Winchester (I-II Cn, S 359, S 1284, S 425 a S 1018), Windsor (S 1042), Woodstock (IX Atr), Woodyates (S 334), Woolmer (S 776 a S 779), York (EHD, č. 24).

163 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 43.

164 Ibid.

165 OLESON, Trygvvi J. *Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor*, s. 139.

166 ASC 1052.

postaveném Westminsteru.¹⁶⁷

Většina míst se soustředila na jihozápadě Anglie v hrabstvích Wiltshire nebo Hampshire. Tato skutečnost vyplývala logicky z hegemonie wessexských králů od dob Ecberta. Po sjednocení Anglie, především Mercie a Wessexu, se nicméně v druhé polovině 10. století trend obrací více na sever, do středu Anglie. Místa jako Kirlington, Woodstock, Northampton nebo Headington, která v té době hostila zemské shromáždění, se všechna nacházejí v blízkosti Oxfordu. Witenagemot se tak v drtivé většině případů setkával buď v důležitých městech, anebo v panovníkových panstvích Wessexského hrabství – na hranici s Mercii nebo v údolí řeky Temže. Jen výjimečně se shromáždění konalo mimo jihozápadní a střední Anglii. V takových případech se Witenagemot sešel ve velkých městech, a to v Colchesteru roku 931 a 940, v Nottinghamu a Buckinghamu v roce 934 a v Yorku v letech 936 a 966.

Konkrétní budova či místo zasedání také neexistují. Záznamy zmiňují jak otevřená prostranství (na kopcích, skálách, lukách, u řek, jejich brodů či starých stromů), tak určité budovy (královský palác, šlechtické síně, síně královských měst a vesnic, lovecká místa, královské kláštery a ve třech případech i kostely). Platí ovšem, že pro větší setkání Witenagemotu šlo především o volná prostranství.

Remešský arcibiskup Hincmar ve svém díle *De Ordine Palatii* zmiňuje, že franská zemská shromáždění se konala venku, pokud to počasí dovolovalo, což podle něj bylo po vzoru anglických soudů krajů (*shires*) a setnin (*hundreds*).¹⁶⁸ Zajímavé je v tomto ohledu také svědectví probošta Aldreda z Chester-le-Street ze sněmu, který se konal v roce 970 ve Woodyates, v Dorsetu, ve kterém uvádí, že musel pro svého biskupa Ælfsiga doplnit Durhamský kolektář v biskupově stanu.¹⁶⁹ Shromáždění Witenagemotu tak mohla po dobu zasedání vypadat jako velká stanová tábořiště, pokud nebyla konána ve velkých městech. I v takových případech se ale mnohdy jednání konalo na prostranství za jejich opevněním.

167 ASC 1065 a ASC 1066.

168 PROU, Maurice. (ed.). Hincmar De Ordine Palatii, s. 92 a 94.

169 WORMALD, Patrick. The Making of English Law, s. 437.

5.3 Předvolání

Zasedání zemského sněmu v 10. a 11. století už vykazovalo určitý stupeň formální procedury, který dokládá skutečnost, že Witenagemot se postupně stával pravidelně fungující institucí správy anglického království. Zároveň z výše zmíněných skutečností a některých dochovaných dobových pramenů vyplývá, že zasedání Witenagemotu bylo zcela závislé na předvolání (*summon*), které adresoval panovník všem účastníkům.

Athelstanův druhý zákoník ze zasedání Witenagemotu v Grately z 30. let 10. století v závěrečném ustanovení praví, že byl přijat v přítomnosti arcibiskupa Wulfhelma a všech členů královské rady doslova nominovaných králem.¹⁷⁰ Když Anglosaská kronika pod rokem 1010 uvádí, že všichni královi rádci (*Ðonne bead man eallan witan to cyngre*)¹⁷¹ byli předvoláni ke králi, naznačuje tím existenci formálního mechanismu, pomocí kterého ke svolávání zemského shromáždění docházelo. Bohužel jeho přesná povaha nám je dodnes neznámá. Není jasné, jestli šlo o formu dopisu či vyslaných poslů. Žádný podobný dopis nebo svědectví o praxi panovníkových poslů, kteří by členy k Witenagemotu předvolávali, neexistuje.

Ačkoliv se nám nedochoval žádný pramen, ze kterého bychom mohli přesně určit povahu předvolání k Witenagemotu, svědectví o podobných předvoláních k jiným shromážděním v anglickém království se dochovala. Nejzajímavější v tomto ohledu je již zmíněný Athelstanův druhý zákoník, jenž pro *borough assemblies*, tj. shromáždění městských správních jednotek, stanovil dobu k vyrozumění členů shromáždění na sedm dní před zasedáním. Zároveň zákoník upravoval postih ve formě pokut pro ty členy, kteří se potřetí shromáždění nezúčastnili. Nezaplacení takové pokuty mohlo nakonec vést k zabavení celého majetku hříšníka.¹⁷²

Vzhledem k tomu, že Athelstanův zákoník explicitně upravoval formální postup u předvolání k méně významným městským shromážděním, lze docela bezpečně předpokládat, že zemské shromáždění, jakým byl Witenagemot, podléhalo neméně

170 „on þam wæs se ærceþisceop Wulfhelme mid eallum þæm æþelum mannum wiotan ðe Aethelstan cyning *gegadrian*.“ II As [Epilog].

171 ASC C 1010.

172 II As [20].

přísné regulaci. Prof. John Maddicott se kloní k názoru, že od 10. století šlo nejpravděpodobněji už o formu writu v takové podobě, v jaké je poprvé zmíněn v Anglosaské kronice o shromáždění svolaném Jindřichem I. z roku 1123.¹⁷³

Ať už byla ale forma předvolání jakákoliv, jeho existence byla samozřejmostí. Král tímto způsobem Witenagemot zahajoval a rovněž jej poté, co shromáždění vyřešilo všechny otázky na programu, rozpouštěl. Doba zasedání tak byla velmi flexibilní. Závisela na tom, kolik záležitostí shromáždění muselo během sjezdu projednat.

5.4 Povaha jednání a síla hlasů

Poté, co se Witenagemot shromáždil v daný čas na určitém místě, lze předpokládat, že jeho účastníci se seřazovali na základě přísného hierarchického pořadí, které je patrné ze seznamů svědků k anglosaským listinám. Z těch například bezpečně vyčteme, že pořadí zúčastněných ealdormanů určovala délka časového období, po které tyto mužové titul ealdormana zastávali. Z období vlády Æthelreda II. máme také několik málo důkazů o tom, že církevní hodnostáři zasedali odděleně od světské moci a že jednání Witenagemotu zahajovala a ukončovala mše.¹⁷⁴

Více o přesné podobě jednání ovšem nevíme. Lze nicméně předpokládat, že musela obnášet určitou formální proceduru výměny návrhů listin a seznamu svědků mezi účastníky zasedání a panovníkem, ve které ústřední úlohu hrál panovníkův písař. Uniformita a nevídaná podrobnost listin Athelstana A může být vysvětlena jedině tím, že písař cestoval s králem od zasedání k zasedání a panovník disponoval již v této době vyspělým administrativním aparátem. Nebývalá produkce jednotlivých listin a pravidelnost zasedání Witenagemotu v druhé polovině 10. století naznačují, že na povaze jednání už nebylo nic neformálního a náhodného.

Dalším zajímavou otázkou je také způsob rozhodování samotného sněmu a síla hlasů jeho účastníků. Tady nás prameny nechávají podobně na holičkách. Existují ovšem dochované případy, které hovořily o významných rozporech mezi účastníky Witenagemotu, často v kritických situacích nebo při volbě panovníka.

173 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 15.

174 KEYNES, Simon D. *The Diplomas of King Æthelred 'the Unready' 978–1016*, s. 154–162.

Kromě vyhnanství rodu Godwinů, na kterém se Witenagemot usnesl a za rok Godwiny opět restauroval, se v roce 1047 probírala případná vojenská pomoc Svenu II. Dánskému v konfliktu s norským panovníkem Magnusem I. Norským o nadvládu nad dánským královstvím. Magnus I. toužil po vzoru Knuta I. Velikého restaurovat hegemonii severských králů nad Anglií a již dříve vyhrožoval Angličanům invazí po korunovaci Edwarda III. Vyznavače anglickým králem.¹⁷⁵ Tehdy byl však wessexský hrabě Godwin, který se snažil vojenskou pomoc Svenovi II. prosadit, „přehlasován“ Leofricem, hrabětem z Mercie.¹⁷⁶ K rozporům docházelo rovněž při volbě králů, a to v letech 975, 1014, 1016, 1035 a 1066.¹⁷⁷ Jestli se kdy vůbec hlasovalo po jednotlivcích, a to s určitostí říci nemůžeme, arcibiskup nebo hrabě jistě promlouvali silnějším hlasem než pouhý thegn. Většina účastníků tak určitě nemusela mít rozhodující roli.

175 FORESTER, Thomas. (ed.). *The Chronicle of Florence of Worcester with the Two Continuations*, s. 147.

176 *Ibid.*

177 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 52.

6. Funkce Witenagemotu

Jak už jsme výše zmínili v kapitole druhé a podpořili zjištěními z kapitoly čtvrté a páté, honba za vytyčením přesných definičních znaků zemského shromáždění, jakéhosi formálního vymezení, je ve světle dobových pramenů a představ samotných aktérů shromáždění marná. Stejně marnou by byla snaha formálně vymezit pravomoci anglosaského zemského shromáždění, neboť ani zde nenajdeme přesné dělicí hranice mezi tím, co patřilo panovníkovi a co již patřilo zemskému shromáždění. Samotná otázka, které pravomoci náleží panovníkovi a které Witenagemotu, je totiž chybná.

Výmluvně se k tomuto vyjádřil prof. Oleson, když uvedl několik příkladů ze samotné Anglosaské kroniky.¹⁷⁸ Na mnoha místech se v ní dočteme o tom, že panovník jmenoval nebo udělil titul ealdormana nebo biskupa určité osobě. O tom samém incidentu pak jiný rukopis uvádí, že tak panovník učinil po poradě s Witanem nebo přímo na shromáždění (*king in witan*), jako v případě jmenování Normana Roberta z Jumiéges arcibiskupem canterburským.¹⁷⁹ Ohledně jmenování Roberta arcibiskupem není sebemenších pochyb, že se tak událo na zasedání Witenagemotu, kronikáři rukopisu D Anglosaské kroniky ovšem tato skutečnost nepřipadala zásadní, a to ani při tak významné politické události.¹⁸⁰

Jako vysvětlení se samozřejmě nabízí, že kronikář zapisující předmětnou událost předjímal, že všichni (potenciální adresáti kroniky) ví, že jmenování arcibiskupa mohl panovník učinit pouze se souhlasem Witenagemotu. Dalším možným vysvětlením by byl přímý opak, a tedy skutečnost, že v očích kronikáře účast Witenagemotu na jmenovacím aktu byla bezvýznamná. Jako nejpravděpodobnější se ovšem jeví názor, že samotná otázka, co panovník může činit sám a co může vykonat pouze se souhlasem Witenagemotu, kronikáře nemohla nikdy ani napadnout. Prof. Oleson argumentuje,

178 OLESON, Trygvvi J. Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor, s. 144.

179 ASC C 1050 a ASC D 1051; rukopis D špatně uvádí rok, nicméně pojednává o stejném incidentu.

180 Jmenování Roberta z Jumiéges arcibiskupem z Canterbury bylo předmětem mocenského boje mezi panovníkem Edwardem III. Vyznavačem a jeho wessexským hrabětem Godwinem. Robert byl Norman a panovník (polovinu života strávil v normanském exilu) byl nakloněn sbližování anglosaské Anglie s normanskou kulturou. Godwin byl naopak vůdčím představitelem domácího odporu vůči politickému a kulturnímu angažování Normanů v anglickém království.

že ve světle postavení panovníka v raně středověké společnosti je toto vysvětlení nejpravděpodobnější.¹⁸¹

Na výše uvedeném příkladu si musíme uvědomit, že nejsme schopni s určitostí vymezit jasné hranice toho, co shromáždění mohlo učinit a co ne, a to především proto, že dobové myšlení nad těmito hranicemi ani neuvažovalo. Účastníci shromáždění se někdy mohli podílet na všech agendách panovnickovy vlády a někdy zase jen na některých. Více než o pravomocech se tak budeme bavit spíše o funkcích, které shromáždění v anglickém království plnilo.

6.1 Administrativní funkce

Jednou ze základních funkcí anglosaského shromáždění byla účast na správě anglického království. Shromáždění bylo především katalyzátorem veškerých společenských a politických ambicí, jehož smyslem bylo dosažení zemského konsensu. Panovník jej využíval jako svůj prostředek vlády, účastníci zase na shromážděních usilovali o zlepšení svého postavení. Nejdůležitějším instrumentem hledání politické podpory a rozšiřování moci se stalo udělování vlastnictví k půdě (*bookland*) a jiných panovnickových privilegií prostřednictvím listin a patronátů. Tyto se staly v podstatě středobodem jednání všech anglosaských shromáždění.

6.1.1 Vydávání listin a patronátů

Jak už bylo uvedeno v kapitole první, *bookland* byl v anglosaském právu jedním ze dvou typů vlastnictví, které bylo zakládáno výhradně listinou (*charter*). Podle autora listiny rozlišujeme panovnickovy listiny (*royal charters*) a listiny světské nebo církevní moci, v jejichž právních vztazích panovník nefiguroval (*private charters*). Listinou se také udělovala jiná privilegia, jako například vynětí z daňových či jiných povinností, kterými bylo vlastnictví půdy zatíženo. Například na základě listiny vydané králem Athelstanem z roku 929 nebo 936 se měšťané Malmesbury mohli těšit osvobození jak od daní, tak od pokut za neposkytnutí stráže (*wardwite*) nebo povinností opravovat na své půdě pevnosti (*burhbot*) a mosty (*brigbot*).¹⁸²

181 OLESON, Trygvvi J. Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor, s. 145.

182 S 454.

Podobné úlevy byly na počátku booklandu spjaty především se zakládáním klášterů v anglickém království. Tyto výhody ovšem církev pozbyla ke konci 8. století poté, co se začaly hromadit případy tzv. „falešných klášterů“ (*phoney monasteries*) podvodně požívajících těchto výhod při získávání nové půdy. Svědectví o této praxi máme z roku 731 v dopise Bedy Ctihodného, adresovaném tehdejšímu arcibiskupovi z Yorku Ecgbertovi, který si na podvodné kláštery stěžoval.¹⁸³ Při zakládání klášterů se listinami také mohly udělovat samosprávné svobody včetně práva na volbu vlastního opata kláštera, tak jako v případě Muchelney z roku 963.¹⁸⁴

Mimo výše zmíněné se listinou také mohl například restituovat majetek (jako v případě thegna Wulfrica z rukou krále Edgara roku 960),¹⁸⁵ nebo naopak majetek listinou propadal do rukou koruny v souvislosti s odsouzením obžalovaného za velezradu.¹⁸⁶ Listina také sloužila k převodu panovníkových soudních privilegií (*sake and soke*), tj. práv k výnosům z poplatků a pokut za výkon spravedlnosti. Rozsah výkupu těchto panovníkových privilegií byl v anglické historiografii ovšem přeceňován.¹⁸⁷

Za celou dobu existence zemského shromáždění se nám podle Sawyerovy databáze dochovalo až 2000 listin, přičemž 791 z nich je datovaných od sjednocení Anglie do roku 1066.¹⁸⁸ Nejbohatším obdobím pro vydávání listin bylo nepřekvapivě 10. století. Opět se zde setkáváme s výsledkem anglické imperiální politiky na britských ostrovech započaté Athelstanem. Celkový rekordní počet v 10. století – 164 dochovaných listin – dosažený za vlády krále Edgara (957–975) se v 11. století povedlo překonat jen vládě Edwarda III. Vyznavače (1042–1066), ze které se nám dochovalo 167 listin; Edward nicméně vládl o šest let déle. Zatímco počátek praxe vydávání listin k udělení vlastnického práva k půdě byla vyvolán potřebou církve a

183 GILES, J. A. (ed.). *The Biographical Writings and Letters of Venerable Bede*, s. 138.

184 S 729

185 S 687

186 S 362

187 Frederic Maitland byl toho názoru, že rozsah výkupu panovníkových soudních privilegií v anglosaském období byl značný a dotýkal se i výkonu spravedlnosti u soudů anglických krajů (*shire courts*). Tento názor byl ovšem úspěšně vyvrácen Patrickem Wormaldem, který dokázal, že výkupy panovníkových soudních privilegií (*sake and soke*) se týkaly pouze soudů setnin (*hundred court*). WORMALD, Patrick. *Papers Preparatory to The Making of English Law*, s. 209.

188 K tomu je nutno dodat, že u části listin nejsme s to přesně určit dataci.

šíření křesťanství, v druhé polovině 10. století se trend obrací a drtivá většina oprávněných z nových listin patří k zástupcům moci světské.¹⁸⁹ Vliv na tuto skutečnost měl také vzestup úřadu šerifa.

Je důležité uvést, že význam účastníků zemského shromáždění uvedených v seznamech svědků na příslušných listinách netkvěl v pouhém poskytování svědectví k převodům vlastnického práva a udělováním privilegií. Na skutečnosti, že akt stvrzení listin na anglosaských shromážděních nebyl jen pouhou pasivní procedurou vynucenou panovníkem, se shoduje řada autorů.¹⁹⁰ Samozřejmě existovaly instance, kdy si panovník vynutil svou, nicméně v takových případech šlo o výsledek jeho současné mocenské převahy nad ostatními aktéry v konkrétním předmětu jednání. To samé platilo i o ostatních účastnících shromáždění. Že potvrzení listin nebylo jen jednání *pro forma*, potvrzují některá dobová svědectví.

Z listiny z roku 836 stvrzené mercijským witanem, která se týkala úplatného převodu panovníkových privilegií ve prospěch kláštera Hanbury, se například dozvídáme, že na převodu nezainteresovaní ealdormani Sigrede a Mucele souhlasili stvrdit listinu jen výměnou za 600 šilinků a 10 *hides*¹⁹¹ půdy v Crowle, ve Worcestershiru.¹⁹² V roce 903 zase ealdorman Æthelfrith orodoval nejen u krále Edwarda, ale také výslovně u všech členů mercijského witanu za vytvoření nové listiny, jejíž původní verzi vydanou mercijským králem Coenwulfem pozbyl z důvodu požáru na vlastním panství.¹⁹³

189 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 25.

190 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 26; MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 25.

191 Hide byla ve Wessexu, anglosaské Mercii a Sussexu jednotkou půdy. Označení pochází ze staroanglického slova *híwan*, či *higan*, které by se dalo přeložit jako rodina, rod či členové domácnosti (*household*). Podstatu tohoto označení ale nejlépe vystihuje Beda Ctihodný se svým latinským ekvivalentem *terra unius familiae*. Hide tedy původně vymezovala takovou část půdy, která stačila k výživě jednoho poddaného, vlastníka půdy, a jeho rodiny. LENNARD, Reginald. *The Origin of the Fiscal Carucate*, s. 59; STEVENSON, Joseph. (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, s. 53.

192 S 190.

193 „*omnes etiam senatores Merciorum.*“ S 367a.

6.1.2 Udělování prelatur

Na shromážděních Witenagemotu docházelo také k udělování úřadů a šlechtických titulů, s nimiž bylo místo ve Witenagemotu neodlučně spojeno. Vedle udělování prelatur a ealdormanries panovník pasoval rovněž do stavu thegnů a jmenoval zemské úředníky (těmi byli výše zmínění šerifové), dvorské úředníky a královského kaplana. Na rozdíl od vydávání listin se ovšem nesetkáváme s tolika prameny, které by při jmenování explicitně zmiňovaly zemské shromáždění. U většiny z nich se zdá, že jmenování probíhala spíše z vůle panovníka, nebo jen lakonicky sdělují, že ta která osoba do úřadu nastoupila sukcesí. V průběhu 10. a 11. století se také okolnosti, za kterých docházelo ke jmenování, velice lišily.

Jak už bylo uvedeno výše, u jmenování církevních představitelů, arcibiskupů a biskupů se ve většině případů setkáme jen se záznamy, které suše sdělují, že jmenování učinil panovník (bez Witanu), anebo ta která osoba nastoupila na místo zemřelého předchůdce. Jako příklad můžeme uvést Lyfinga, biskupa z Wells, který byl po mučednické smrti Ælfheaha rukou Vikingů jmenován arcibiskupem z Canterbury v roce 1013.¹⁹⁴ To samé platí i o jmenování opatů, jako tomu bylo v případě Æthelgara, Ordberta a Cynewarda, kteří byli jmenováni roku 964 králem Edgarem.¹⁹⁵

Navzdory těmto skutečnostem ovšem lze nalézt řadu případů, kdy dobové prameny explicitně zmiňují nejen zasedání Witenagemotu, ale i proces volby účastníků jeho zasedání. Již výše uvedená hagiografie sv. Dunstana zmiňuje, že Dunstan byl poprvé jmenován biskupem na zasedání Witenagemotu v Bradfordu roku 959.¹⁹⁶ Hagiografie explicitně uvádí volbu všech zúčastněných (*in loco omnium ex electione ordinatus*). Zdroj je ovšem o dvě stě let starší než zaznamenaná událost.

To už neplatí v případě jmenování tehdejšího dorchesterského biskupa Oscytela arcibiskupem z Yorku roku 956, o kterém vypráví přímo Anglosaská kronika.

194 ASC C 1013.

195 „*he (Eadgar cyng) sette Æþelgar abbod to Niwanmynstre to abbode Ordbirht to Ceortesige Cyneward to Middeltune.*“ ASC A 964.

196 „*Postea factus est magnus sapientium conventus in loco qui vocatur Brandanford, et eo in loco omnium ex electione ordinatus est Dunstanus ad episcopum, eotenus maxime quo regali praesentiae propter provida prudentiarum suarum consilia jugiter adfuisset.*“ STUBBS, William (ed.). *Memorials of Saint Dunstan, Archbishop of Canterbury*, s. 36.

Ta explicitně zmiňuje, že Oscytel byl jmenován králem Eadredem se souhlasem jeho Witanu.¹⁹⁷ Stejné pojmosloví používá kronika i u jmenování Ælfrica canteburským arcibiskupem roku 995.¹⁹⁸ Jmenování winchesterského biskupa Helmstana z roku 839 bylo zase učiněno panovníkem společně se souhlasem „aristokracie“ (*optimates*).¹⁹⁹

Ze všech instancí, ve kterých explicitně figuruje účast zemského shromáždění, je ovšem nejdetailněji zaznamenaný proces jmenování sv. Wulfstana biskupem z Worcesteru z roku 1062. Když se worcesterský biskup Ealdred stal arcibiskupem z Yorku roku 1060, papež mu v Římě udělil *palium* jen pod podmínkou, že se worcesterského biskupství vzdá a najde za sebe náhradu. Jako pojistka byli s Eadredem z Říma do Anglie vysláni papežští legáti, kteří na výběr měli dohlížet.²⁰⁰

Podle Wulfstanova kaplana Colemana, autora jeho hagiografie, která se dochovala pouze v překladu od Viléma z Malmesbury,²⁰¹ Ealdred váhal mezi Æthelwigem, opatem z Eveshamu, a Wulfstanem. Nakonec papežským legátům doporučil Wulfstana, se kterým museli čekat na velikonoční shromáždění Witenagemotu ve Winchesteru.²⁰² Na zemském shromáždění tehdy papežští legáti navrhli Wulfstana jako nového worcesterského biskupa, s čímž souhlasil jak král, tak oba arcibiskupové, earlové Wessexu a Mercie a dokonce všichni zúčastnění thegnové. Bez zajímavosti rovněž není, že Coleman označil Ealdreda za hlavního strůjce politického souhlasu vyjádřeného na shromáždění, ke kterému neváhal využít různé formy manipulace. Podle Franka Barlowa šlo Ealdredovi o to, že Wulfstan byl jednoduchý svatý muž, kterého mohl arcibiskup jednoduše ovládat. Tímto způsobem mohl Ealdred vyhovět papežským podmínkám a zároveň neztratit reálný vliv nad worcesterským biskupstvím.²⁰³

197 „*be Eadredes cinges unnan be ealra his witen a þæt he wæs to arcebisceope gehalgod.*“ ASC B 971.

198 ASC F 995.

199 CS 424.

200 FORESTER, Thomas. (ed.). *The Chronicle of Florence of Worcester with the Two Continuations*, s. 161–164; BARLOW, Frank. (ed.). *The Life of King Edward Who Rests at Westminster Attributed to a Monk of St. Bertin*, s. 34–37.

201 DARLINGTON, Reginald R. (ed.). *The Vita Wulfstani of William of Malmesbury*, s. 17–18.

202 Ze svědectví je rovněž zajímavá právě skutečnost, že legáti museli čekat několik měsíců na zasedání.

203 BARLOW, Frank. *The English Church 1000–1066: A Constitutional History*, s. 107.

Ačkoliv za každým jmenováním budou stát odlišné příběhy, na základě výše zmíněného svědectví je jasné, že udělování prelatur se na shromážděních konalo. Důvod pro poměrně nízké číslo explicitních zmínek o jeho účasti tak bude tkvět spíše v nedůležitosti informace pro toho kterého autora. Jednoznačný důkaz o tom, že se shromáždění musela konat vždy při udělování nových prelatur, nicméně neexistuje a takový závěr učinit s jistotou nelze. Na Wulfstanově jmenování je také zajímavé si povšimnout flexibilního charakteru Witenagemotu, který byl bez problému schopný zahrnout i delegáty papežského stolce. V neposlední řadě je důležité zmínit, že se na jmenování podílel nejen panovník, ale i sekulární část Witenagemotu; Frank Barlow ovšem zdůrazňuje panovníkovu převahu.²⁰⁴ Důkaz o přímém vlivu ealdormanů či earlů, včetně tehdejšího nejsilnějšího panovníkova protivníka Godwina z Wessexu, na udělování prelatur nemáme.

6.1.3 Jmenování do úřadů a šlechtických stavů

O účasti shromáždění na udělování světských titulů, především ealdormana a později earla, máme ještě méně informací než o udělování prelatur. Jak Felix Liebermann, tak prof. Maddicott nebo prof. Oleson se nicméně shodují, že k nim na zemském shromáždění docházelo.²⁰⁵

Z těch několika málo explicitních zmínek v dobových pramenech, které nás o tom informují, lze uvést Anglosaskou kroniku, která nepřímo zmiňuje účast zemského shromáždění na jmenování earlů Oddy a Ælfgara z roku 1051.²⁰⁶ Zajímavá je na tomto záznamu skutečnost, že na rozdíl od všech ostatních případů, kde Anglosaská kronika zmiňuje výslovně panovníka (*cynges*) nebo panovníka s Witenagemotem (*his witan, witenas, witenas gemot*), zde používá anglosaské slovo *man*, které lze v kontextu přeložit jako podstatné jméno „lid“ nebo zájmeno „všichni“. Celý záznam pod rokem 1048 tak v překladu zní: „... *poté Odda byl všemi jmenován earlem Devonshiru, Somersetu, Dorsetu a Walesu a Aelfgar, syn hraběte Leofrica, byl jmenován earlem nad*

204 BARLOW, Frank. *The English Church 1000–1066: A Constitutional History*, s. 109.

205 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 65; MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 26; OLESON, Trygvvi J. *Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor*, s. 179–180.

206 ASC E 1048.

zemí, kterou původně vlastnil Harold.“²⁰⁷

Vedle tohoto záznamu je nutné také uvést případ northumbrijského ealdormana Oslaca. Ten podle Anglosaské kroniky získal titul ealdormana v roce 966.²⁰⁸ Kronika nicméně nezmiňuje panovníka ani zemské shromáždění, a to ani nepřímo.²⁰⁹ Navzdory této skutečnosti lze ovšem s největší pravděpodobností dojít k závěru, že k udělení titulu opravdu došlo na zasedání Witenagemotu, neboť tento rok jednak v Yorku skutečně proběhlo, a Oslacovu přítomnost lze také dovodit z listiny vydané na tomto shromáždění, ve které je navíc Oslac poprvé označen jako ealdorman (*dux*).²¹⁰ Prof. Maddicott uvádí, že jmenování souviselo s panovníkovým záměrem rozdělit Northumbrii a jižní část svěřit právě Oslacovi, což byla jedna s klíčových záležitostí yorského shromáždění z roku 966.²¹¹

Posledním zaznamenaným případem prokázané účasti shromáždění na udělování světských titulů je restaurace Godwina, hraběte z Wessexu, a jeho syna Harolda, budoucího panovníka, z roku 1052.²¹² Mocenské soupeření Edwarda III. Vyznavače se svým hrabětem Godwinem vyústilo ve vyhnanství jeho rodu. Godwin byl za velezradu Witenagemotem v rámci jeho soudní funkce postaven mimo zákon a jeho majetek propadl koruně. Svou restauraci si ovšem na panovníkovi a zemském shromáždění následně vymohl hrozbou vojenské invaze, kterou plánoval z flanderského vyhnanství. Panovník na vojenskou hrozbu reagoval vojenským shromážděním v Sandwichi, nicméně na následném zasedání Witenagemotu roku 1052 v Londýně se především z vůle ostatních magnátů občanské válce předešlo restaurací Godwinova majetku a titulu.

Stejně jako u udělování prelatur, ani zde nelze dojít k jednoznačnému závěru, že se shromáždění musela konat vždy při udělování nových ealdormanries či jiných světských titulů.

207 „*man sette þa Oddan to eorle ofer Defenascire, ofer Sumersæton, ofer Dorseton, ofer Wealas; man sette Ælfgar Leofrices sunu eorles ðane eorldom on handa þe Harold ær ahte.*“ ASC E 1048.

208 ASC D 966.

209 „*Tento rok Oslac získal titul ealdormana (þi ilcan geare Oslac feng to ealdordome).*“ ASC D 966.

210 S 716.

211 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 26.

212 ASC C 1052.

6.1.4 Výběr daní

Jak už bylo uvedeno výše, panovník v součinnosti se shromážděním prostřednictvím listin umožňoval různé daňové úlevy, jež byly spojeny s vlastnictvím majetku v anglickém království. Anglosaské období ale také pod vlivem nájezdů dánských Vikingů dalo vzniknout první univerzální všeobecné daní z půdy zvané danegeld. Původně ad hoc vybírané sumy tributární povahy, jejichž účelem bylo odvracet útoky vikinských nájezdníků, se po personální unii vytvořené dánským panovníkem Knutem I. Velikým staly pravidelnou součástí fiskální politiky anglického panovníka. Jeho lukrativnosti po návratu anglosaské královské linie v osobě Edwarda III. Vyznavače neodolal ani nový anglosaský panovník. Danegeld nakonec vydržel až do druhé poloviny 12. století, kdy byl nahrazen na pozadí křížových výprav především daní z movitého majetku.²¹³

Svědectví o souhlasu Witenagemotu s výběrem daní pochází především z úplného počátku danegeldu za vlády Æthelreda II., a to v letech 994, 1002, 1006–1007 a 1011–1012.²¹⁴ Prof. John Maddicott uvádí, že se tak událo bez jakýchkoliv ústavních implikací.²¹⁵ To koresponduje se skutečností, že se jednalo o krizové období anglického státu, kdy danegeld byl daní vybíranou nouzově a ad hoc.

Stejně jako zmínka o Edwardu III. Vyznavači, který společně s Witenagemotem zakázal výběr *heregeldu*²¹⁶ v roce 1054,²¹⁷ také shromáždění pozdější normanské Curie regis v letech 1085 a 1086, svolané z důvodu hrozby dánské invaze a vyhotovení Knihy

213 GREEN, Judith A. The Last Century of Danegeld, s. 241.

214 ASC C 994, 1002, 1006–1007 a 1011–1012.

215 MADDICOTT, John R. The Origins of The English Parliament 924–1327, s. 102.

216 Heregeld byl jedním ze tří typů danegeldu, jehož účelové určení bylo spojeno s vedením války. Obzvláště zajímavý je pak jeho historický kontext, který dal vzniknout jeho jménu. Anglosaské slovo *here* by se dalo přeložit jako armáda, Anglosaská kronika však nabízí jasné řešení, jak slovo identifikovat. Zatímco v každé zmínce, která se týká anglosaských vojsk, Kronika vždy používá slovo *fýrd*, tam, kde má na mysli útočící vojska dánských Vikingů, jedná se vždy o *here*. Pro ještě bližší pochopení opravdového účelu tohoto danegeldu je pak klíčová jediná zmínka dochovaná ve verzi D Anglosaské kroniky z roku 1052, která uvádí, že „král Edward III. Vyznavač zakázal výběr *heregeldu* po 39 letech od jeho zavedení králem Æthelredem II.“ Anglosaská kronika zde odkazuje k události z roku 1012, kdy byl anglosaským králem Æthelredem II. vybrán danegeld k zaplacení armády vikinského válečníka Thorcella, řečeného Vysokého, který se po vlastních útocích proti Anglosasům nechal uplatit k obraně proti invazi dánského krále Svena a jeho syna Knuta. Právě v této události leží nejenom původ výrazu *heregeld*, ale i jeho účel – financování cizí, žoldácké armády k vedení války. Účel, který po osmdesáti pěti letech nazval Vilém II. Rufus *auxilium*, když vybral obzvláště silný danegeld (čtyři šilinky za hide) k obraně Normandie.

217 ASC D 1052.

posledního soudu, potvrzují tezi Johna Maddicotta, že šlo o výjimky, které se vymykaly běžným výběrům daní.²¹⁸ Ve stejném duchu se rovněž nesou další dvě shromáždění Curie regis – první Viléma II. Rufuse k výběru heregeldu na obranu Normandie z roku 1097 a druhé Jindřicha I. z důvodu svatby jeho dcery Matildy, které pro změnu zavedlo zcela novou daň.

Souhlas zemského shromáždění se tedy ve vztahu k výběru danegeldu vyžadoval vždy za okolností nějakým způsobem závažných, jako byl například zákaz jeho výběru za účelem financování vedení války nebo jeho obzvláště vysoká sazba. Běžné výběry danegeldu tak nikdy souhlasu shromáždění nepodléhaly. Rozdíl oproti pozdějšímu vývoji parlamentarismu tkvěl především v jedné zásadní věci – danegeld se dotýkal zejména rolnictva a nižší šlechty, přičemž velká část šlechtické vrstvy a církve byla vyňata ze zdanění skrze udělovaná královská privilegia či odpustky prostřednictvím anglosaských listin. Ta ovšem mohla být i vzata zpět, což mimo jiné dokazuje, jak flexibilním nástrojem královské politiky danegeld na sklonku své existence byl. Pokud s ním navíc bylo takovým způsobem zacházeno, nemohl vyprovokovat během své existence výraznější protest ze strany těch, kteří shromáždění utvářeli.²¹⁹

6.2 Soudní funkce

Witenagemot také plnil funkci nejvyšší soudní instance v anglickém království, panovníkova soudu. Felix Liebermann ve své analýze rozlišoval Witenagemot od královského soudu (*king's court*). Podobně jako v případě jeho snahy rozlišovat mezi Witenagemotem a královskou kanceláří (*chancery*) ovšem nenabídl pro toto rozlišení dostatečnou podporu v dobových pramenech. K tomu navíc sám uvádí, že oběma soudům předsedal král, oba představovaly nejvyšší instanci, rozhodovaly nejzávažnější případy anglosaské šlechty a sestávaly ze členů Witanu, přičemž jediným rozdílem v jeho očích byl zřejmě počet účastníků a absence explicitní zmínky o Witanu na některých soudních rozhodnutích.²²⁰

218 MADDICOTT, John R. Responses to Threat of Invasion, s. 986–991.

219 MADDICOTT, John R. The Origins of The English Parliament 924–1327, s. 103.

220 LIEBERMANN, Felix. The National Assembly in the Anglo-Saxon Period, s. 68.

Z dochovaných pramenů jsme v rámci soudní působnosti Witenagemotu schopni rozlišit dvě základní agendy. Jednak rozhodoval v otázkách soukromoprávních sporů, především o vlastnické právo k udělené půdě na základě listin, které společně s panovníkem vydávali tzv. *lawsuit on bookland*, jednak řešil protispolečenská jednání, která lze více či méně označit za trestné činy, z nichž většina má povahu zločinů proti panovníkovu míru či velezrady, byť v mnoha případech není jednání blíže specifikováno. Případy, které řešil, se také týkaly významnějších osob anglosaské aristokracie a církve, od 10. století se většina soudní agendy odbývala na soudech setnin a krajů, přičemž anglosaské zákoníky jak krále Edgara, tak Knuta již upravovaly odvolací postup a cenu za slyšení před panovníkovým soudem.²²¹

Nejvíce informací o pozadí jednotlivých případů máme opět z anglosaských listin. Ty v určitých případech navazovaly na soudní rozhodnutí tím, že stvrzovaly nové majetkové poměry. Buď došlo ke stvrzení nově nastolených právních vztahů mezi účastníky soukromoprávních sporů, anebo Witenagemot potvrzoval účinky spojené s propadnutím majetku odsouzeného. Za celou dobu existence Witenagemotu jsme schopni najít 81 listin, které explicitně navazují na výkon soudního rozhodnutí.²²²

Například v roce 1002 Æthelred II. s Witenagemotem převedl arcibiskupovi Ælfricovi 24 hides půdy v Gloucesteru, která původně patřila nejmenované ženě, která byla usvědčena z cizoložství.²²³ Listina z druhé poloviny 10. století za vlády krále Edgara zase zmiňuje spor o vlastnictví k půdě v Sunbury. Původně předmětnou půdu převedl panovník na ealdormana Athelstana, který ji později prodal jistému Ecgferthovi. Ten zase odkázal půdu v pozůstalosti arcibiskupovi Dunstanovi výměnou za opatrovnictví jeho vdovy a dítěte. Když Ecgferth zemřel, Dunstan požádal panovníka o půdu v Sunbury, ale byl odmítnut s tím, že „*můj witan rozhodl, že pozůstalost*

221 WORMALD, Patrick. *Papers Preparatory to The Making of English Law*, s. 192–198.

222 S 137, S 158, S 192, S 362, S 375, S 414, S 415, S 687, S 753, S 792, S 796, S 842, S 869, S 877, S 883, S 884, S 886, S 892, S 893, S 896, S 901, S 911, S 916, S 918, S 923, S 926, S 927, S 934, S 937, S 939, S 991, S 1026, S 1029, S 1077, S 1090, S 1110, S 1123, S 1187, S 1211, S 1223, S 1229, S 1241, S 1242, S 1256, S 1257, S 1258, S 1377, S 1383, S 1404, S 1408, S 1422, S 1429, S 1430, S 1431, S 1433, S 1434, S 1435, S 1436, S 1437, S 1438, S 1439, S 1441, S 1442, S 1445, S 1446, S 1447, S 1453, S 1454, S 1456, S 1457, S 1458, S 1460, S 1462, S 1462a, S 1467, S 1472, S 1474, S 1481a, S 1497, S 1507 a S 1527.

223 S 901.

*Ecgertha propadla mečem, který visel z jeho boku, když utonul.*²²⁴ Král poté převedl půdu v Sudbury na ealdormana Ælfheaha, a to navzdory Dunstanovi, který chtěl zaplatit za Ecgertha wergeld. Na to panovník odpověděl, že wergeld může přijmout maximálně na „čistý hrob“ pro Ecgertha, ale jeho pozůstalost nyní náleží Ælfheahovi.²²⁵ Z listiny bohužel nejsme schopni zjistit, jakého zločinu se Ecgerth dopustil. Jeho jednání nicméně muselo být závažné.

Nejdetailnější a nejzajímavější je ovšem listina z roku 995, na základě které panovníkům thegn Æthelwig získal 5 hides půdy v Ardley, Oxfordshiru, která propadla třem nejmenovaným bratrům. Těm půda propadla na základě skutečnosti, že člen jejich domácnosti (*household*) Leofric ukradl v Ardley uzdu. Poté, co byla uzda nalezena v Leofricových kalhotách, všichni zúčastnění včetně majitelů uzdy „*vstali a jali se bojovat mezi s sebou*“ (*concito cursu bellum in invicem insurgentes inierunt*). Dva bratři zemřeli a Leofric s posledním z nich utekl do Abingdonu. Z listiny již není zřejmé, co se se zbylými pachateli stalo, nicméně Æthelwig, šerif z Buckinghamshiru, a Wynsige, šerif z Oxfordshiru, zemřelé dva bratry pochovali křesťanským způsobem (*inter christianos*), tj. dopřáli jim křesťanský pohřeb, který mohl Ecgerth v předchozím případě získat pouze za wergeld. O této skutečnosti se dozvěděl ealdorman Leofsige, který za to pohnal oba šerify před panovníka a Witenagemot. Ten kromě toho, že postavil tři bratry mimo zákon a nechal jejich majetek propadnout koruně, omilostnil oba šerify za to, že pachatele pohřbili řádným způsobem, a Æthelwigovi převedl na základě listiny půdu, která bratrům propadla.²²⁶

Výše uvedené případy dobře ilustrují, jakým způsobem docházelo k výkonu spravedlnosti před panovníkovým soudem. Žádným způsobem ovšem výrazně nevybočovaly z běžné praxe. Navíc dominantní postavení panovníka při výkonu spravedlnosti lze odvodit i ze skutečnosti, že Witenagemot nikdy nezasahoval do panovníkova práva milosti, do případů, ve kterých panovník zasahoval do sporů na základě equity, anebo do panovníkova práva přikázat věc k projednání nižším

224 S 1447.

225 WORMALD, Patrick. *Papers Preparatory to The Making of English Law*, s. 101.

226 S 833.

soudům anglických krajů na základě svého vlastního writu.²²⁷

Výjimečně soudní funkce panovníkova Witenagemotu zasahovala i mimo hranice anglosaského království. V tomto ohledu je zajímavý případ, kdy se západověšský vládce Hywel Dda z Deheubarthu se svým jihovýchodním protějškem Morganem ap Owainem z Morgannwy a Gwentu obrátili na Edgarův Witenagemot v roce 959 s žádostí o řešení jejich sporu o nadvládu nad Glamorganshirem.²²⁸

I přesto, že panovník byl dominantní postavou při výkonu spravedlnosti, soudní funkce Witenagemotu vykazovala výraznějších kontur v případech, kdy výkon spravedlnosti byl výrazněji ovlivněn politickými důvody v situacích, kdy postavení panovníka bylo oslabeno. Nejvýznamnějším případem, ve kterém panovník musel ustoupit, byla restaurace Godwina, hraběte z Wessexu roku 1052. Krize anglického státu v letech 1051–1052 a její řešení dobře ukázalo, jak flexibilním politickým nástrojem Witenagemot prostřednictvím své soudní funkce dokázal být.

Vláda Edwarda III. Vyznavače byla silně ovlivněna panovníkovým exilem v Normandii, kde se po dánském záboru Anglie musel jakožto syn Æthelreda II. skrývat. Po svém nástupu na anglický trůn se poté Edward pochopitelně obklopoval především Normany, které začal postupně politicky integrovat v anglickém království. To se ovšem nelíbilo anglosaským šlechticům, především nejmocnějšímu hraběti Godwinovi z Wessexu.

Vzájemná polarizace moci obou aktérů vyvrcholila incidentem z roku 1051, kdy byl do Anglie na popud krále pozván Eustach II., normanský hrabě z Boulogne. Jeho družina se po příjezdu dostala do ozbrojené potyčky s kentskou posádkou v Doveru, která patřila Godwinovi. Ten ale odmítl na příkaz krále své muže potrestat za porušení jeho míru. Celý konflikt se odehrával na pozadí nové volby arcibiskupa z Canterbury, při které se král i jeho hrabě dostali do sporu. Králem prosazený Norman Robert z Jumièges následně pohnal Godwina pro neuposlechnutí králova příkazu z velezrady před Witenagemot a ten Godwina i celý jeho rod postavil v nepřítomnosti

227 LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 68; WORMALD, Patrick. *Papers Preparatory to The Making of English Law*, s. 198; ZINKEISEN, Frank. *Anglo-Saxon Courts of Law*, s. 134.

228 CS 1350.

mimo zákon.²²⁹

Godwinové následně uprchli do flanderského exilu a v létě následujícího roku se jali dobýt své postavení v Anglii zpět. K přímému vojenskému střetu nakonec nedošlo a Godwinové se dočkali restituce na zasedání Witenagemotu v Londýně. Zároveň byli na shromáždění postaveni mimo zákon canterburský arcibiskup Robert společně s londýnským biskupem Vilémem a zbylými Normany.²³⁰ Novým arcibiskupem se stal favorit wessexského hraběte Stigand, a Godwinové tak na shromáždění dosáhli úplného politického vítězství, a to na úkor krále.

6.3 Legislativní funkce

U žádné jiné funkce anglosaského zemského shromáždění nenajdeme tak absolutní shodu napříč anglickou historiografií, jako u funkce legislativní.²³¹ Již Frederic Maitland tvrdil, že nejdůležitějším úspěchem anglosaského období v ústavním vývoji anglického státu byla skutečnost, že žádný anglosaský panovník si nedovolil vydávat zákoníky nebo ukládat daně bez souhlasu Witenagemotu.²³² Ačkoliv v otázce daní, jak jsme již zjistili výše, jeho tvrzení nebylo úplně pravdivé, o bezvýhradné účasti Witenagemotu na tvorbě anglosaských legislativních textů není pochyb.

Jak už jsem uvedl v kapitole druhé, první zmínku o účasti Witanu při vydávání anglosaských zákoníků máme z nejranějšího období anglosaských dějin od Bedy Ctihodného. Týkala se legislativního počínu Æthelberta I. datovaného někdy mezi lety 602–603. Æthelbertův zákoník je vůbec prvním zaznamenaným právním aktem, o kterém s jistotou víme, že byl probírán před Witanem a zároveň se také jedná o nejstarší anglosaskou literární památku. Jediné svědectví o jejím přijetí podává Beda ve svých Dějinách, kde výslovně uvádí, že sbírka zákonů byla vydána po poradě

229 ASC D 1048.

230 ASC D 1052.

231 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 28–29; LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 67; OLESON, Trygvvi J. *Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor*, s. 154; WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 431; STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*, s. 544.

232 MAITLAND, Frederic W. *The Constitutional History of England*, s. 60.

s Witanem (*cum consilio sapientium constituit*).²³³

Kromě Æthelbertova zákoníku máme do sjednocení Anglie v 10. století svědectví o dalších pěti zákonících. Z dochovaných svazků kostela v Rochesteru pod názvem *Textus Roffensis* (doslova „Rukopis rochesterský“) datovaných mezi lety 1122–1124 existují zákoníky dalších kentských panovníků 7. století. Zákoník Eadrica a Hlothera je datovaný do jejich společné vlády v letech 679–685 a zákoník krále Withreda je z roku 695.²³⁴ Zatímco Hlotherův a Eadricův počin explicitní zmínku o účasti kentského witanu neobsahuje, zákoník Withreda v úvodních ustanoveních uvádí, že se jeho witan za účelem promulgace tohoto zákoníku shromáždil v Berkhamstedu.²³⁵

V kapitole druhé jsme již rozebrali okolnosti chybějícího zákoníku krále Offy (757–796).²³⁶ Ať už je Wormaldův názor, že „osvědčeným právem“ z doby vlády krále Offy nebyl jeho vlastní zákoník, ale kapitulář papežských legátů, pravdivý či nikoliv, účast zemského shromáždění na přijetí vyslanců a jejich kapituláře platila v případech jak mercijského, tak northumbrijského witanu. Pokud se obsah kapituláře opravdu dostal do Alfrédova zákoníku skrze zákoník krále Offy, určitě se tak stalo na witanu mercijského panovníka. Posledním zákoníkem před Alfrédem Velikým je pak sbírka wessexského krále Ineho (688–726), datovaná do počátku jeho vlády.²³⁷ Ta se dochovala pouze jako appendix Alfrédova zákoníku, v jehož úvodu se můžeme dočíst, že Ine vydává zákoník společně se svým „*biskupem Heddou, biskupem Earconwaldem, všemi ealdormany a nejstarším witanem*“.²³⁸

Před sjednocením anglosaských království nám zůstaly už jen poslední dva legislativní počiny. Jedním je samotný zákoník Alfréda Velikého (849–899); druhým pak smlouva s dánským vojevůdcem Guthrumem o rozdělení Anglie, která obsahovala

233 STEVENSON, Joseph. (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, s. 110.

234 OLIVER, Lisi. *The Beginnings of English Law*, s. 126–146.

235 „*in þære stowe þy hatte Berghamstye*.“ Wi [Prol.]

236 Viz výše s. 15–16.

237 Sbírká musela být vydána někdy mezi lety 688–693, neboť v úvodu zmiňuje londýnského biskupa Earconwalda, který zemřel 30. dubna roku 693. Ine [Prol.]. K datu úmrtí Earconwalda WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 103.

238 „ *Ic Ine, mid Godes gyfe Wesexena cyning, mid geðeahte mid lare Cenrede mines faeder Heddes mines bisceopes Erconwoldes mine bisceopes mid eallum minum ealdormannum ðam yldestan witan*.“ Ine [Prol.].

stanovení hranic a jurisdikce obou panovníků a vedla k vytyčení tzv. *danelaw*.²³⁹ Zmínka o Witanu se nachází, jako u předešlých zákoníků, v úvodu samotné smlouvy.²⁴⁰ Co je na ní ale obzvláště zajímavé, je fakt, že hovoří poprvé o „celém anglickém Witanu“ (na rozdíl od předešlých instancí, kdy je Witan spojován zásadně s panovníkem).²⁴¹ O účasti Alfrédova witanu, již bez anglického přívlastku, na vydání jeho zákoníku, se dozvídáme z konce prologu zahájeného biblickým odkazem k druhé knize Mojžišově.²⁴² Jak zákoník, tak smlouva jsou datovány někdy na přelom osmdesátých a devadesátých let 9. století, přičemž smlouva s největší pravděpodobností zákoníku předcházela.²⁴³

Od sjednocení Anglie až do roku 1066 se praxe nijak nezměnila, ba naopak Witenagemot se podílel zásadním způsobem na podobě anglosaského práva. Za poslední necelé dvě století se nám dochovaly legislativní počiny panovníků Edwarda I. Staršího, Athelstana, Edmunda, Edgara Mírumilovného, Æthelreda II. a Knuta I. Velikého.²⁴⁴ Zasedání Witenagemotu, na kterých právní akty posledních anglosaských králů byly přijímány, podrobně zmapoval Patrick Wormald.²⁴⁵

239 Viz pozn. č. 73.

240 AGu [Prol.].

241 „*ðis is ðæt frið, ðæt Aelfred cyning, Gyðrum cyning, ealles Anglecynnes witan eal seo ðeod ðe on Eastænglum beoð ealle gecweden habbað mid aðum gefeostnod for hy sylfe for heora gingran ge for geborene ge for ungeborene, ðe Godes miltse recce oððe ure.*“ AGu [Prol.].

242 Af [Prol., 49:9–10].

243 ATTENBOROUGH, Frederick L. (ed.). *The Laws of the Earliest English Kings*, s. 35.

244 I–II Ew, I–VI As, As Alm, I–III Em, I–III Eg, I–X Atr, Cn 1018, I–II Cn.

245 WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 431.

	Místo	Rok	Čas
Edward I. Starší			
I Ew	-	-	-
II Ew	Exeter	-	-
Athelstan I.			
I As	-	-	-
As Alm	-	-	-
II As	Grately	-	-
IV As	Thunderfield	-	-
V As	Exeter	-	Vánoce
VI As	Whittlebury	-	-
Edmund I.			
I Em	London	-	Velikonce
II Em	-	-	-
III Em	Colyton	-	-
Edgar I. Mírumilovný			
II–III Eg	Andover	-	-
IV Eg	Wihthordesstan	-	-
Æthelred II.			
IV Atr	Bromdun	993	Letnice
I Atr	Woodstock	-	-
III Atr	Wantage	997	Velikonoce
V/VI/X Atr	Kings Enham	1008	Letnice
VII Atr	Bath	1009	-
VIII Atr	-	1014	-
IX Atr	Woodstock	-	-
Knut I. Veliký			
Cn 1018	Oxford	1018	-
I–II Cn	Winchester	1020/1021	Vánoce

Z Wormaldovy tabulky ovšem dojdeme k závěru, že ve výčtu legislativních zasedání Witenagemotu chybí tři právní předpisy, a to I Eg – Nařízení o setninách, III As – Athelstanův zákoník z Favershamu (cca. 928–938) a II Atr – Dohoda Æthelreda II. a Olafa po bitvě u Maldonu pravděpodobně z roku 994.²⁴⁶

Proč v uvedeném výčtu chybí Nařízení o setninách, vyplývá ze skutečnosti, že nejsme dodnes schopni určit ani dataci, ani autora tohoto právního předpisu. Jako většina anglosaských právních předpisů, i Nařízení o setninách se nám dochovalo ve sbírce anglosaského práva vydané Jindřichem I. pod názvem *Quadripartitus*. Zatímco dřívější názor, zastávaný například Liebermannem,²⁴⁷ datoval Nařízení do počátků vlády krále Edgara (959–975), dnes se akademická obec přiklání spíše ke sklonku vlády krále Edmunda (939–946), případně počátku vlády jeho nástupce Eadreda (946–955). Wormald je k původu nařízení za vlády krále Edgara skeptický, nicméně jej nevyklučuje.²⁴⁸ Ať už je Nařízení datováno do té které vlády anglosaských panovníků, ze samotného textu se nedozvíme nic o jeho autorství ani účasti Witenagemotu na jeho tvorbě. Vyloučit jej tak z výčtu legislativních zasedání anglosaského zemského shromáždění je tudíž pochopitelné. Takový problém ovšem nemáme se zbylými dvěma texty.

Dohoda krále Æthelreda II. s Olafem Trygvassonem byla vyústěním katastrofické bitvy u Maldonu z roku 991, jež se mimo jiné stala také námětem pro jedno z největších děl anglosaské poezie.²⁴⁹ Kromě dohody mezi oběma aktéry byl následkem anglosaské porážky vybrán a proplacen rovněž historicky první danegeld.²⁵⁰ Účel samotné smlouvy tkvěl v upravení podmínek vyplacení danegeldu. Kromě ujištění, že Vikingové mohou v Anglii zůstat a žít s Anglosasy, dohoda stanovuje podmínku, že nikdo nemůže vykonávat krevní mstu za přetrvávající spory nebo škody vzniklé před smlouvou. Text také jasně uvádí cenu a následky za porušování panovníkova míru,

246 K dataci smlouvy SCRAGG, Donald G. (ed.). *The Battle of Maldon, AD 991*, s. 103–107.

247 LIEBERMANN, Felix. (ed.). *Die Gesetze der Angelsachsen*, s. 192–194.

248 WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 313.

249 Bitva u Maldonu je ukázkovým příkladem anglosaské epiky. Ústřední postavou je tehdejší anglosaský ealdorman Byrhtnoth, který vedl své thegny proti přesile dánských Vikingů u Maldonu tři týdny před Letnicemi roku 991. Odmítl se nájezdníkům vzdát a se všemi svými muži byli toho dne pobiti. Podle výkladu J. R. R. Tolkiena se jedná o anglosaskou paralelu s Písní o Rolandovi, kdy pýcha velitele zapříčiní smrt všech jeho mužů.

250 ASC C 991.

ať už jde o loupež, nebo vraždu.

Ve vztahu k zemskému shromáždění a jeho účasti je ovšem dohoda také detailní. Tradičně v prologu se dozvídáme, že „*tato mírová dohoda je ujednána mezi Æthelredem, jeho celým witanem a Olafem, Iustinem a Gudmundem, synem Seity.*“²⁵¹ Na samém konci je pak stvrzena podpisy nejen krále Æthelreda a Vikingů, ale také arcibiskupem Sigericem a ealdormany Æthelwaerdem a Ælfricem z Hampshiru, kteří figurují rovněž v prvním článku dohody.²⁵² Zdá se tak, že jediným důvodem, proč Patrick Wormald zasedání Witenagemotu z roku 994 neoznačuje ve svém výčtu, je skutečnost, že nešlo o tvorbu anglosaského práva *per se*. To ale s určitostí neplatí v posledním ze tří případů.

Athelstanův zákoník z Favershamu byl bezpochyby vydán na zasedání Witenagemotu. V úvodu se hned dočítáme, že se jedná o „*dekrety biskupů a všech zástupců moci světské v Kentu.*“²⁵³ Zajímavé na volbě jazyka favershamského zákoníku je, že na rozdíl od ostatních anglosaských sbírek hovořil o panovníkovi v druhé osobě, vůči kterému jeho poddaní vyjadřují vděčnost za právní úpravu „*pro náš mír a blaho*“, kterou zhotovil „*s pomocí těch nejmoudřejších, pro které nechal poslat.*“²⁵⁴ Na otázku, proč zákoník chybí ve výše zmíněném Wormaldově výčtu, jsem bohužel nenašel odpověď.

Na základě všech uvedených příkladů můžeme uzavřít, že legislativní funkce anglosaského zemského shromáždění byla tou nejdůležitější z konsensuálních aktivit panovníka a jeho poddaných. Účast zemského shromáždění při promulgaci anglosaského práva byla neodmyslitelná, přičemž účastníci Witenagemotu se aktivně podíleli i na jeho tvorbě. Z drtivé většiny anglosaských zákoníků a stylu, jakým byly sepsány, vychází společná odpovědnost panovníka se členy Witenagemotu za obsah anglosaských právních předpisů. Panovník zde vystupuje se svými „moudrými muži“ v autorském partnerství. Z obsahu anglosaských právních předpisů také dovodíme,

251 „*Dis synd þa friþmal þa forword þe Æthelred cyng ealle his witan wid þone here gedon habbaþ þe Anlaf Iustin Gudmund Stegitan sunu mid wæron.*“ II Atr [Prol.].

252 II Atr [1].

253 „*Decretum episcoporum et aliorum sapientum de Kandia.*“ III As [Prol.].

254 „*Et hoc incepimus quantum diligentius potuimus, auxilio consilio sapientum eorum quos ad nos misisti.*“ III As [1].

že reflektovaly lokální potřeby magnátů moci církevní i světské, kteří shromáždění utvářeli.²⁵⁵

Bez zajímavosti také není, že úloha členů Witenagemotu nekončila jen u tvorby anglosaského práva. Jejich dalším úkolem byla následná publikace a rozšíření práva do krajů, ze kterých pocházeli. Explicitní zmínku o této praxi máme z Edgarova zákoníku z „Wihthordesstanu“, datovaného někdy do sedmdesátých let 10. století. V patnáctém článku se dočítáme o povinnosti „vyhotovit o těchto pravidlech mnoho dokumentů (*gewrita*) a poslat je jak ealdormanovi Ælfherovi, tak ealdormanovi Æthelwinovi, a jejich prostřednictvím rozeslat všemi směry, aby tato pravidla byla známa všem, jak chudým tak bohatým.“²⁵⁶

6.4 Volba panovníka

Poslední z nejdůležitějších funkcí anglosaského zemského shromáždění byla volba panovníka. Původ tohoto práva, jako ostatně celá praxe zemského sněmu, vychází z kmenového společenského uspořádání a právních obyčejů anglosaských kmenů, což příznačně zachycuje například anglosaský středověký epos *Píseň o Beowulfovi*.²⁵⁷ Do jaké míry ovšem docházelo k aplikaci tohoto práva ze strany zemského shromáždění?

Ačkoliv právo na volbu panovníka evokuje rozsáhlou diskreční pravomoc, do 11. století při své volbě Witenagemot většinou následoval princip primogenitury. Patrné je to především u dobových kronikářů. Æthelweard sice ve svém latinském přepracování Anglosaské kroniky přímo uvádí, že Edward I. Starší byl zvolen Witanem (*a primatis electus*),²⁵⁸ nicméně většina záznamů z Anglosaské kroniky, která zmiňují nástup panovníků v souladu s principem primogenitury, o volbě mlčí. Tato skutečnost naznačuje, že kronikáři pravděpodobně brali v těchto případech volbu Witenagemotem jako formalitu.

255 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 29.

256 IV Eg [15, 15.1].

257 „*to geceosenne cyning ænigne (at all to choose for their chief and king)*.“ HEANEY, Seamus. (ed.). *Beowulf: A New Verse Translation*, verš 1851.

258 CAMPBELL, Allistair (ed.). *The Chronicle of Æthelweard*, s. 51.

Anglický filolog a historik H. M. Chadwick ve své studii anglosaských institucí tyto skutečnosti vykládal jako důkaz o tom, že právo Witenagemotu volit panovníka bylo ve skutečnosti jen pouhým formálním uznáním přirozeného nástupce zemřelého krále.²⁵⁹ S tímto tvrzením ovšem nesouhlasil Felix Liebermann. Ten sice uznal, že králův vliv na Witenagemot byl obrovský, ale odmítal zlehčit právo shromáždění na volbu svého panovníka.²⁶⁰ Král navíc nemohl po volbě sesadit úřadující preláty a ealdormany, kteří svůj titul drželi doživotně, a nemohl odebrat titul ani dědičným thegnům. Z toho vyplývá, že panovník po svém nástupu musel se zástupci, kterým byl titul udělen předešlým králem, vycházet. Církevní hodnostáři navíc na zasedáních sledovali zájmy církve, zatímco ealdormani zájmy svých krajů. Všichni členové moci světské se pak nadto vždy snažili vylepšit postavení a majetek své rodiny.

Význam volby panovníka anglosaským zemským shromážděním rovněž zdůrazňuje prof. John Maddicott.²⁶¹ Poukazuje zejména na zásadní skutečnost v ústavní rovině anglosaského státu, totiž že volba samotná měla při nástupu nového panovníka před rokem 1066 v Anglii konstitutivní charakter, po kterém až následovalo svěcení a korunovace. To se po nástupu normanské dynastie v duchu centralistického pojetí státu změnilo a konstitutivním aktem se v království stala právě korunovace a svěcení. Tato změna byla nejvýznamnějším rozdílem mezi postavením šlechty vůči panovníkovi před a po nástupu normanské dynastie.

Liebermannovo a Maddicottovo mínění podporují slova z homilie soudobého anglosaského opata Ælfrica z Eynshamu (955–1010), který píše, že „*nikdo se nemůže prohlásit za krále, ale je to lid, kterému přísluší zvolit si jej dle svého přání; poté, co je ale korunován, vládne lidu bez omezení a lid nemůže setřást jeho jho ze svých šijí.*“²⁶²

Navíc během anglosaského období Witenagemot nenásledoval princip primogenitury bezvýhradně. V několika málo instancích se rozhodl upřednostnit seniorát, a to v situacích, kdy potomci zemřelého panovníka v okamžiku volby ještě nedospěli. Takovým případem byl například nástup Eadreda na anglický trůn po jeho

259 CHADWICK, Henry M. *Studies on Anglo-Saxon Institutions*, s. 357–358.

260 LIEBERMANN, Felix, *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 21.

261 MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*, s. 33.

262 GODDEN, Malcolm R. *Ælfric and Anglo-Saxon Kingship*, s. 911–915.

starším bratrovi Edmundovi I., který tou dobou již měl dva nedospělé potomky – Eadwiga a Edgara (oba se nakonec také stali anglickými panovníky). Na své první listině z roku 946, kterou Eadred potvrdil převod půdy ve Workingtonu thegnovi Wulfricovi, se dozvídáme, že byl před vyhotovením listiny Eadred zvolen Witenagemotem (*electione optimatum*) anglickým králem.²⁶³

Podobně se Witenagemot zachoval při volbě Harolda II. Godwinsona anglickým králem roku 1066. Na začátku 11. století byla Anglie v rukou dánských panovníků, kteří na krátkou dobu přerušili anglosaskou linii wessexských králů na anglickém trůnu. Po nástupu dánského krále Knuta I. Velikého a smrti jeho anglosaského předchůdce Edmunda II. Železobokého poslal Knut dva přeživší Edmundovy syny ke švédskému dvoru na smrt. Tajně se je ovšem podařilo propašovat na Kyjevskou Rus, kde byla královnou dcera švédského krále Ingegird. Ze dvou dětí nakonec přežilo jen jedno, Edward Ætheling.

Ten se v roce 1046 přidal k družině Ondřeje I. Bílého, Ingegirdina švagra, která odcestovala do Uher nárokovat trůn pro Ondřeje. V srpnu roku 1057, na pozvání krále Edwarda III. Vyznavače, který po smrti Knutových potomků obnovil anglosaskou královskou linii, Edward úspěšně dorazil společně se svým synem Edgarem do Anglie. Edward po svém příjezdu do dvou dnů zemřel a okolnosti jeho smrti zůstaly dodnes nejasné. Jelikož byl Edward III. Vyznavač bezdětný, po králi tak zůstal v Anglii poslední legitimní potomek anglosaských králů Edgar, nyní už zvaný Ætheling. Pokud by Chadwickovo tvrzení mělo být pravdivé, Witenagemot by měl zvolit Edgara anglickým králem.

Situace v lednu 1066 ovšem byla kritická. Anglii hrozil příchod dvou invazních vojsk – norského krále Haralda III. Hadrady a normanského vévody Viléma Dobyvatele. Když k tomu přičteme mocenské postavení wessexského hraběte Harolda, který pokračoval v silné politice svého otce, Witenagemot v lednu 1066 rozhodoval především v zájmu anglosaského státu, z čehož Harold vycházel jako jediná osobnost, která, na rozdíl od maličkého Æthelunga, mohla úspěšně zemi ubránit. Witenagemot v takové situaci byl dokonce ochoten zvolit za anglického krále člověka,

263 CS 815.

který nepocházel z žádného panovnického rodu.

Na základě výše zmíněných skutečností dojdeme k závěru, že právo Witenagemotu volit panovníka nelze jednoduše omezit na pouhou formální proceduru. Stejně jako u ostatních funkcí zemského shromáždění, i zde pozorujeme určitou flexibilitu, kdy Witenagemot se rozhoduje jednat v případech, které si je z jeho pohledu žádají. Relativní vzácnost těchto případů dle mého názoru není důvodem k podceňování volby. S tím koresponduje také další důležitá úloha spojená s volbou panovníka, kterou anglosaské zemské shromáždění plnilo, a tou byla společná vláda v obdobích mezivládí způsobených především kritickými okamžiky v dějinách anglického státu. V takových výjimečných situacích se Felix Liebermann nebál označit Witenagemot za instituci, která „*stála z určitého úhlu pohledu nad anglickou korunou*“ a chránila ji v obdobích politické nestability.²⁶⁴

Ačkoliv u Liebermana můžeme pozorovat jisté institucionální přeřeňování zemského shromáždění, nelze instance, ve kterých Witenagemot vystoupil ze „zaběhlých kolejí“, pominout, a to nemluvíme pouze o volbě. V několika málo případech Witenagemot dokonce došel k aplikaci nejzazšího prostředku, a to sesazení vlastního panovníka, čímž se i slova *Ælfrica* z Eynshamu stala ne úplně pravdivými. V jednom případě, jak se budu snažit demonstrovat, pak i s ústavními implikacemi, které nejen ovlivnily podobu anglosaského práva, ale i pozdější ústavní vývoj anglického státu.

6.4.1 Sesazení krále a složení podmínky spravedlivé vlády

K sesazení krále, ve kterém s jistotou víme, že figuroval Witenagemot, došlo v dějinách anglosaského zemského shromáždění několikrát, přičemž první tři případy máme ještě z raného období anglosaské heptarchie. Mezi tyto tři sesazené panovníky patřili Sigeberht z Wessexu (sesazen wessexským witanem v roce 755),²⁶⁵ Æthelwald z Northumbrie (sesazen northumbrijským witanem v roce 765)²⁶⁶ a jeho nástupce Alhred (sesazen v roce 774).²⁶⁷ Ani jeden z těchto případů ovšem neměl výraznější vliv

264 LIEBERMANN, Felix, *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*, s. 54.

265 ASC E 755.

266 Kirby uvádí místo zasedání v Pincanheale. KIRBY, David P. *Earliest English Kings*, s. 127.

267 ASC E 774.

na pozdější vývoj anglického státu. Všechny případy byly spíše epizodickými fenomény období konsolidace anglosaských království. Čtvrté a nejvýznamnější sesazení panovníka ovšem přišlo v 11. století na pozadí nové krize anglického státu, způsobené dánskou invazí Sweyna Forkbearda a nepřiliš oblíbenou vládou anglického panovníka Æthelreda II. Bezradného.

Dánskou invazi do Anglie vyprovokoval masakr usazeného dánského obyvatelstva rukou Anglosasů. Třináctého listopadu 1002 na den svatého Brice byla z vůle krále Æthelreda a Witenagemotu²⁶⁸ zmasakrována velká část dánské populace v anglosaské Anglii. Toto „řešení“, jímž král hodlal zabránit dánskému obyvatelstvu ve spolupráci se stupňujícími se nájezdy dánských Vikingů, skončilo pohromou. Mezi oběťmi byla údajně i sestra dánského krále Sweyna Forkbearda Gunhilda a dánský panovník v reakci na tyto události začal v následujících letech s organizovanými nájezdy na anglická pobřeží. Ty vyvrcholily v roce 1013, kdy dánský panovník dorazil do Anglie s poslední flotilou, jejíž invazní vojsko si mělo podrobit celou Anglii.

Anglosaská kronika invazi popisuje takto: „*Dříve než nastal měsíc srpen, král Sweyn dorazil se svou flotilou do Sandwiche. Vyrázil rychle vpřed přes Východní Anglii až do ústí řeky Humber. Odtud se vydal dále na sever kolem řeky Trent, až dorazil do Gainsborough. Zde se mu ealdorman Uhtred a s ním celá Northumbrie, stejně jako Lindsey, podrobili. Poté jejich příkladu následovala i Five Boroughs.*²⁶⁹ *Králi byli dáni rukojmí ze všech krajů a zásoby s koňmi. Ten se poté se svou armádou vydal na jih. (...) Jakmile přešel Waltling Street, vyrázil na Oxford, kde se mu jeho obyvatelé také všichni podrobili. Odtud pokračoval do Winchesteru, jehož lid učinil totéž. Král poté vyrázil na Londýn.*“²⁷⁰

Londýn společně s králem Æthelredem jako jediný kladl Sweynově armádě odpor. Když se ovšem přišli ze západu Sweynovi podrobit i wessexští thegnové,²⁷¹ Londýňané obžalovali Æthelreda a král uprchl ústím řeky Temže. O Vánocích roku 1013 tak Witenagemot prohlásil Sweyna Forkbearda novým anglickým králem.

268 O tom, že příprava masakru byla projednána ve Witenagemotu se dovídáme z listiny, kterou panovník převedl půdu (19 hides) v Oxfordshiru na opatství sv. Frideswida. S 909.

269 Pět hlavních dánských měst v Mercii: Derby, Leicester, Lincoln, Nottingham a Stamford.

270 ASC E 1013.

271 Ibid.

Situaci na začátku 11. století dokonale ilustruje neschopnost Æthelreda II. a jeho nepřiliš populární vláda. Všeobecná nevole bojovat a riskovat životy v bojích s dánskou invází za neoblíbeného krále nakonec přivedla i Londýňany k tomu, aby opustili Æthelreda. Ten byl Witenagemotem zbaven svého titulu anglosaského krále, který připadl Sweynovi. Dánský král se však ze získané koruny dlouho netěšil, neboť zemřel 3. března 1014 s jediným zaznamenaným panovnickým aktem, a to výběrem danegeldu.

Witenagemot tak v rychlosti poslal vzkaz do Normandie za Æthelredem, v kterém vyjádřil svou vůli restaurovat jej jako anglosaského krále.²⁷² Vzkaz ovšem s sebou nesl i „smlouvu“, kterou se měl král zavázat, že slíbí věrnost své šlechtě, promine ji vše, co proti jeho osobě do této doby učinila, a bude vládnout lépe než doposud. Æthelred nabídku přijal a dohoda s Witenagemotem se stala vůbec prvním zaznamenaným právním aktem tohoto druhu mezi panovníkem a jeho poddanými v dějinách Anglie a také důkazem, že se mnoho Anglosasů podrobilo Sweynovi jen kvůli nedůvěře ve stávajícího krále. Nešlo totiž jen o strach vyvolaný dánskými výboji, ale povšechně o neoblíbenou vládu Æthelreda, která podobně jako vláda Jana I. Bezzemka byla poznamenána zneužíváním panovnických prerogativ, v Æthelredově případě především neúnosným vymáháním *heriotu*.²⁷³

Samotné Æthelredovo přízvisko „bezradný“ je vykládáno jako dobové vyjádření vztahu, který panoval mezi panovníkem a jeho královskou radou, tedy Witenagemotem.²⁷⁴ Podmínka spravedlivé vlády panovníka se poté zásadně promítla v postavení posledních králů anglosaské Anglie. Ochrana práv poddaných proti panovníkovi se také od této doby dostala poprvé do anglosaského práva.

272 „*Da geræddan þa witan ealle ge hadode ge læwede þæt man æfter þam cyninge Æðelrede sende.*“ ASC E 1014.

273 Heriot byla původně povinnost pozůstalých osoby sloužící v boji v době jeho smrti vrátit panovníkovi daný soubor vojenského vybavení, často koně, meč, štít, oštěp a zbroj. Označení pochází ze staroanglického slova *here-geatwa*, které by se dalo přeložit jako vojenské (*here*) vybavení, či zbroj (*geatwa*). Jelikož se postupně vytrácel původní význam v propůjčení konkrétního vojenského vybavení, heriot se panovníkovi vyplácel v peněžních částkách. Později se také z heriotu vyvinul právní institut, kterým mohla být vykoupna pozůstalost před panovníkovou odúmrťí v případech, kde zemřelý nezanechal závěť. BROOKS, Nicholas. *Arms, Status and Warfare in the Late-Saxon England*. In HILL, David (ed.). *Ethelred the Unready: Papers from the Millenary Conference*, s. 91–92.

274 V anglosasštině *unræd*. V kontextu spoluúčasti Witenagemotu na jednáních panovníka například záznam Anglosaské kroniky z roku 999: „*Da rædde se cyng wið his witan.*“ tj. král po poradě se svým Witanem. ASC E 999.

7. Ústavní vývoj do konce anglosaského období

Jednou z největších hádanek, která od počátku věků zaměstnávala anglické právní historiky, byly zákony Edwarda III. Vyznavače. Jejich kultovní status se objevoval mnohokrát v dobových pramenech 12. století a sloužil také jako východisko nejen pro Jindřichovu korunovační listinu,²⁷⁵ ale také pro Velkou koalici baronů proti Janu Bezzemkovi a při přípravě Magny charty.²⁷⁶ Sbírkou zákonů ovšem vydal Jindřich I., a to mnohem později, někdy mezi lety 1130 a 1135. Jindřich tak činil ze snahy legitimizovat vládu svého otce a také distancovat svůj normanský nárok na anglický trůn od násilného zaboru, ze kterého vzešel. Účelem bylo novou vládnoucí vrstvou přiblížit anglosaskému obyvatelstvu a představit nově vznikající normanské instituce jako vycházející z anglosaských kořenů.²⁷⁷

Problém ovšem tkvěl ve skutečnosti, že Edward III. Vyznavač za celou dobu své vlády žádný zákoník nevydal. Posledním anglosaským zákonodárcem byl Knut I. Veliký. Odkud tedy Jindřich I. bral právní normy, které sám označil za Edwardovy, a proč právě zákony Edwarda Vyznavače byly tolik skloňovány? Odpověď na tuto otázku můžeme začít hledat právě u Æthelredovy smlouvy s Witenagemotem.

275 O tom, že Jindřichova korunovační listina obsahově vycházela z Edwardových zákonů, se dozvídáme z listiny samotné, a to v článku 13: „*Zde Vám navracím Zákony krále Edwarda zdokonalené mým otcem a jeho barony.*“ Z listiny jsme schopni nalézt jasné spojitosti s Knutovým winchesterským zákoníkem. Úvodní článek 1, kde Jindřich uvádí: *Vězte, že s milostí boží a po poradě s barony celé Anglie jsem byl korunován králem téže země (...) a všechny špatné zvyky (bad customs), kterými byla tato země nespravedlivě utlačována, napravuji, přičemž část z nich zde rovněž zaznamenávám.*“ je jasnou paralelou úvodního Knutova článku 69. Článek 2 Listiny, který stanovuje: „*Zemře-li někdo z mých baronů, jeho dědic nemusí vykoupit svou pozůstalost, jak tomu bylo v době mého bratra, ale domůže se zákonně a spravedlivě úlevy. Podobně i muži mých baronů se domůžou na svých pánech zákonně a spravedlivě úlevy.*“ zase vychází z Knutových článků 70 a 70.1, které upravovaly právní ochranu pozůstalosti bez existence závěti zaplacením heriotu. Nadto je možné vidět také paralelu s článkem 79, který upravoval ochranu práv toho, kdo během svého života splnil všechny závazky vyplývající pro něj z držby půdy, tuto půdu bez rušení převést. Úprava ochrany práv vdov a poručenců v článcích 3 a 4 Listiny zase vychází z článků 72–74 Knutova zákoníku. Hn cor [1, 2, 3, 4, a 13].

276 HOLT, James C. Magna Carta, s. 79–80; WORMALD, Patrick. The Making of English Law, s. 362. Wormald poukazuje na to, že článek 25 Magny charty vychází z článku 69.1 Knutova winchesterského zákoníku upravujícího ochranu před zneužitím pravomocí panovníkových reevů.

277 CONSTABLE, Marianne. The Law of the Other: The Mixed Jury and Changing Conceptions of Citizenship, Law, and Knowledge, s. 80.

7.1 Æthelredova smlouva s Witenagemotem

Historické události, které stály za sesazením a restaurací Æthelreda II, jsme již rozebrali. Otázkou je, zdali jsme schopni zjistit, jaký obsah měla smlouva, kterou anglosaský panovník s Witenagemotem společně uzavřeli, navzdory skutečnosti, že se samotná smlouva bohužel nedochovala.

O obsahu smlouvy se dozvídáme pouze ze dvou zdrojů. Jednak z Anglosaské kroniky, jednak z pozdější kroniky Jana z Worchesteru. Anglosaská kronika ke smlouvě sděluje, že „*celý Witenagemot (þa witan ealle), jak světský tak církevní (ge hadode, ge læwede) nechal poslat pro krále Æthelreda (æfter þam cyninge Æðelrede sende), neboť žádný panovník jim nebyl tak blízký, než jejich přirozený král (cwædon þæt him nan leofre hlaford nære þonne heora gecynde hlaford), jen kdyby jim vládl lépe než doposud (gif he hi rihtlicor healdan wolde þonne he ær dyde).*“²⁷⁸ Tato část popisuje nabídku Witenagemotu, na kterou navazuje Æthelredova akceptace, ve které se zavazuje, že „*bude Witenagemotu věrným panovníkem (cwæð þæt he heom hold hlaford beon wolde) – že odčiní vše, co se mu nelíbilo, a že mu odpustí vše, co proti němu doposud učinil, nebo řekl (ælc þæra þinga betan þe hi ealle ascunedon, ælc þæra þinga forgifan beon sceolde þe him gedon oððe gecwæðen wære).*“²⁷⁹

Že podmínky restaurace Æthelreda na anglickém trůnu tak, jak jsou uvedeny ve výše zmíněném záznamu z roku 1014, nebyly pouze neformální proklamací, usuzujeme z dalších podrobností, které Anglosaská kronika uvádí. Ta klade nebývalý důraz na způsob ujednání, když říká, že „*poté bylo obnoveno plnohodnotné přátelství (man þa fullne freondscipe gefæstnode) slovem (mid worde) a činem na obou stranách (mid wædde on ægðere healfe).*“²⁸⁰

Vzhledem ke skutečnosti, že se nám i v dřívějších obdobích zachovaly smlouvy (ať už Alfréda a Guthruma, nebo samotného Æthelreda s Olafem), není úplně nereálné si představit, že smlouva s Witenagemotem měla psanou podobu a upravovala podrobněji, „*co se Witenagemotu nelíbilo a co mělo být odčiněno.*“ Právě v těchto

278 ASC E 1014.

279 Ibid.

280 Ibid.

slovesch tkví požadavek poddaných na ochranu před zneužitím panovníkových prerogativ. Kronika Jana z Worchesteru ale bohužel detailnější podrobnosti nesděluje. K výše uvedenému jen přidává, že Æthelred se zavázal řídit radami Witenagemotu.²⁸¹

Při hodnocení okolností Æthelredovy restaurace je nutné uvést, že samotná restaurace, a tudíž i smlouva s Witenagemotem, pochopitelně nebyly žádnou běžnou či obvyklou záležitostí. Jednalo se o bezprecedentní situaci, která byla silně ukotvena v krizi anglického státu na začátku 11. století a v konkrétní situaci konkrétního slabého panovníka. Omezení panovníkovy moci bylo umožněno jen díky touze Æthelreda být restaurován na anglickém trůnu, přičemž šlo o odpověď na jeho konkrétní selhání jak v obranné, tak vládní úloze. Navzdory těmto skutečnostem ovšem smlouva nezůstala jen epizodickým fenoménem. Æthelredův nástupce, dánský panovník Knut I. Veliký, totiž pozoruhodně nastoupil na anglický trůn s největší pravděpodobností za stejných podmínek jako Æthelred při své restauraci roku 1014.

7.2 Vláda Knuta I. Velikého

To, že došlo určitým způsobem k inkorporaci Æthelredovy smlouvy s Witenagemotem do anglosaského práva, naznačují nejenom záznamy z kronik, ale také samotný poslední legislativní počín anglického panovníka.

O okolnostech, za kterých nastoupil Knut I. Veliký na anglický trůn, pojednává opět Jan z Worcesteru, přičemž právě srovnání Janova zápisu s Anglosaskou kronikou nám poodhaluje, jak pragmaticky Witenagemot přistupoval k budoucnosti anglického státu po smrti Æthelreda v dubnu roku 1016. Zatímco kronika nám sděluje, že Æthelredův syn Edmund II. Železoboký byl „*zvolen v Londýně členy witanu a londýnskou posádkou (þa witan þe on Lundene wæron, se burhwaru gecuron Eadmund to cynges)*“, Jan z Worcesteru k této události dodává, že mnohem větší část Witenagemotu zvolila Knuta I. Velikého na zasedání v Southamptonu. Zde se Witenagemot podle Jana zavázal ke zřeknutí se Cerdikovské anglosaské linie králů výměnou za Knutův příslib „*být věrným panovníkem*“ (*fidelis dominus*).²⁸²

281 DARLINGTON, Reginald R.; MCGURK, P.; BRAY, Jennifer. (ed.). The Chronicle of John of Worcester: Volume II: The Annals from 450 to 1066, s. 478–479.

282 ASC E 1016; DARLINGTON, Reginald R.; MCGURK, P.; BRAY, Jennifer. (ed.). The Chronicle of

Edmund byl následně donucen akceptovat rozhodnutí většiny Witenagemotu a k dalším vojenským střetům nedošlo. Edmund navíc záhy po korunovaci Knuta zemřel v listopadu roku 1016.

Ze záznamů Jana z Worcesteru můžeme vyčíst podobný přístup k podpoře panovníka jako v případě Æthelreda, kde Witenagemot uplatňuje jistý prostor k vyjednávání. I zde se setkáváme s ujednáním, ve kterém se Witenagemot zavazuje k podpoře Knuta I. Velikého výměnou za příslib spravedlivé vlády „věrného panovníka“ Witenagemotu. Pokud bychom měli k dispozici pouze srovnání Anglosaské kroniky s kronikou Jana z Worcesteru, vytvářet paralelu s Æthelredovou restaurací by zřejmě argumentačně neobstálo, nicméně k podpoře tvrzení, že Knut akceptoval stejné podmínky vlády jako Æthelred dva roky před ním, možná svědčí dvě skutečnosti.

Tou první je zjištění, že první legislativní počín Æthelreda hned po své restauraci z roku 1014 (VIII Atr) se nám dochoval v neúplné podobě. Sbírka se týká čistě ochrany církve a církevních hodnostářů (nebo se to tak alespoň dlouhou dobu zdálo), nicméně Patrick Wormald ve své analýze rukopisu došel k závěru, že zákoník měl svou světskou část, která se beze stopy „vypařila“ do zákonů Knuta I. Velikého.²⁸³

Druhou skutečností je podrobnější analýza Knutova vlastního zákoníku z Winchesteru. To, že nezůstalo jen u příslibů věrného panovníka a že Æthelredova smlouva s největší pravděpodobností měla reálný a podstatný obsah, najdeme právě v jeho ustanoveních.

7.2.1 Zákoník Knuta I. Velikého

Zákoník Knuta I. Velikého byl vydán na zasedání Witenagemotu v tradičním Winchesteru roku 1020 nebo 1021. Hlavním autorem byl tehdejší arcibiskup z Yorku Wulfstan (1002–1023). V obecné rovině se jedná o kodifikaci již existujícího anglosaského práva, která výrazně čerpá ze zákonů Edgara a Æthelreda II. Co je ovšem v našem případě důležité – jedná se o sbírku, která byla přelomová. Přelomová ve smyslu, že poprvé v anglosaské historii se mění v jeho části samotné

John of Worcester: Volume II: The Annals from 450 to 1066, s. 484–485.

283 WORMALD, Patrick. Æthelred the Lawmaker. In HILL, David (ed.). Ethelred the Unready: Papers from the Millenary Conference, s. 59.

pojetí zákoníku.

Při své podrobné analýze anglosaských zákoníků Patrick Wormald níže rozebíranou část Knutovy sbírky označil za „významný posun ve vyznění a tónu zákoníku, neboť je v ustanoveních poprvé kladen důraz ne na to, co by poddaný měl dělat pro panovníkovu autoritu, ale co panovník může učinit pro poddaného.“²⁸⁴

Zatímco drtivá většina Knutovy sbírky přejímá již anglosaské právo výše zmíněných panovníků anebo Alfréda Velikého,²⁸⁵ ustanovení čl. 12, 14, 15, 61–66.1 a čl. 69–83 jsou podle prof. Pauline Stafford a Patrika Wormalda absolutními novotami.²⁸⁶ Nás budou zajímat především články 69–83.

Článek 69 uvádí: „Nyní toto jsou úlevy, kterých (já, Knut I. Veliký) zaručuji všemu lidu ve věcech, ve kterých byly dříve neúnosně utlačováni.“²⁸⁷ Právě ono zajištění „úlev“ spojuje všechny články 69–83, a tím je také odlišuje od celého zbytku zákoníku. Patrik Wormald u tohoto ustanovení zdůrazňuje neobvyklost použití první osoby singuláru.²⁸⁸ Nikde jinde ji totiž ve zbytku zákoníku nenajdeme, kromě samotného úvodu. Použití panovníkova osobního prohlášení, jehož účel nepochybně tkví ve stvrzení autoritativnosti právního textu, se totiž v žádných dřívějších sbírkách neobjevuje uprostřed. Osobní prohlášení panovníka je zpravidla vždy v úvodu anglosaských zákoníků.

Obsahově články 69–83 upravují ochranu před zneužitím prerogativ, a to především panovníkových. Článek 69 upravuje ochranu před zneužitím pravomocí panovníkových šerifů a nižších reevů. Král se zde pro tyto případy zavazuje ke kompenzaci z vlastního majetku.²⁸⁹ Článek 70 a 70.1 upravují ochranu pozůstalosti bez existence závěti před svévolnou odúmrtí zaplacením heriotu.²⁹⁰ Článek 71 stanovuje jeho různé limity. Články 72–74 upravují ochranu vlastnických práv vdov a pozůstalých

284 WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 362.

285 Knut přejímá ustanovení o křivopřísežnictví (*borh*) z Alfrédova zákoníku. Srov. I-II Cn [57–59] a Af [3, 4.2 a 7].

286 STAFFORD, Pauline. *Laws of Cnut and the History of Anglo-Saxon Royal Promises*, s. 176; WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 362.

287 „*Dis is seó líhtingc ðe ic wylle eallon folce gebeorgan ðe hig ðer ðyson mid gedrehte wéron ealles tó swýðe.*“ **Líhtingc** se do angličtiny překládá jako *mitigation* nebo *relief*. II Cn [69].

288 WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 361.

289 I–II Cn [69].

290 I–II Cn [70 a 70.1].

dětí.²⁹¹ Články 75 a 76 omezují odpovědnost vdov a dětí za zločiny spáchané jejich manžely a otci.²⁹² Článek 77 upravuje propadnutí majetku dezertéra v boji, přičemž panovník se zavazuje kromě booklandu nezasahovat do vlastnického práva pána, kterému propadl dezertérův majetek.²⁹³ Článek 78 odpouští zaplacení heriotu potomkům, jejichž zemřelý padl v boji a dostal své přísahy (splnil povinnost zemské hotovosti – fyrdu).²⁹⁴ Článek 79 ochraňuje právo toho, kdo během svého života splnil všechny závazky vyplývající pro něj z držby půdy, tuto půdu bez rušení převést.²⁹⁵ Článek 80 zajišťuje všem právo lovit na vlastních panstvích bez rušení panovníka.²⁹⁶ Článek 81 ochraňuje držbu k darům získaným od pána.²⁹⁷ Článek 82 upravuje obecný závazek panovníka k zachování míru. Článek 83 konečně uzavírá tuto část zákoníku s varováním před nedodržováním těchto ustanovení.²⁹⁸

Významné je zde, že zákoník článkem 83 nekončí. V Článku 84 pokračuje homiletické pojednání Wulfstana, arcibiskupa z Yorku, které zdůrazňuje potřebu lásky boží a dodržování práva.²⁹⁹ Články 69–83 tak mají rozeznatelný začátek i konec a i obsahově se výrazně odlišují od zbytku zákoníku. Právě tato zjištění nás vedou k závěru, že výše uvedené články s největší pravděpodobností existovaly již dříve, a to v samostatném dokumentu.

Všechny tyto skutečnosti – restaurace panovníka podmíněná odčiněním špatné vlády na základě práva Witenagemotu panovníka volit, chybějící světská část Æthelredova osmého zákoníku, který vznikl hned po restauraci, a winchesterský zákoník jeho nástupce, jehož součástí jsou do té doby bezprecedentní články upravující ochranu před zneužitím panovníkových prerogativ a ochranu držby půdy jeho poddaných – nás vedou k závěru, že výdobytky Witenagemotu na anglickém panovníkovi při restauraci Æthelreda z roku 1014 neměly pouze epizodický charakter.

291 I–II Cn [72–74].

292 I–II Cn [75–76].

293 I–II Cn [77].

294 „*And se man, þe on þam fyrdunge ætforan his hlaforde fealle.*“ I–II Cn [78].

295 „*Se ðe land gewerod hæbbeon scire gewitnesse (se nolde oððe ne mihte, þe hit ær ahte), hæbbe unbesacen on dæge æfter dæge to sylenne to gyfenne þam þe him lefost si.*“ I–II Cn [79].

296 I–II Cn [80].

297 I–II Cn [81].

298 I–II Cn [82–83].

299 I–II Cn [84].

Pauline Staffordová argumentuje, že oním samostatným textem je s největší pravděpodobností buď světská část Æthelredova osmého zákoníku, anebo korunovační listina Knuta I. Velikého, popřípadě korunovační listina přejímala obsah světské části Æthelredova zákoníku.³⁰⁰ Prof. Maddicott dodává, že ze své povahy mohlo jít o první listinu svobod v anglických dějinách.³⁰¹

Ať už Knutovy právní normy z článků 69–83 měly podobu dřívější korunovační listiny, či nikoliv, je více než pravděpodobné, že jejich původ leží právě v politicky vypjatém roce 1014 a že jsou především, a to je nejvýznamnější ve vztahu k zemskému shromáždění, výsledkem vyjednávacích schopností Witenagemotu, které byly schopny přesáhnout vládu jednoho panovníka.

7.3 Vláda Edwarda III. Vyznavače

Po smrti Knuta I. Velikého Anglii na krátkou chvíli zachvátil boj o anglický trůn mezi jeho dvěma syny – Haroldem I. Rychlonohým a Hartaknutem. Ačkoliv ze vzájemného souboje vyšel vítězně Hartaknut, jeho vláda netrvala dlouho. Hartaknut panovníkových prerogativ zneužíval velkou měrou, přičemž vyvrcholením odporu anglosaské šlechty byl jeho výběr danegeldu ve vysoké hodnotě 32 147 liber z roku 1041.³⁰² Výběr neprobíhal vůbec hladce. Ve Worchestershiru se panovníkovi výběrčí setkali s ozbrojeným odporem, přičemž místní pobili královny huskarly v klášteře uvnitř města. Za to stihl celý kraj trest v podobě panovníkova plenění.³⁰³

Postupně se vůči Hartaknutovi organizovala opozice ze strany anglosaské šlechty, která začala favorizovat na anglický trůn Edwarda, syna Æthelreda II. Ten byl nucen před dánským zábořem uprchnout do normanského exilu. Do Anglie se Edward vrátil ještě za vlády Hartaknuta z popudu wessexského hraběte Godwina a winchesterského biskupa Ælfwina. Hartaknut nedlouho nato zemřel nečekaně v roce 1042 na svatbě thegna Toviho v Lambethu za podezřelých okolností. Anglosaská kronika píše, že se s urputnými bolestmi (*mid egeslicum anginne*) sesunul

300 STAFFORD, Pauline. *Laws of Cnut and the History of Anglo-Saxon Royal Promises*, s. 181–182.

301 MADDICOTT, John R. *Edward the Confessor's Return to England in 1041*, s. 653.

302 Toto nezvykle přesné číslo uvádí verze E Anglosaské kroniky. ASC E 1041.

303 ASC C 1041.

k zemi krátce poté, co se napil z číše.³⁰⁴ V roce 1042 Witenagemot zvolil Edwarda anglickým králem. Nejzásadnější jsou pro nás ale okolnosti, za kterých byl Edward přivítán v Anglii.

Ačkoliv Anglosaská kronika bohužel více podrobností k návratu Edwarda neuvádí, máme jediný dochovaný zdroj, který o restauraci anglosaské královské linie říká víc. Je jím opět Jindřichova právní sbírka anglosaského práva *Quadripartitus*. V úvodu této sbírky, přeložené Richardem Sharpem, se dozvídáme, že: „*Edward, syn krále Æthelreda, byl povolán zpět do Anglie na popud biskupa Ælfwina z Winchesteru a hraběte Godwina; thegnové z celé Anglie se shromáždili v Hursteshvet a zde bylo řečeno, že se Edward stane králem, jen pokud jim zaručí pod přísahou, že Knutovy zákony budou s neochvějností pokračovat i v jeho čase.*“³⁰⁵

Tato zmínka dlouhou dobu zůstala bez povšimnutí mnoha autorit na anglosaskou historii. Jediný, kdo se jí zabýval, byl Patrick Wormald, který jí věnoval ovšem jen jednu poznámku pod čarou, a to v souvislosti s původem *Quadripartitu*.³⁰⁶

Pozornost k záznamu a okolnostem, za kterých byl Edward zvolen anglickým králem, přivedl až prof. Maddicott.³⁰⁷ Upozornil, že nad věrohodností tohoto záznamu se vznášejí několik legitimních otázek. Prvně *Quadripartitus* je datován někdy kolem roku 1100 a události, o kterých vypovídá, se staly o 60 let dříve. Zadruhé neexistuje žádný jiný pramen, který by toto svědectví potvrdil. Zatřetí pak platí, že sbírka je vydaná Jindřichem I., přičemž jeho kompilátor měl obzvláště velký zájem na potvrzení kontinuity Knutových zákonů, neboť profiloval Jindřicha I. jakožto panovníka, který Angličanům vrací jejich staré osvědčené právo.

Navzdory těmto otázkám ovšem o pravdivosti záznamu svědčí několik skutečností. Jednak bezprostředně předcházející nepopulární vláda Hartaknuta, která k nelibosti anglosaské šlechty porušovala výdobytky Knutových zákonů. Zajímavá je

304 “*Her gefor Harðacnut swa þæt he æt his drince stod, he færinga feoll to þære eorðan mid egeslicum anginne.*” ASC C 1042.

305 SHARPE, Richard. The Prefaces of 'Quadripartitus' In GARNETT, George.; HUDSON, John. (ed.). *Law and Government in Medieval England and Normandy: Essays in Honour of Sir James Holt*, s. 164.

306 WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 239.

307 MADDICOTT, John R. *Edward the Confessor's Return to England in 1041*, s. 650–666.

také explicitní zmínka hraběte Godwina a biskupa Ælfwina jakožto hlavních strůjců Edwardova návratu. Oba muži totiž obzvláště profitovali z Edwardovy korunovace. Godwin provdal svou dceru Edith mladému panovníkovi a stal se nejmocnějším hrabětem v Anglii. Biskupovi Ælfwinovi panovník zase nejdříve potvrdil wriem „úplnost (*byscoprices eall swa full*)“ winchesterského biskupství a soudní a finanční práva s ním spojená, která mu byla prvně udělena Knutem I. Velikým.³⁰⁸ Následně se stal Ælfwine nejčastějším církevním beneficentem Edwardových listin. Od panovníka obdržel do své smrti roku 1047 v součtu 51 hides půdy, a to ve Witney, Hinton Ampner, Millbrook a Hoddingtonu.³⁰⁹

Třetí a poslední skutečnost svědčící ve prospěch pravdivosti záznamu je absolutní obskurnost místa – Hursteshevet. Pokud kompilátor Quadripartitu měl za úkol vymyslet historku o podmínkách Edwardova návratu, zřejmě by vybral mnohem významnější místo takového setkání, jako například Winchester nebo Londýn. Místo nich máme lokalitu, která podobně jako Wihthorpesstan Edgara I. Mírumilovného nikdy předtím k setkání zemského shromáždění nesloužila a kterou žádný jiný pramen už nikdy znovu nezmínil. Ba co víc, neexistuje ani konsensus nad tím, kde vlastně Hursteshevet je.

Dlouhou dobu se přejímal názor, že šlo s největší pravděpodobností o Horstead v Sussexu, který leží severně od Lewes na cestě do Londýna; tak jak jej poprvé zmínil F. Powell v recenzi na Liebermannovu edici Quadripartitu.³¹⁰ Při bližší analýze ale prof. Maddicott zjistil, že Powellův překlad z recenze byl nadále přejímán dalšími autory bez dalšího, a že Hursteshevet rozhodně nebyl Horstead, neboť druhým článkem v názvu není anglosaské slovo *stede* (tj. místo), ale *heáfod* (tj. hlava).³¹¹ Když poté pátral po jižním pobřeží Anglie, došel k místu blízko ústí řeky Lymington v Hampshiru, která se vlévá do lamanšského průlivu na dohled od ostrova Wight. A právě zde se nachází kosa, geomorfologický útvar v podobě úzkého a protáhlého výběžku pevniny

308 S 1151.

309 S 1001, S 1007, S 1008 a S 1013.

310 POWELL, York F. Review of Ueber ostenglische Geschichtsquellen des 12., 13., 14. Jahrhunderts, besonders den falschen Ingulf by F. Liebermann, s. 332–333.

311 MADDICOTT, John R. Edward the Confessor's Return to England in 1041, s. 659–660.

do moře s názvem Hurst, nejdříve doloženým ve 13. století.³¹² Kosa je v tomto místě protáhlá do viditelné „hlavy“ na jejím konci, která se stáčí od ostrova Wight, kterého se téměř dotýká, opět směrem k pevnině – *Hurst's head*.

Pokud je Maddicottova domněnka správná, zde zřejmě Edward přistál na své cestě z Normandie, s největší pravděpodobností s přestávkou na ostrově Wight (jako jeho otec v roce 1014, který plul v opačném směru). O tom, že právě zde došlo k přísaze Edwarda zachovávat Knutovy zákony, svědčí také skutečnost, že soudobá shromáždění, na kterých docházelo k vyjednávání a uzavírání míru ve středověku, se konala na ostrovech, lodích anebo hranicích symbolizujících neutralnost půdy, na které k vyjednáváním docházelo. Hursthead bylo nejbližší anglické pobřeží od ostrova Wight, který byl zastávkou na cestě z normanského exilu a stejně jako v Runnymede v roce 1215 šlo o malý poloostrov.

Výše zmíněná zjištění nás vedou k víře v pravdivost záznamu v úvodu Quadripartitu, který v takovém případě dokládá, že Witenagemot zvolil Edwarda anglickým králem za stejných podmínek jako Æthelreda a Knuta. Kontinuitu Knutových zákonů během vlády Edwarda III. Vyznavače ale podporuje také skutečnost, že sám Edward žádný zákoník nevydal. To, že Knutovy zákony nadále platily pod Edwardovým jménem a díky relativně stabilní a dlouhé (24 let) vládě dostaly nakonec symbolický punc Edwardových zákonů, nám zřejmě potvrzují události roku 1065 v Northumbrii, kdy došlo k jejich aplikaci northumbrijským witanem, který se jich domáhal proti svému earlovi Tostigovi, bratrovi Harolda II. Godwinsona.

Neoblíbená vláda Godwinsonova bratra vyvrcholila v okamžiku, kdy Tostig zavraždil dva northumbrijské thegny Gamala a Ulfa, byť jim pod přísahou slíbil veřejné slyšení a bezpečný návrat domů.³¹³ Tyto události vedly nakonec k povstání „*všech thegnů Yorkshiru (þa þegenas hi ealle on Eoforwicscire)*“, kteří obsadili York a „*pobili zde všechny Tostigovy muže, jak Dány, tak Angličany (ofslogon his hiredmen, ealle þe*

312 Při zjišťování hranic pozemků v souvislosti s lesním právem se výběžek objevil poprvé v roce 1280 pod názvem „*La Hurste*.“ STAGG, David J. (ed.). *A Calendar of New Forest Documents, 1244–1334*, s. 33 a 94.

313 GILLINGHAM, John. (ed.). *Anglo-Norman Studies XXIV: Proceedings of the Battle Conference*, s. 11.

hig mihten to cumen, ægbær ge Englisce ge Denisce).“³¹⁴

Anglosaská kronika nám říká, že wessexský hrabě Harold byl k uklidnění situace vyslán panovníkem, aby se setkal s northumbrijskými rebely v Northamptonu. Zde byl severními magnáty požádán, zdali by panovník nemohl northumbrijské hrabství udělit hraběti Morcarovi. Poté došlo ke shromáždění celého Witenagemotu v čele s panovníkem v Northamptonu, kde všichni zúčastnění postavili Tostiga mimo zákon a northumbrijské hrabství přidělili Morcarovi, přičemž byly tímto v Northumbrii doslova „*obnoveny zákony krále Knuta (he niwade þær Cnutes lage)*.“³¹⁵ Zmínku o obnovení Knutových zákonů v Northumbrii zmiňují pouze verze D a E Anglosaské kroniky. Věrohodnosti jim nicméně, kromě jejich nebývalé podrobnosti, dodává také zjištění Patricka Wormalda, že jejich kronikáři vycházeli z dřívějších písemných pramenů pocházejících právě ze severu Anglie.³¹⁶

Pokud se tedy northumbrijští thegnové úspěšně dovolávali tzv. obnovy Knutových zákonů, lze se rozumně domnívat, že šlo právě o články 69–83 v jeho winchesterském zákoníku, které upravovaly ochranu proti zneužití vrchnostenských práv. Skutečnost, že byli úspěšní, by potvrzovala kontinuitu těchto článků až do samého sklonku anglosaského období, kde již získávají kvalitu oněch kultovních Zákonů krále Edwarda, které později bude skloňovat jak Velká koalice baronů u Runnymede, tak sir Edward Coke. Witenagemot tak na sklonku své existence za sebou zanechal hmatatelný odkaz, který se stal východiskem pro budoucí snahy k omezení panovníkovy moci, které již nezastavil ani normanský zábor.

314 ASC D 1065.

315 ASC E 1064; verze D uvádí: „*he nywade þær Cnutes lage*.“ ASC D 1065.

316 WORMALD, Patrick. *The Making of English Law*, s. 129–131.

8. Závěr

Na otázku prof. Maddicotta, zdali Witenagemot existoval tzv. „s velkým W“ nelze nadále bezvýhradně odpovědět.

V institucionální rovině nás veškerá výše uvedená zjištění vedou k jednotlivým dílčím závěrům, které společně potvrzují, že anglosaské zemské shromáždění nebylo během své existence jakkoliv formálně vymezeno. Z přednesených důkazů vyplývá, že ve vztahu ke členské základně, organizaci (času a místa) a způsobu svolávání byl Witenagemot vždy závislý na svém panovníkovi. Je tak nutné přisvědčit tvrzení, že Witenagemot nikdy během své dvě staletí dlouhé existence jakožto zemského shromáždění pro celé anglické království nedefinoval svou ústavní pozici jako nezávislé politické instituce, která by byla vedena určitými pravidly svolávání svých zástupců a měla by přesně stanovené místo a čas zasedání, vymezené kompetence a výkonnou moc, která by mohla soupeřit s králem. Ve formálních aspektech institucionalizace tak ve srovnání s pozdějšími parlamenty pochopitelně neobstojí.

Zde je také potřeba říci, že v kontextu přednesených dobových pramenů není důvodu k rozlišování velkých zemských shromáždění 10. století a těch nejméně navštěvovaných v průběhu své existence, jak činil Felix Liebermann. Witenagemot byl ze své podstaty administrativním aparátem panovníka, královskou radou. Místa jeho zasedání byla z velké části ovlivněna jeho vlastním itinerářem. V mnoha situacích tak Witenagemot mohl být velkým shromážděním celé středověké Anglie, stejně jako v jiných případech mohlo jít o malou část panovníkových nejbližších rádců. Právě zde se nicméně odhaluje zásadně fluidní charakter zemského shromáždění. Ten můžeme, podobně jako Liebermann, vykládat jako zásadní institucionální nedostatek. V očích středověké společnosti ale formální charakteristiky organizace nebyly až tak důležité. Ve flexibilním charakteru totiž také tkvěla zásadní síla.

S tím souvisí další důležitý poznatek, a to skutečnost, že bychom Witenagemot ze své podstaty neměli hodnotit jako celek, nýbrž postupovat při jeho hodnocení v prostoru a čase. Witenagemot Athelstana I. již nebyl Witenagemotem Edwarda III. Vyznače. Shromáždění se postupně s vývojem anglického státu stávalo silnějším katalyzátorem veškerých sociálních a především politických tendencí, přičemž flexibilní

charakter Witenagemotu umožnil, aby se stal prvním fórem panovnickovy opozice.

Vzájemný vztah se postupně tříbil ve spolupráci, jejímž fundamentálním principem byl kompromis, který oba tábory potřebovaly. Witenagemot se tak mnohdy, a vskutku pozoruhodně, stával prostředkem, kterým se dokonce zabránilo válečným střetům, tak jako v případě Godwinova návratu v roce 1052. Jednání na shromáždění tak často nahradilo potenciální občanskou válku, která by nastala ve společnosti, která důležitost konsensuálních řešení konfliktů tolik nerespektovala. V této skutečnosti můžeme opravdu základy parlamentu u Witenagemotu pozorovat velice úspěšně.

Co je ovšem nejzásadnějším odkazem anglosaského zemského shromáždění, je položení základů anglické ústavní tradice v průběhu 11. století, a to nastartováním dialogu o podobě společnosti, o postavě panovníka v ní a limitech jeho moci. To, že výdobytky z vlády Æthelreda II. se staly nezpochybnitelnou součástí kodifikovaného a aplikovatelného anglosaského práva, k jehož základům se mohli hlásit pozdější aktéři toho samého dialogu, a to nejen na kontinentě, ale i v zámoří v průběhu dějin euroatlantické civilizace. Zde se nabízí zakončit tuto diplomovou práci citátem prof. Staffordové, která přílehlavě uvedla: *„Foreville viděl první kroky směrem k Magně chartě v závazcích Jindřicha I. Cesta k Runnymede ale možná začala již mnohem dříve.“*³¹⁷

317 STAFFORD, Pauline. *Laws of Cnut and the History of Anglo-Saxon Royal Promises*, s. 190.

Seznam zkratek

Abt	Laws of Æthelberht In LIEBERMANN, Felix. (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
Af	Laws of Alfred In LIEBERMANN, Felix. (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
AGu	Alfred's Treaty with Guthrum In LIEBERMANN, Felix. (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
I–VI+Alm As	Laws of Æthelstan In LIEBERMANN, Felix. (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
ASC	The Anglo-Saxon Chronicle: An edition with TEI P4 markup, expressed in XML and translated to XHTML1.1 using XSLT.
I–X Atr	Laws of Æthelred In LIEBERMANN, Felix (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
CD	KEMBLE, John M. (ed.). Codex Diplomaticus Aevi Saxonici.
I–II Cn	Laws of Cnut In LIEBERMANN, Felix (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
Cn 1018	Cnut's Law Code of 1018 In LIEBERMANN, Felix. (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
CS	BIRCH, Walter G. (ed.). Cartularium Saxonicum: A Collection of Charters Relating to Anglo-Saxon History.
I–IV Eg	Laws of Edgar In LIEBERMANN, Felix. (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
EHD	WHITELOCK, Dorothy. (ed.). English Historical Documents c. 500–1042.
I–III Em	Laws of Edmund In LIEBERMANN, Felix. (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
I–II Ew	Laws of Edward the Elder In LIEBERMANN, Felix (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
FWor	FORESTER, Thomas. (ed.). The Chronicle of Florence of Worcester with the Two Continuations.
HI	Laws of Hlothere and Eadric In LIEBERMANN, Felix. (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.
Hn cor	Henry I's Coronation Charter In LIEBERMANN, Felix (ed.). Die Gesetze der Angelsachsen.

- Ine Laws of Ine In LIEBERMANN, Felix. (ed.).
Die Gesetze der Angelsachsen.
- JWor DARLINGTON, Reginald R.; MCGURK, P.; BRAY,
Jennifer. (ed.). The Chronicle of John of Worcester:
Volume II: The Annals from 450 to 1066.
- Life King Edward BARLOW, Frank. (ed.). The Life of King Edward Who
Rests at Westminster Attributed to a Monk of St. Bertin.
- St. Dunstan STUBBS, William. (ed.). Memorials of Saint Dunstan,
Archbishop of Canterbury.
- S The Electronic Sawyer: Online Catalogue of Anglo-Saxon
Charters.
- Wi Laws of Wihtræd In LIEBERMANN, Felix. (ed.).
Die Gesetze der Angelsachsen.

Seznam použitých pramenů a literatury

I. Seznam použitých pramenů

The Anglo-Saxon Chronicle: An edition with TEI P4 markup, expressed in XML and translated to XHTML1.1 using XSLT [on-line]. Tony Jebson, Copyright 1996-2006. Poslední změna: 6. srpna 2007. Dostupné z WWW: <<http://asc.jebbo.co.uk/>>

The Electronic Sawyer: Online Catalogue of Anglo-Saxon Charters [online databáze]. London : King's College London, 2010- [cit. 2018-4-1]. V softwaru xMod. Dostupné z WWW: <www.esawyer.org.uk/>

ATTENBOROUGH, Frederick L. (ed.). *The Laws of the Earliest English Kings*. New Jersey : The Lawbook Exchange, 2006. 272 s. ISBN 978-1-58477-583-6.

BARLOW, Frank. (ed.). *The Life of King Edward Who Rests at Westminster Attributed to a Monk of St. Bertin*. London : Thomas Nelson & Sons, 1962. 145 s. Dostupné z WWW: <http://x0b.de/The_Life_of_King_Edward.pdf>

BIRCH, Walter G. (ed.). *Cartularium Saxonicum : A Collection of Charters Relating to Anglo-Saxon History*. London : Whiting & Co., 1885–99. 3 vols. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/cartulariumsaxo04bircgoog>>

CAMPBELL, Alistair (ed.). *The Chronicle of Æthelweard*. London : Thomas Nelson & Sons, 1962. 200 s.

CRAWFORD, Samuel J. (ed.). *The Old English Version of the Heptateuch : Aelfric's Treatise On the Old And New Testament And His Preface to Genesis*. London : Early English Text Society, 2005. 442 s. ISBN 978-0859918992.

DARLINGTON, Reginald R.; MCGURK, P.; BRAY, Jennifer. (ed.). *The Chronicle of John of Worcester : Volume II: The Annals from 450 to 1066*. Oxford : Clarendon Press, 1995. 804 s. ISBN 978-0198222613.

DARLINGTON, Reginald R. (ed.). *The Vita Wulfstani of William of Malmesbury*. London : Royal Historical Society, 1928. 255 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.188113>>

DÜMMLER, Ernst L. (ed.). *Alcuini Epistolae*. In *Monumenta Germaniae Historica, Epistolarum Karolini Aevi 2*. Berlin : Weidman, 1895. 639 s. Dostupné z archivu dmgh.de: <http://www.dmgh.de/de/fs1/object/display/bsb00000538_00188.html>

FORESTER, Thomas. (ed.). *The Chronicle of Florence of Worcester with the Two Continuations*. London : Henry B. Bohn, 1854. 549 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/34/items/chronicleofflore00flor/chronicleofflore00flor.pdf>>

GILES, J. A. (ed.). *The Biographical Writings and Letters of Venerable Bede*. London : James Bohn, 1845. 396 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/historicalworkso02bede>>

GILES, John A. (ed.). *William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England*. London : Henry G. Bohn, 1847. 544 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/10/items/williammalmesbu00gilegoog/williammalmesbu00gilegoog.pdf>>

GREENWAY, Diana. (ed.). *Henry, Archdeacon of Huntingdon : Historia Anglorum*. Oxford : Clarendon Press, 1996. 1078 s. ISBN 978-0198222248.

HADDAN, Arthur W.; STUBBS, William. (ed.). *Councils and Ecclesiastical Documents Relating to Great Britain and Ireland*. Oxford : Clarendon Press, 1869. 750 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/councilsecclesia01hadd>>

HEANEY, Seamus. (ed.). *Beowulf : A New Verse Translation*. 1. bilingvní vyd. New York : W. W. Norton & Co., 2000. 256 s. ISBN 978-0-374-11119-7.

KEMBLE, John M. (ed.). *Codex Diplomaticus Aevi Saxonici*. London : Sumptibus Societatis, 1845. 6 vols. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/search.php?query=Codex%20diplomaticus%20aevi%20saxonici>>

LAPIDGE, Michael. (ed.). *Byrhtferth of Ramsey : The Lives of St. Oswald and St. Ecgwine*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 363 s. ISBN 978-0-19-955078-4.

LIEBERMANN, Felix. (ed.). *Die Gesetze der Angelsachsen*. Halle : Max Niemeyer, 1903–1916. 3 vols. Dostupné z WWW: <www.earlyenglishlaws.ac.uk/laws/texts/>

PROU, Maurice. (ed.). *Hincmar De Ordine Palatii*. Paris : F. Vieweg, 1884. 170 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/hincmardeordinep00hinc>>

REEVES, William. (ed.). *Life of Saint Coumba, Founder of Hy, Written by Adamnan*. Edinburgh : Edmonston & Douglas, 1874. 589 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/lifeofsaintcolum00adamuoft>>

ROBERTSON, A. J. (ed.). *Anglo-Saxon Charters*. 2. paperback vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 594 s. ISBN 978-0-521-17832-7.

SCRAGG, Donald G. (ed.). *The Battle of Maldon, AD 991*. 1. vyd. Oxford : Basil Blackwell, 1991. 306 s. ISBN 978-0631159872.

STAGG, David J. (ed.). *A Calendar of New Forest Documents, 1244–1334*. Hampshire : Hampshire County Council, 1979. 330 s. Hampshire Record Series, sv. 3. ISBN 978-0906680001.

STEVENSON, Joseph. (ed.). *Venerabilis Bedae Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*. London : Sumptibus Societatis, 1838. 452 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/venerabilisbedae00bede>>

STUBBS, William. (ed.). *Memorials of Saint Dunstan, Archbishop of Canterbury*. London : Longman & Co., 1874. 656 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/memorialssaintd00stubgoog>>

STUBBS, William. (ed.). *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History from the Earliest Times to the Reign of Edward the First*. Oxford : Clarendon Press, 1870. 556 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/cu31924014323202>>

WHITELOCK, Dorothy. (ed.). *English Historical Documents c. 500–1042*. 2. vyd. London : Routledge, 1996. 952 s. ISBN 0-203-43950-3.

ZUPITZA, Julius. (ed.). *Aelfrics Grammatik und Glossar*. Berlin : Weidmannsche Buchhandlung, 1890. 322 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/grammatik00aelfuoft>>

II. Seznam použité literatury

BARLOW, Frank. *The English Church 1000–1066 : A Constitutional History*. 1. vyd. London : Longmans, 1963. 324 s.

BARNWELL, Paul S; MOSTERT Marco. (ed.). *Political Assemblies in the Earlier Middle Ages*. Turnhout : Brepols Publishers, 2003. 213 s. Studies in the Early Middle Ages, sv. 7. ISBN 978-2-503-51341-6.

BROOKS, Nicholas. The Formation of the Mercian Kingdom. In BASSETT, Steven. (ed.). *The Origins of Anglo-Saxon Kingdoms*. Leicester : Leicester University Press, 1989, s. 159-170. ISBN 978-0718513177.

BROOKS, Nicholas. Arms, Status and Warfare in the Late-Saxon England. In HILL, David. (ed.). *Ethelred the Unready : Papers from the Millenary Conference*. Oxford: British Archaeological Reports, 1978. s. 81-103. British Series 59. ISBN 978-0860540434.

CONSTABLE, Marianne. *The Law of the Other : The Mixed Jury and Changing Conceptions of Citizenship, Law, and Knowledge*. Chicago : University of Chicago Press, 1994. 208 s. New Practices of Inquiry. ISBN 0-226-11496-1.

FOOT, Sarah. *Æthelstan: The First King of England*. New Haven : Yale University Press, 2011. 283 s. ISBN 978-0-300-12535-1.

GILLINGHAM, John. (ed.). *Anglo-Norman Studies XXIV: Proceedings of the Battle Conference*. Woodbridge : The Boydell Press, 2001. 276 s. ISBN 0-85115-886-2.

GOFFART, Walter. The First Venture into 'Medieval Geography': Lambarde's Map of the Saxon Heptarchy (1568). In ROBERTS, Jane; NELSON, Janet L.; GODDEN, Malcolm R. (ed.). *Alfred the Wise*. Woodbridge : Boydell & Brewster, 1997, s. 53-60. ISBN 978-0-85991-515-1.

- GOMME, George L. *Primitive Folkmoots; or, Open-Air Assemblies in Britain*. London: Sampson Low, Marston, Searle & Rivington, 1880. 316 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/primitivefolkmo00gommgoog>>
- HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Přel. Sylva Adlerová et al. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1998. 708 s. ISBN 80-7179-056-7.
- HINDLEY, Geoffrey. *A Brief History of the Anglo-Saxons*. London : Robinson Publishing, 2006. 448 s. ISBN 978-1845291617.
- HOLT, James C. *Magna Carta*. Cambridge : Cambridge University Press, 1965.
- HOUGH, Carole. *An Ald Reht: Essays on Anglo-Saxon Law*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2014. 313 s. ISBN 978-1-4438-5480-1.
- CHADWICK, Henry M. *Studies on Anglo-Saxon Institutions*. 1. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 442 s. ISBN 9781108010054.
- KEYNES, Simon D. *An Atlas of Attestations in Anglo-Saxon Charters, c. 670–1066*. Cambridge : Department of Anglo-Saxon, Norse and Celtic, 1993. 250 s. Dostupné z WWW: <<http://dk.usertest.mws3.csx.cam.ac.uk/node/115>>
- KEYNES, Simon D. Church Councils, Royal Assemblies, and Anglo-Saxon Royal Diplomas. In OWEN-CROCKER, Gale R. a SCHNEIDER, Brian W. (ed.). *Kingship, Legislation and Power in Anglo-Saxon England*. Manchester : Boydell & Brewer, 2013, s. 17-182. Manchester Centre for Anglo-Saxon Studies, sv. 13. Dostupné z archivu jstor.org: <www.jstor.org/stable/10.7722/j.ctt31njkk>
- KEYNES, Simon D. *The Diplomas of King Æthelred 'the Unready' 978–1016*. 1. paperback vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 1980. 295 s. ISBN 978-0-521-02308-5.
- KIRBY, David P. *Earliest English Kings*. 2. vyd. London : Routledge, 2000. 256 s. ISBN 0-415-24211-8.
- KUKLÍK, Jan; SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha : Linde, 2007. 879 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-7201-688-4.

- KNOWLES, David D. *The Monastic Order in England*. 1. paperback vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 808 s. ISBN 978-0521548083
- LAPIDGE, Michael et al. *The Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*. London : Wiley-Blackwell, 2000. 560 s. ISBN 978-0631224921.
- LIEBERMANN, Felix. *The National Assembly in the Anglo-Saxon Period*. Halle : Max Niemeyer, 1913. 90 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/nationalassembly00liebuoft>>
- LOYN, Henry R. *Anglo Saxon England and the Norman Conquest*. 2. vyd. New York : Routledge, 1991. 452 s. ISBN 978-0-582-07296-1.
- MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament 924–1327*. New York : Oxford University Press, 2010. 526 s. ISBN 978-0-19-958550-2.
- MADDICOTT, John R. *The Origins of The English Parliament: Selden Society lecture delivered in the Old Hall of Lincoln's Inn 12th July, 2011*. London : Selden Society, 2013. 24 s. ISBN 978-0-85-423217-8.
- MAITLAND, Frederic W. *The Constitutional History of England*. 1. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 1919. 574 s. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/constitutionalhi029314mbp>>
- MIDDLEKAUFF, Robert. *The Glorious Cause – The American Revolution, 1763–1789*. New York : Oxford University Press, 2005. 750 s. ISBN 978 0-19-516247-9.
- OLIVER, Lisi. *The Beginnings of English Law*. Toronto : University of Toronto Press, 2002. 297 s. ISBN 0-8020-3535-3.
- SHARPE, Richard. The Prefaces of 'Quadripartitus' In GARNETT, George; HUDSON, John. (ed.). *Law and Government in Medieval England and Normandy : Essays in Honour of Sir James Holt*. 1. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 1994, s. 148-172. ISBN 978-0-521430763.
- STENTON, Frank M. *Anglo-Saxon England*. 2. vyd. Oxford : Clarendon Press, 1967. 747 s.

STURDY, David. *Alfred the Great (Biography & Memoirs)*. 1. vyd. London : Constable & Robinson Ltd, 1995. 268 s. ISBN 978-0094742802.

WILLIAMS, Ann. *The English and the Norman Conquest*. Woodbridge : Boydell Press, 1995. 264 s. ISBN 978-0-85115-708-5.

WORMALD, P. Æthelred the Lawmaker. In HILL, David. (ed.). *Ethelred the Unready : Papers from the Millenary Conference*. Oxford: British Archaeological Reports, 1978. s. 47-80. British Series 59. ISBN 978-0860540434.

WORMALD, Patrick. *The Making of English Law : King Alfred to the Twelfth Century, Vol. I: Legislation and its Limits*. 1. paperback vyd. Oxford : Wiley-Blackwell, 2001. 574 s. ISBN 0-631-22740-7.

WORMALD, Patrick. *Papers Preparatory to The Making of English Law : King Alfred to the Twelfth Century, Vol. II: From God's Law to Common Law*. Ed. by Stephen Baxter and John Hudson. London : University of London, 2014. 296 s. ISBN 978-1-909646-03-2. Dostupné z WWW: <http://www.earlyenglishlaws.ac.uk/media/cms_page_media/49/Papers%20Preparatory%20to%20MEL2.pdf>

III. Seznam použitých odborných článků

ADAMS, Norma. Review of *The Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor* by Trygvvi J. Oleson. *Speculum*. October 1957, vol 32, no. 4, s. 848-849. Dostupné z archivu journals.uchicago.edu: <<https://doi.org/10.2307/2850305>>

GODDEN, Malcolm R. Ælfric and Anglo-Saxon Kingship. *The English Historical Review*. October 1987, vol 102, no. 405, s. 911-915. Dostupné z archivu jstor.org: <www.jstor.org/stable/i224440>

GREEN, Judith A. The Last Century of Danegeld. *The English Historical Review*. April 1981, vol 96, no. 379, s. 241-258. Dostupné z archivu jstor.org: <<http://www.jstor.org/stable/568289>>

LENNARD, Reginald. The Origin of the Fiscal Carucate. *The Economic History Review*. 1944, vol 14, no. 1, s. 51-63. Dostupné z archivu jstor.org: <www.jstor.org/stable/2590446>

MADDICOTT, John R. Responses to Threat of Invasion, 1085. *The English Historical Review*. September 2007, vol 122, no. 498, s. 986-997. Dostupné z archivu jstor.org: <<http://www.jstor.org/stable/4493990>>

MADDICOTT, John R. Edward the Confessor's Return to England in 1041. *The English Historical Review*. June 2004, vol 119, no. 482, s. 650-666. Dostupné z archivu jstor.org: <<http://www.jstor.org/stable/i277758>>

POWELL, York F. Review of Ueber ostenglische Geschichtsquellen des 12., 13., 14. Jahrhunderts, besonders den falschen Ingulf by F. Liebermann. *The English Historical Review*. January 1893, vol 8, no. 29, s. 128-129. Dostupné z archivu jstor.org: <<http://www.jstor.org/stable/548328>>

ROLLASON, D. W. Goscelin of Canterbury's Account of the Translation and Miracles of St. Mildrith (BHL 5961/4): An Edition with Notes. *Mediaeval Studies*. 1986, vol 48, s. 139-210. ISBN 0-88844-650-0. Dostupné z WWW: <<https://doi.org/10.1484/J.MS.2.306338>>

STAFFORD, Pauline. The Laws of Cnut and the History of Anglo-Saxon Royal Promises. *Anglo-Saxon England*. December 1981, vol 10, s. 173-190. Dostupné z archivu cambridge.org: <www.cambridge.org/core/journals/anglo-saxon-england/article/laws-of-cnut-and-the-history-of-anglosaxon-royal-promises/>

WHITELOCK, Dorothy. Review of The Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor by Trygvvi J. Oleson. *The English Historical Review*. October 1956, vol 71, no. 281, s. 640-642. Dostupné z archivu academic.oup.com: <<https://doi.org/10.1093/ehr/LXXI.281.640>>

ZINKEISEN, Frank. The Anglo-Saxon Courts of Law. *Political Science Quarterly*. March 1895, vol 10, no. 1, s. 132-144. Dostupné z archivu archive.org: <<https://archive.org/details/jstor-2139582>>

IV. Seznam použitých internetových zdrojů

MCTAGUE, Tom. *Cameron vows to 'safeguard' Magna Carta by pushing ahead with plans to scrap the 'devalued' human rights act*. Daily Mail [online]. 15 June 2015 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3124959/Cameron-vows-safeguard-Magna-Carta-pushing-ahead-plans-scrap-devalued-human-rights-act.html>>

V. Seznam ostatních zdrojů

OLESON, Trygvvi J. *Witenagemot in the Reign of Edward the Confessor*. Toronto, 1950. Disertační práce (PhD.). University of Toronto, School of Graduate Studies, 1950-03-01.

Kořeny britského parlamentu v anglosaském období

Abstrakt

Tato magisterská práce je výsledkem snahy o analýzu Witenagemotu, anglosaského zemského shromáždění, a to především jeho ústavních funkcí a vztahu k anglickému panovníkovi v průběhu své existence od 7. do 11. století.

Na začátku se práce zabývá etymologií a vymezením termínu Witenagemot, kterým je shromáždění označováno nejen v dobových pramenech, ale také v anglické historiografii. Dále kritickým zhodnocením dobových pramenů a dostupné anglické odborné literatury rozebírá v příslušných kapitolách původ, vývoj, organizaci a základní funkce anglosaského zemského shromáždění v anglickém království. V těchto kapitolách je kladen důraz zejména na vydávání anglosaských listin, privilegií a patronátů, na udělování prelatur a jmenování do šlechtických stavů a úřadů, na výkon spravedlnosti a na tvorbu anglosaských zákoníků jako významného pramene anglosaského práva.

Práce se dále zabývá právem shromáždění volit panovníka a jeho významem pro utváření anglosaského práva ve vztahu k panovníkovi v rámci anglického ústavního vývoje na sklonku a po zániku samotného shromáždění v druhé polovině 11. století. Pozornost je zde věnována především ke způsobu, jakým právo volit panovníka bylo využito k trvalé změně anglosaského práva a postavení anglického krále v kritických chvílích anglického státu v průběhu 11. století.

V závěru se pak pod tíhou dobových událostí a sledováním určité linky ústavního vývoje, především za vlády posledních anglosaských panovníků Æthelreda II., Knuta I. Velikého a Edwarda III. Vyznavače snaží obhájit stanovisko, které označuje Witenagemot za zakladatele anglické ústavní tradice, která ovlivnila pozdější politický vývoj směřující k vyhotovení Magny charty a vzniku prvního anglického parlamentu Šimona z Monfortu na základě Oxfordských a Westminsterských klauzulí roku 1258.

Klíčová slova: ústavní dějiny, anglosaská Anglie, Witenagemot.

Origins of British Parliament in Anglo-Saxon Period

Abstract

This master's thesis is the result of an effort to analyse Witenagemot, the Anglo-Saxon medieval assembly in terms of its constitutional functions and its relationship to the English monarch during its existence from the 7th to the 11th century.

In the beginning, the work deals with etymology and the definition of the term Witenagemot, which is cited not only in historical sources but also in English historiography. Furthermore, through critical analysis of historical sources and available English literature, the work discusses Witenagemot's origins, development, organization and basic functions in dedicated chapters. In these chapters, particular emphasis is placed on the drafting of Anglo-Saxon charters conferring privileges and patronages, on the appointment of prelates and nobility, on the exercise of justice, and on the creation of Anglo-Saxon law codes as an important source of Anglo-Saxon law.

The thesis also deals with the right of the assembly to elect the king and its significance for the formation of Anglo-Saxon law within the framework of the English constitutional development at the end and after the dissolution of the assembly itself in the second half of the 11th century. Attention is paid here, above all, to the way in which the right to elect the king was used to permanently alter Anglo-Saxon law and the status of the King of England in the critical moments of the English state during the 11th century.

In the end, under the weight of historical evidence being able to trace a certain line of constitutional development, especially during the reign of the last Anglo-Saxon rulers Æthelred II, Canute I. and Edward III. the Confessor, the work attempts to defend the position that sees Witenagemot as the founder of the English constitutional tradition. The tradition which eventually led to the elaboration of Magna Carta and the emergence of the first English parliament.

Key words: Constitutional history, Anglo-Saxon England, Witenagemot.